met de linkerhand, *nagose pantjajoenja,* hij hakte met de linkerhand, *siko kodi dja, maoe da koegose,* je bent maar klein, ik kan je met de linkerhand aan.

goso, Str. B. (uit het Par.); *mosigoso,* met elkaar vechten.

gosoe (vgl. *kosoe, ko'oe*); buigende, doorbuigende en dan weer oprijzende, v. iets dat onder een last buigt, *dja gosoe mekojo,* gebukt, gebogen bij het dragen op den rug, *gosoe² woetongonja,* zijn rug buigt telkens door; *tegosoe,* gebukt, gebogen; *kanggosoe²,* steeds doorbuigende en weer opwippende, *kanggosoe² melindja,* met gebogen rug voortloopende; *porogosoe,* gebukt, gebogen, doorbuigende.

nggorosoe, in de uitdr. *maboko² nggorosoe,* tusschen dik en mager, niet erg dik, van bescheiden welgedaanheid, gezegd van menschen, dieren en gewassen, *pinatoewoe ane toe'amo, bemo da maboko mpodago, dja maboko² nggorosoe,* als huisdieren oud zijn, zijn ze niet echt dik meer, slechts nog zoowat gevuld.

gota, klanknab. v. plassen of kletsen, *sagota ri oeë,* plas! in het water; *kagota²,* waterig, flauw, smakeloos, *baroe dja kagota², mbooeë,* de palmwijn smaakt flauw, hij is slap, *taoe dja kagota² pompaoenja,* iemand wiens gesprek kletspraat is.

gote (wrsch. uit *tego, tigo,* vgl. Tag. *tigab,* Soend. *tōrab,* Tob. *torap,* en *tigoro,* op 2. *goro*; [vgl. ook Tog. *togai,* Par. *toga*]); *megote,* oprispen, waarbij gewoonlijk iets uit de keel komt, geluiden maken bij 't braken.

goti (vgl. *ginoti* en Sa'd. *goti,* schreeuwen), in den eigennaam *Poeë Goti,* n. v. e. steen, die vroeger een mensch is geweest; zie Tor. I, 18.

gowi, pr. t. = B. *pa'a,* dij, bovenbeen.

gowina, hetz. als *gowi.*

gowo, Todjo, een kruid, dat bij het oogsten als toovermiddel dient.

gowoja (vgl. *gowoto*), pr. t., honger, *magowoja,* hongerig; in PmB. ook oogsttaal.

ande² mogowoja, pruimt (eet) als hongerigen.

sadi roendoemo gowoja, eerst als de honger komt.

a) banjamo adja wajoegi, 't was niet maar tabak,

b) banjamo adja gowoja, 't was niet maar iets om te kauwen.

gowoto (Mor. *mokowoto,* hongerig, *mowoto,* verzadigd); *magowoto,* w. t. v. *maoro* (hongerig).

H.

haa, klanknab. v. e. kijden kreet, bv. dien v. d. jaarvogel, v. e. hond die gaat bijten; *kahaa² alo,* de jaarvogels laten hunne kreten hooren; *mohaa² alo,* de jaarvogel roept aldoor; *to mohaa, ta mohaa,* w. t. v. d. *alo*; *asoe tepapohaa mombetingka,* de honden komen aldoor het geluid *haa!* te geven, als ze met elkaar vechten.

hadada, kreet v. pijn.

hadidi, kreet v. pijn.

1. **haha** (vgl. 1. *gaga, hoho, jaga,* 1. *laga*), haastig, gejaagd, *haha rajakoe,* ik ben gehaast, gejaagd, *hahamo gaga rajakoe pai koepangkalinganimo,* ik ben te haastig (weggegaan), zoodat ik 't vergeten heb.

2. **haha,** klanknab. v. lachen, *kahaha²,* aldoor lachende; *mobahaha,* luid lachen; *mobabahaha,* aldoor luid lachen.

haho, klanknab. v. h. beademen v. heete spijs in den mond, *ndahaho pangkoni maramedu, nakamonco,* de heete spijs wordt (in den mond) beademd, opdat ze koel worde.

1. **haka** (vgl. *hangka,* 1. *raka* en Nap. *haka* = B. 1. *soko*); *mahaka,* wegkapen, wegnemen, *nahaka taoe,* hij rooft menschen.

2. **haka** (Nap. opnaaisels, 4 rechthoekige lapjes, die de Napoesche en PmB.sche vrouwen op de borst v. haar jakje naaien, zoodat er eene ruit-figuur in het midden open blijft, Tor. Atl. 18, 21, 22, 23); *lemba rahaka,* een vrouwenjakje dat met opnaaisels is versierd.

hala (vgl. 1. *sala,* 2. *saja,* enz.), in de uitdrukking *halamo,* dat is niet goed, dat zou verkeerd zijn, dat zou niet gaan, *da koepalaika siko, halamo, setoe pai koepampopeamo,* dat ik je zou verlaten, dat zou verkeerd zijn,

daarom heb ik op je gewacht, *ane roo mamongo, da mangkoni wo'oe, halamo,* als men sirih heeft gepruimd en men gaat weer eten, dat is verkeerd; *mampohala²ka,* voor den mal houden, *be madago rapohala²ka kabosenja,* 't is niet goed, dat het hoofd voor den gek gehouden worde.

hali [Mor. *kohali²,* verwonderd]; *tehali raja,* zich bewust, begrijpend wat er gebeurt, *bepa tehali raja aoe napesoewoeki, metawalamo To Napoe,* zij die overvallen werden wisten nog niet wat er gebeurde, of de Napoeërs wierpen reeds hunne lansen; *rajakoe ngkahali², mantaeli lipoe mami* (versje), mijn hart gaat open als ik (in gedachte) omkijk naar ons dorp.

hami, Str. B. (uit het Par.), amen, het slotwoord v. gebedsformules en bezweringen der Mohammedanen; *mohami,* amen zeggen, *nahami palenja,* zij zeggen amen in hunne handen (waarmee zij over 't gezicht strijken bij het eind van het gebed).

hangka (vgl. 1. *haka,* enz.); *mehangka,* wegnemen, kapen; *ma(ngä)hangka, mahangkai,* wegkapen, wegnemen, *nahangka rongo ntaoe,* hij heeft andermans vrouw weggekaapt.

haoe, [klanknab. tot uitdrukking van een plotselingen greep met de handen of met den bek], *haoe, wihaoe, woehaoe, sahaoe,* hap! *woehaoe nasoko,* ineens greep hij hem (MS.); *mehaoe asoe,* de hond maakt hap-geluiden, bv. bij het dichtklappen v. d. bek.

hea (vgl. 1. *rea*); *kahea²,* knarsen, kraken, v. iets dat heen en weer schudt, *kahea² bone, katereasakanja,* het zand knarst, doordat de korrels uit elkaar gaan, *kahea², be maroso pampo'ora,* het kraakt (doordat 't heen en weer schudt), het is niet stevig gebonden.

hede (vgl. 1. *kede*); *mehede²,* in onverschillige houding ergens bij staan of zitten, leunende of hangende tegen of over iets, *taoe mehede² ewa meposari,* iemand die in achteloose houding zit, ligt, staat, gedraagt zich als 't ware minachtend.

hee; *kahee²,* 't geluid makende v. hard lachen of zwaar ademen, *kahee² po'inosanja,* hijgend ging zijn adem, *kahee² merata hendenja,* met hijgen overviel hem het asthma.

hehe, 't geluid v. helder gelach, *kahehe² mogele,* luidkeels lachende; *mobahehe,* luid lachen.

heho, klanknab.; *moheho,* gestampte maïs heen en weer schudden, om ze te zeven; *poheho,* de zeef waarin dit geschiedt, Tor. II, 185; *kaheho²,* heen en weer schuddende.

helo, uitroep v. vrouwen, bij luidruchtige vreugde, *hee, helo! helo kadoa!* id., *kahelo² mogele,* luidkeels lachen.

hende [Mor. *hengge*], aamborstigheid, kortademigheid; *meratamo hendenja,* zijn asthma bezoekt hem; *mohende,* kortademig zijn.

heroe (vgl. *horoe*); *moheroe laboe,* een mes over een ander mes strijken, om ze tegen elkaar te scherpen, of 't eene met 't andere te vijlen, *laboe ndaheroeka joenoenja,* het mes wordt geschuurd, geslepen met een ander mes; *iheroe* of *poheroe,* het mes waarmee men slijpt of vijlt; *penai ndapeboeja, ndaheroe djoekoe², ronto laboe ndapo'iheroe (ndapoheroeka),* het zwaard wordt blank geschuurd, 't wordt overal bestreken, een oud kapmes dient als strijkmiddel (met een oud kapmes wordt gestreken).

hia, uitroep om aan te sporen tot beginnen, of tot ophouden, *nahia ngkabosenja taoe mogego, nape'onto,* de hoofden riepen *hia* tot de speerstekers (bij het godsoordeel), opdat zij zouden ophouden.

hihi, zie *tohihi.*

hii, zie *tohii.*

hiko (vgl. *iko* [enz.]); *mohiko,* schudden, zich bewegen, v. iets dat los zit, *mohiko² banoea, be maroso katepomoeja nono,* het huis schudt, de palen zijn niet stevig in den grond geplant; *kahiko²,* aldoor schuddende.

ho'a (Ment. *oap,* Loin. *ngoap,* Tom. *ojab,* Gor. *oeaboe,* Mong. *ngoeap,* Angkola *ngoeop*), klanknab. v. gegeeuw, *ho'a, woesoe jorekoe!* wat heb ik een slaap! (met een geeuw); *meho'a²* gapen; *kaho'a²,* aldoor gapende, *baho'a,* gaper.

hoea [vgl. Mor. *tehoa,* omgevallen]; *kahoea²,* aldoor schuddende, wankelend, *kahoea² wajo,* de heining staat zwak, schudt aldoor, staat op omvallen, *kahoea² ngisi,* de tanden zitten los, willen uitvallen, *dja mate kahoea², bemo tesombo isoe'a* (vers), ze sterven, al neerval-

lende, de graafstokken worden niet meer weggezet.

hoedo (vgl. *hoedoe*, enz.); *mehoedo²*, leunen op of tegen iets, bv. op een stok, die schuin op den grond staat, tegen een wand, met hellend lichaam, *napatoroentjoe kanta ri tana, palenja nasampeka ri wobo ngkanta, mehoedo²*, zijn schild heeft hij op den grond doen neerkomen, zijne handen heeft hij op het bovenéind van 't schild gelegd, hij leunt.

hoedoe (vgl. *hoedo, soedo, soedoe*), hetz. als *hoedo*; *mehoedoe² ri ipaho*, leunen op een pootstok, *mehoedoe² ri loda*, tegen 't venster leunen.

hoekoe (uit het Mal. *hoekoem*), straf v. wege het Bestuur opgelegd; *mahoekoe*, iemd. straffen, *taoe ndahoekoe*, een gestrafte.

hoeoe (vgl. *koeoe*), geloei v. d. wind, uitroep van afkeer, ook om spoken of dieren weg te jagen: *mohoeoe² ngojoe, kahoeoe² ngojoe*, de wind loeit; *mehoeoe*, het geluid *hoeoe!* voortbrengen.

hoeroepoe, zie *horoepoe*.

hoho (vgl. 1. *haha* [enz.]); *bahoho*, iemand die meer neemt dan hem toekomt, een naar-zichtoe-haler, *ne'e siko bahoho ri anoe banja tilamoe*, wees jij niet inhalig ten opzichte van hetgeen je deel niet is.

hoi, klank v. d. lucht, als ze fluitend ontsnapt: *mehoi*, den adem fluitend laten ontsnappen, als men buiten adem is en de lippen vooruitsteekt.

holo-holo, twee bamboekokers met gaten, die dwars werden gelegd over de beide windbuisjes (*lahoe*) van den blaasbalg, en die een fluitend geluid gaven als de blaasbalg bewogen werd.

honda (vgl. *hondo* en Mal. *sandar*, Mak. *sandere'*, Bis. *sandig*, Sang. *sandehé*), zie 2. *onda*.

hondo (vgl. *honda*), een voorloopig hutje, tot tijdelijke beschutting, bestaande uit eenige staken met dwarslatten van boven, waarop takken met bladeren zijn uitgespreid; ook staken met daarover liggende dwarslatten, als een rak, om klimplanten er over te laten groeien.

hongko; *mehongko*, het blaffen v. e. varken dat gaat bijten; *kahongko² wawoe, da memama*, het varken blaft aldoor, 't wil bijten.

hoo, klanknab. v. e. luiden kreet, zooals bv. de mannen dien uiten, als zij pootgaten voor de rijst steken; *mohoo, mehoo*, zulke kreten uiten, *boti mehoo*, een aap die een schreeuw geeft, *mohoo² toeama mompaho*, de potende mannen roepen hoo, hoo! *kahoo²*, aldoor hoo! roepende; *mehoopaka*, overluid zuchten.

horoe (vgl. *heroe*, [*koroe*, enz. en Mor. *hohoroe*]), geluid v. knarsen of krassen over eene ruwe oppervlakte; *kahoroe² nakama boegisinja*, kras, kras! krabde hij zijne door schubziekte aangetaste huid; *kahoroe² dwanga ri rangi'i*, de prauw knarst over het zand.

horoepoe of **hoeroepoe** (uit het Mal. *hoeroep*), letter.

I.

1. **i** ([Mak. Boeg. Mor. etc. id.]; vgl. 1. *si*), lidwoord voor eigennamen en als zood. gebruikte woorden, *i Marointi*, M., *i Inoe*, Moeder, *i Datoe*, de Vorst, *i Nggasi*, de Spookaap; ook nadrukswijzer bij voorn. woorden: *i siko*, gij! *i sema*, wie?

2. **i** (vgl. *ri*), aanwijzende partikel voor plaats- en tijdaanwijzende woorden, *imbe'i* (= *rimbe'i*), waar? *ire'i*, hier, *iroo*, zooeven.

pr. t. = B. *ri*; *i rawa*, in de lucht.

3. **i** (vgl. *iba*), nadrukswijzer bij het ontkenningswoord, oorspr. een bestanddeel daarvan, maar thans alleen gebruikt om krachtig te ontkennen: *i be koepoljo*, ik wil volstrekt niet.

1. **ia** (vgl. 5. *ia, io* en Nap. *ia* „moet-je-weten", achter de pers. v.n.w., Med. Ned. Zend. Gen., LIX, 72—74), een uitroep v. ongeduld, gebruikt om iemd. aan te sporen die treuzelt: vooruit dan, toe dan! maar ook om eene aansporing af te weren: ja, heb geduld.

moia², veel tijd gebruiken, ergens lang over doen, *ne'e moia²*, niet te veel tijd gebruiken, niet treuzelen, *to poia²*, iemand die veel tijd gebruikt, die een ander lang laat wachten,

siko dja moia² ri djaja, noendjaa noepoia²ka, ge treuzelt maar onderweg, waarvoor treuzelt ge toch? *ne'e noepoia²ka jakoe*, maak het mij niet lang, laat me niet lang wachten (bv. als ik je roep), treuzel niet tegenover mij, *napoia²ka manto'o poe'oe ngkama'inja*, het duurde lang eer hij zeide waarom hij gekomen was, *mompoiaka moapoe*, al maar door koken, lang achtereen aan 't koken blijven, *ntje'e napoia²ka*, daarmee was hij lang bezig; *kaia²*, lang wegblijvend, treuzelend, veel tijd nemend.

ma(nga)'ia, ma'iawaka, aansporen met *ia!*, met *ia* zeggen, dat het goed, dat 't genoeg is, dat het lang genoeg heeft geduurd.

moia (adject.), langdurig, *maia katepoeianja*, het duurt lang eer 't gemaakt is; *kaia*, langdurigheid; *mangkaianaka*, zich inspannen voor iets, zich op iets toeleggen, werken aan iets, *mamposikaianaka*, zich met een ander mede inspannen voor iets, met een ander aan iets medewerken.

samaia, syn. m. *samalele*, over de geheele uitgestrektheid, de geheele troep, *samaia kita da monoendjoe*, we gaan allen tegelijk onze akkers afbranden.

2. **ia** (wrsch. het oude vnw. 3e p. enk., Sa'd. *ia*, Mal. *ia*), in de uitdr. *podo ia*, als maar, wrdl. „als dit er maar is"; *podo ia, re'e*, als het er maar is, *podo ia, djela*, als hij maar komt, *podo ia, mewali pte*, als de rijst maar gelukt, *podo ia, toewoe anakoe*, als mijn kind maar in het leven blijft.

In PmB. wordt *ia* nog meer gebruikt, *maoe ia*, al zou het zoo zijn, *djamo ia* = *podo ia*, als maar, *dja ia*, versterking v. *dja*, slechts, *aoe rapongo dja ia*, alleen maar iets om te pruimen, *aa, masi ia*, wel, 't is lekker.

3. **ia**, PmB., in de uitdr. *ia woero*, des morgens, *ia wengi*, des nachts, missch. voor *i mawoero, i mawengi*; vgl. 2. *i*.

4. **ia**; PmB. *po'ia* (uit het Mor.), verblijfplaats, *ri ra'a ngkadjoe po'ia ntontji*, op de boomtakken is het verblijf der vogels, *are'e matao napo'ia linggoma*, 't is niet goed dat een gast 't tot verblijfplaats neemt.

5. **ia** (vgl. 1. *ia* en *io*), Amp. = B. *io*, ja, goed! *rapeia-ia, bara rakoerangi*, men probeert of men kan.

iadja, zie *adja*.

iadjoe, zie *adjoe*.

iagi (Boeool *iagoe*, Mënt. *lago*), w. t. v. *woeja*, maan, maand; *sa'iagi*, één maand lang; *me-'iagi*, den maanstand opnemen.

iajoe (Par. Nap. *ialoe*, Koel. *lialoe*, Boeg. Mal. enz. *aloe*), rijststamper, ongev. 1 M. lang (afb. Grub. Streifz. pl. 67), doorgaans v. ebbenhout, dun in 't midden en daar met de hand omvat; *iajoe mpantjoë* „rijststamper gebruikt bij het armzwaaien" of *iajoe mpesomba* „rijststamper gebruikt bij het aanroepen", een lang stuk hout, gelijkende op een rijststamper, gebruikt bij sommige tempelfeesten, bij het aanroepen der tempelgoden (*anitoe*), Tor. I, 294; *iajoe mpotoë* „rijststamper gebruikt bij toespraken", waarmede na iederen volzin een stoot op den vloer werd gegeven, Tor. I, 295.

iano, pr. t. = B. *jano* (zweven, zwerven), zie aldr.

iawoe, pr. t. = B. *ilawoe* (nauwelijks): *kombo iawoe rampoeti*, de zwaardbanden zijn grijswit.

iba (vgl. 2. *ba*, 3. *i* en Tawael. *teba*, Mong. Tag. Bik. *iba* „ander"; zie Dr. A. Lafeber, Vergel. Klankleer v. h. Niasisch, bl. 162, 163), een oud ontkenningswoord, thans alleen nog maar in 't Z. van 't taalgebied (Lewonoe) in gebruik, verder in de pr. t. *iba ndia, iba nde'e* „er is niet, het is er niet"; [*eiba*, Lew. = *iba*].

ibale, zie 2. *bale*.

ibe (vgl. *rimbe* en Jav. Boeg. Mak. Soend. *ibing*, Mal. *embeng*), Str. B.; *moibe, meibe*, bewegingen maken zooals bij het „menari", wat niet Toradja-sch is; *maibe karatoe, maibe ganda*, bij de kleine of de groote trom dansbewegingen maken; *oni ganda napeibeka*, hij maakt dansbewegingen bij het tromgeroffel; *mombeibe*, het tegen elkaar opnemen, *mampombeibeka kalese mporengko*, tegen elkaar wedijveren in opschik.

ibobaki, zie *bobaki*.

1. **iboe**; *monggaiboe*, syn. m. *monggaiwo, monggaliwo*, aanstalten maken, in beweging

komen, *toroe, io ponggaiboe, da ndeki mejapi limoe* (2 versregels), komaan, troed, zet u in beweging, om de lucht in te gaan en boven de wolken te komen (de vrouw stijgt in den hoed ten hemel), *bare'epa ndapoana i Ine jakoe, ntongo monggaiboepa.* Moeder had me nog niet ter wereld gebracht, ik was nog (in haar schoot) aan 't aanstalten maken.

2. iboe, zie *iboe(ki).*

iboejoe, groote, sterke rotansoort, gewild in den handel.

iboe(ki) (vgl. *joeboe* en Kant. *boeki*, gezwollen buik, O. Jav. *ibĕk, hibĕk*), pr. t., ook wel in gewone poëzie, vol.

a) mengango ntano totoka, talrijk zijn dus de gasten.

b) iboe² sampambola, 't is een geheel huis vol (d.i. veel is de rijst, een geheele schuur vol).

ka'iboekinja i randa, omdat mijn hart er vol van is.

a) iboemo saranda lante, het geheele huis is vol.

b) iboe saranda mpambola, vol is de ganische woning.

iboeki samporagia, de geheele regenboog is vol.

jakoe iboeki randakoe, mijn hart is vol.

ne'e ndipo'iboe randa, weest niet ongerust (door de klankgelijkheid wordt *iboe randa* ook gebruikt in de bet. van *ipoe rapi*, ongerust, wantrouwend).

ida (Nap. *maida*, verblijven); *meida* (vooral in raadsels, ook in gedichten), nabij, bijna, *meida noerata polo mbailokoe*, bijna hebt ge de oplossing van mijn raadsel gevonden, *mboli noeto'o sakoeli polonja, dja ne' meida gaga*, ge moogt wel eenigszins de oplossing zeggen, maar niet al te dichtbij; *inde'i peldanja*, waar is het dichtbij? wat ligt in de nabijheid v. d. oplossing van het raadsel? *mampapeida*, nabij brengen, de oplossing v. e. raadsel vergemakkelijken, *papeidakakoe pelo mbailoeoe*, breng mij de oplossing van je raadsel wat naderbij.

idi (vgl. *inti*); *maidi*, PmB., vast, stevig, sekuur, *mpalu natono, nakaidi*, pats! stak hij er een wig in, opdat het stevig zou zijn.

idja (vgl. *lindja* en Mal. *indjak*, Jav. *idak*); *ma(nga)idjaki*, stappen, treden, trappen op, betreden, *pae naidjaki baoela*, de buffels hebben de rijst vertrapt, *ane madjoe'a wo'o mpoeë, watoea da maidjaki, naka'osa*, als een heer (vrouw) hoofdpijn heeft, moet een slaaf (slavin) hem (haar) op 't hoofd trappen, dan wordt hij (zij) beter.

kaidja², heen en weer stappende, trappende, *kaidja² asoe, madongo jorporoja*, de hond trappelt maar steeds, nu hij hoort dat er andere honden zijn. *tana dja kaidja² mampakoroka doeanga*, de menschen stappen maar af en aan om de prauw in gereedheid te brengen, *noendjaa noekakaidja²ka*, waartoe loopt ge toch zoo heen en weer, maakt ge zooveel beweging? *mboidjaki tana se'i*, dit is een veel betreden grond.

mampapaidjaki, doen betreden, laten betreden, *baoela dja noepapaidjakika pinamoeja*, door de buffels laat ge den aanplant maar vertrappen. *tana ndapapaidjakika baoela*, den grond laat men door de buffels fijntrappen.

idjaoe, zie *djaoe*.

idjoa, zie *idoa*.

idjoka, zie *ijoka*.

idoa [Mor. id.: vgl. *doe*] of **idjoa**, hengelroede, meest een bamboestaak, staak om iets aan te hangen (met een snoer), om het aan zon of wind bloot te stellen of voor dieren te beveiligen, *idoa ndapantaka wajaa mpeka*, aan de hengelroede wordt het angelsnoer gebonden: *bingka keinoe ntapa nabidoani, nepa nlarambi ri boka, ane mdja, panggara da patina*, het mandje waarin de gegiste rijst ligt (voor de *pongasi*) wordt van een staak voorzien en aan het venster gebonden, als het regent kan men het spoedig binnenhalen.

idonda, zie 1. *dondo*.

i'eri, Low. = B. *ie'i*, hier.

igego, zie *gego*.

igenggu, zie *genggu*.

igi (vgl. *ligi*, [*sigi*], *ligi*); *maigi*, op zijde duwen, strijken, schuren langs, *tope'igi²*, iemand die anderen op zijde duwt, iemand die zich zeer laat gelden; *maigi*, iets op zijde duwen, tegen iets aanschuren, *naigi ntjikoe joenoenja, da napantoedjocka jakoe*, met den elleboog gaf zij hare vriendin een duw, om haar op mij te wijzen; *poigi jangi* „regenverdrijver", het middel om regen te verdrijven, dat ook *siwaro* heet.

maigitaka, op zijde duwen, ter zijde dringen, *we'a goemborngi naigitaka*, alle struiken duwde hij op zijde, *koeigitaka tawala, pai nakabare'e kono*, ik pareerde de lans, zoodat zij niet trof.

igie (Nap. *gigio*, naald, Gor. *kio*, Boend. *gii*, Boeool *gir*), bladnerf v. palmbladeren, die een taai zwiepend latje oplevert, wordt gebruikt als lijmstok om vogels mee te vangen; *igie mponibongia* groote bladnerven uit de bladeren v. d. groote suikerpalmtakken, die worden afgehakt bij 't schoonmaken v. d. omtrek eener bloeikolf waaruit men palmwijn tapt; *poe'akakoe igie samata* „breek me een palmbladnerf door" (uitdr. vr.: ruim me iemand uit den weg).

me'igie, op palmbladnerven uitgaan; *mampe'igieti*, de bladnerven uit een palmblad halen.

igo (vgl. 1. *ligo*, [*ragio*, enz.]); *mogigo², mogaigo, mogagaigo*, de oogen laten rondgaan, overal speuren en kijken, om iets te zoeken of iets kleins te ontdekken.

1. igoe (Nap. id. smal, nauw); *maigoe*, het doel treffend, *tana maigoe mepanotjentoe*, iemand die raakt als hij schiet, *maigoe mogantji*, goed raken (een anderen tol bij het tollen), *maigoe mosoe*, treffend in zijn antwoorden; *kaigoeja*, het treffende, het juiste er van.

2. igoe, betz. als *iroe*, zie aldr.

iheroe, zie *heroe*.

ihi: *ka'ihi²*, aan 't snikken, zachtjes naschreiende, als 't ergste huilen gedaan is.

ii [Mor. id.]; *mo'ii*, treden, trappen, rijstaren met de voeten dorschen, om naairijst te verkrijgen, *tana tidoe le mapia mo'ii*, een zwangere mag geen rijst met de voeten dorschen; *mo'ii*, op iets treden, trappen, *da ka'ii wo'oaoe*, ik zal je hoofd trappen, *nde'ii djole kodjo, ndatodonsi*, de Inl. maïs wordt gedorscht, met de hielen uitgetrapt; *inii* „het gedorschte", zaairijst.

woeii, geluid v. e. snelle beweging, *woeii nasoere manoe*, met een snel gebaar bracht hij de kip boven het vuur.

Amp. *mampakii* (uit *mampakaii*) *tapi*, de wan schudden; *pengiinja*, het groote langwerpige gat in een rijstblok.

Tog. *mangii*, met de voeten dorschen, uittrappen.

ijawa, Amp. = B. *ajawa*, zie aldr.

ijodjoni, zie *jodjo*.

ijoeta, Amp. = B. *ajoeta* (brandhout).

ika (vgl. *dika*); PmB. Amp. *moika* (intr.), *maika* (tr.), doen, maken, bedrijven, vervaardigen. *kasaa noeika etoe? taree kasaa koeika*, wat doet ge daar? ik doe niets, *niika matatao, kaminja*, maakt het goed, hoor!

Tog. *mangika*, doen, maken, verrichten, *kasaa ningika bakami*, wat heeft uw wond veroorzaakt? *ika²mo*, probeer het maar.

ikae, zie *kae*.

ikane (Nap. id., Mal. *ikan*, Austron.). Meerstr., w. t. v. *booe* (gaboesvisch) en *wajawo* (vleeschspijs).

ike (Mor. Nap. W. Tor. t. id., Sam. *ie*), een hamertje v. gegroefde zwarte steen (*watoe ike*) met handvat van rotan, waarmede boombast tot kleedingstof wordt geklopt (Tor. II, 320—322); *ike mpomontjoe, ike mpkoere*, houten hamertje met gegroefden kop, bij het pottenbakken gebruikt (Tor. II, 336); naar het patroon der groeven op den steen spreekt men van *ike lora, i. rapi, i. ndabari*.

mampeike, groeven en ringen vertoonen, v. d. hoorn v. e. buffel, *mompeike pidinja*, hare wangen staan bol, puilen naast elkaar uit, *ane togoentjoemo pompeike baoela, togoentjoemo poananja*, als eene buffelkoe drie rijen groeven op de horens heeft, heeft ze driemaal gejongd.

ikeloe [vgl. *baingkeroe* op *keroe*], PmB., [hetgeen men gebruikt bij het *mo'ikeloe* (B. *mo'ikeloeri*) (MS.)].

iko (vgl. *hiko, liko*, [enz.] en Mong. *kaoeg*); *mo'iko*, roeren, omroeren, roering in iets bren-

gen, *moiko djole,* maïskorrels die men wil poffen, in beweging houden, opdat ze niet aanbranden; *ma(nga)iko,* iets roeren, omroeren, *be montjo powosenja, dja naiko tasi,* hij roeit niet behoorlijk, hij roert maar in de zee, *po'oekimoe be lese, dja ewa ndaiko,* je schrift is niet mooi, 't lijkt wel of 't omgeroerd is, *pangkoni naiko ntimboro,* de heete wind roert de rijsthalmen om; *poiko ndapoiko ntjilo,* of *ndaikoka silo,* een roerstokje, om er in de harsfakkel mee te roeren (de vlam te doen opflikkeren).

kaiko[2], aldoor maar roerende; *siiko*[2], door elkaar geroerd.

Ikoe (vgl. *talikoe* en Mal. *ekor* enz., IN.), staart, *woekoe ikoe,* staartbeen, *natidoe baoela ikoenja, mara tanta'inja,* de buffel steekt zijn staart in de hoogte, zijn achterste komt te zien; *ikoe asoe* „hondestaart", een kruid, van welks stengel het schrapsel op zweren wordt gelegd, om er den etter uit te trekken; *ikoe masapi* „palingstaart", Dianella ensifolia, Cl. 1084, een kruid met dikke, saprijke bladeren; de stekken schieten terstond wortel als ze op den grond gelegd worden, daarom dient deze plant ook als tooverkruid; *ikoe mbalesoe* „muizestaart", een kleine ster op den Gordel v. Orion; *panga ikoe* „splijtstaart", srt. oorworm.

moikoe, een staart hebben, *bemba moikoe,* echtgenoot die niet meer met de wederhelft samenleeft, maar nog niet mag hertrouwen omdat de scheiding nog niet is uitgesproken (*bare'epa ndatompo laoero,* de rotan is nog niet doorgehakt, Tor. II, 35; dit *tompo* beduidt ook 't afhakken v. d. staart v. e. dier; zoo beduidt dus *moikoe* hier: „nog niet afgehakt").

meikoe ntengko, wellustig, te vergelijken met den vogel *tengko,* welks staart steeds op en neer gaat; *meikoe ngkojoe* „als de staart v. d. parkiet", gezegd v. d. rijst als er reeds een paar blaadjes boven den grond komen (Tor. II, 254); *peikoe ndjindjikoe* „als de (gevorkte) staart v. d. vogel *dj.*", eene sierfiguur, als brandteekening op kalkbussen aangebracht; afb. Tor. II, 215.

1. **ila** (Sang. *ela,* Niass. *ila*[2], Rot. *ila*), moedervlek, soms als onheilspellend beschouwd; *ane keila ara matanja, da mate inenja bara papanja,* als ('t kind) een moedervlek onder 't oog heeft, dan zal zijne moeder of zijn vader sterven (Tor. II, 61).

Amp. *ane la kedje ila, ta toewoe ngana,* als iemand een vlek op den penis heeft, blijven zijne kinderen niet leven.

2. **ila** (Kant. id. vloer), ondervloer v. hout of v. palmlatten *(koroewoe),* aangebracht in een Tor. huis boven op de *woeloehi* en onder de *woworo* of *galagari,* zoodat men v. beneden af krijgt: *tananda* (onderbalken), *woeloehi, ila, woworo, djoia*; *wawase'i bemo ndailani banoea,* thans brengt men dezen ondervloer niet meer in de huizen aan.

peila, de smalle kanten v. relief-snijwerk.

3. **ila** (vgl. *gila* en Mal. enz. *gila*); *maila,* wild, schuw, schichtig, *maila manoe, bemo koele'o,* de kippen zijn schuw, ik heb ze niet meer te pakken gekregen, *maila ngoedjoenja, bare'e mapoejoe wiwinja,* zijn mond is rad in het praten, zijne lippen kleven niet, *maila mata,* snel v. blik, spoedig iets opmerkend; *kaila,* wildheid, schuwheid; *maila* is ook w. t. v. *maliga,* snel, vlug, [en van *mampaja,* een boom].

pailasi, snel, vlug, *pailasi matanja, ponggalenja, pompaoenja,* hij is snel v. blik, v. bewegingen, v. spreken, *ewa garanggo kapailasi mpetima ntjosoki,* de huishagedissen zijn even vlug als krokodillen in het vangen.

ila nggaroe, een gewas met groote bladeren, die niet in huis worden gebracht, omdat anders de katten zouden wegloopen.

4. **ila**, zie *ila(ngi).*

ilabe, pr. t. = B. *iwali* (vijand).

a) tanimboeloe, ntapalai, levensgeest, laat ons gaan,

b) ne'e lindo ri iwali, blijf niet bij den vijand.

c) tanimboeloe, ntapowale, levensgeest, laat ons heengaan,

d) ne'e lindo ri ilabe, blijf niet bij den vijand.

bamo ita mo'ilabe, voeren we geen oorlog meer?

ilajo (vgl. 2. *lajo*), pr. t., oog; *mo'ilajo,* kijken, de oogen gebruiken.

da pepo'ilajo ntjoeloe (Tor. III, 691, 35), om uit de oogen te kijken.

ka'i'ilajo ntjojora, kijkt plotseling uit.

ilala, Str. B., uitroep die ontleend is aan de 1e helft der Mohammedaansche geloofsbelijdenis: *la ilaha ilala,* die vaak als uitroep van verbazing wordt gebruikt; *ilala kanaa!* wonderbaarlijk toch! *tana ilala,* een bizonder land, *doeanga ilala,* een wonderbaarlijk vaartuig; *mo'ilala,* den uitroep *ilala* gebruiken, zijne verbazing te kennen geven, *to po'ilala,* iemand die gewoon is *ilala* te zeggen.

ila(ngi), Str. B. (uit het Boeg. *ilang*); *be ila*[2], *be ila*[2]*ngi,* onveranderd, *be ila*[2] *karata ntaoe ri banoea se'i,* onophoudelijk komen de menschen hier aan huis, *be ila*[2]*ngi paoe anoe tapaoe owi,* wat we vroeger hebben besproken blijft onveranderd.

ilango, pr. t. = B. *pilango,* toespijs, medegebracht v. e. feestmaal (offermaal); *ndipo'ilangoka jakoe,* brengt iets lekkers van het maal voor mij mede.

ilaroe, een zware rotan-soort, in den handel zeer gewild; *ilaroe boti,* eene onbruikbare soort.

ilasi; PmB. *monteilasi,* boschgrond gaan bekijken, om te zien of men er akkeren zal, terrein kiezen om te bebouwen.

ilawoe (missch. uit *silawoe,* vgl. *lawoe,* Mak. „gapen", Boeg. „ver, langdurig", dus *silawoe* „van elkaar"; [vgl. ook *rawo* en Mor. *ilawoe,* bijna]), nauwelijks, maar juist, *dja ilawoe woro,* het komt er met moeite doorheen, *taoe madjoe'a ilawoe toemboe rajanja da mangkoni,* een zieke heeft ternauwernood trek om te eten, *bare'e medonge ndapokaoe, ilawoe ndjo-'oe,* hij is niet gehoorzaam als hij wordt uitgestuurd, hij gaat nauwelijks, *ilawoe josa taoe modoeanga,* de menschen in de prauw zijn nauwelijks te zien, *ilawoe*[2] ~~*terin mitimi,*~~ *joenoe da paja,* ulieder beenen bewegen zich ternauwernood, de anderen zullen niet meer te zien zijn.

me'ilawoe, trachten in te halen, bij te houden, vervolgen; *mo'ilawoe,* achternagaan om in te halen of bij te houden; *ma'ilawoe,* id. (tr.), *molontjo njara, i nTolo ma'ilawoe,* het paard liep hard, nT. joeg het na; *mombe'ilawoe,* elkaar achterna jagen, *be da noele'o jakoe mombe'ilawoe,* je zult me niet krijgen, als we elkaar nazitten.

ili (Mal. *ilir,* Boeg. *ili',* *ile,* Sang. *elehé,* Mong. *ilig*); *moili,* stroomen, afvloeien, stroomafwaarts gaan of varen, *be marimbo poili ngkoronja,* de rivier stroomt niet snel, *nakeni mpoili ngkoro nTomasa,* de Tomasa heeft het in haren stroom meegevoerd, *moili eo,* de zon heeft Noorderdeclinatie, declineert naar de zeezijde; *mampoilika, mailika,* iets stroomaf voeren, *napoilika, nailika laoero, napo'akika,* hij heeft rotan stroomaf gevoerd, hij heeft er een vlot van gemaakt, *doeanga da ndapampoilika laoero, i sema da mailika?* in een prauw moet de rotan worden stroomaf gebracht, wie zal ze stroomaf varen? *mampapoili,* laten wegstroomen, maken dat iets wegstroomt, *mawaoemo oeë mpandioeta, da tapapoili,* ons badwater stinkt, we zullen het laten wegstroomen.

meilisaka, zich door den stroom laten afvoeren, zich met den stroom laten meedrijven; *mailisaka,* iets met den stroom laten meevoeren, *doeanganja nailisaka, be nawose,* hij heeft zijn vaartuig laten meedrijven met den stroom, hij heeft het niet geroeid; *mosaili,* druipen, afvloeien, *mosaili kadanja,* het snot druipt uit zijn neus.

ilisa, kailisa, overstroomd door regen, (een terrein) waar het regenwater overheen vloeit, *kailisa ara ntoto mami, be sompe oedja,* over den grond onder ons huis stroomt het regenwater af, het blijft niet staan.

ilia [Mor. *alia*], PmB.; *mampoilia,* boos zijn op iemd., *rapoilia i Nggaine, maekangkoe.* Moeder zal boos op me zijn, ik ben bang.

ilina, een hutje, dat men opricht als men in den omtrek gaat visschen of jagen; *mo'ilina,* zulk een hutje opzetten of gebruiken.

ilo (vgl. 1. *kilo, nggio*[2], [1. *silo* enz.] en Mal. *ilaw,* Tag. Bis. *ilaw,* Tob. *hillo*); *mate ilo,* sterven door inwendige hitte, ten gevolge

v. h. eten v. te heete spijs, bv. sagopap of rijstepap, die niet genoeg bekoeld is; *ilo*² *ntasi*, 't lichten der zee; *meilo*², lichten, glimmen, schitteren, *meilo*² *tasi*, *mompilo*², de zee licht, ze blinkt, *matanja meilo*² *ri goemboengi*, zijne oogen lichtten door het struikgewas, *ma'i reme sakodi meilo*² *ri wobo mbajaoe*, er gloorde een weinig daglicht door den mond der grot, *peilo ndindi*, eene spleet in den wand, waardoor het licht valt, *napeilo ndeme*, de zon schijnt er op (door een opening); *matanja napapeilo*², hij laat zijne oogen aldoor gluren.

Todjo *ilo*², vuurvlieg.

iloa, pr. t., *samoea kajoe iloa*, noem op de lange balken.

ilodjoni, soms voor *ijodjoni*, zie *jodjo*.

1. **iloe** (vgl. 1. *elo*, *oeëloe*, en O. Jav. *ilōe*, Lamp. *iloej*, Mak. *iloro'*, Sang. *ëdoe'*, Mal. *lioer*); *mailoesi*, graag maken op, lust, begeerte opwekken naar iets, *jakoe nailoesi ntoekakakoe*, *kobelaanja ma'ai kadarajakoe*, mijn oudere broeder heeft mij er op belust gemaakt, zoodat ik er grooten zin in heb.

2. **iloe** (Nap. *to iloe*, wees, *mopailoe*, een wees verzorgen, *moiloehi*, bij elkaar slapen, *mampoiloehi*, te zamen slapen met, *iloeha*, toovermiddel dat men bij zich draagt; vgl. 2. *loei*), verweesd, *iloe mpapa*, *iloe ri papanja*, zijn vader door den dood verloren hebbende, *ana iloe* (uitspr. *ana'iloe*), wees, *ana iloe poesa*, geheel wees, beide ouders verloren hebbende; *mampo'iloe*, zich verstoken voelende van, iets met smart missen, *wajawota re'e*, *djamo baroe tapo'iloe*, vleesch hebben we, maar palmwijn missen we met smart; *mampaka'iloe*, *mampa-'iloe*, tot wees maken, *anakoe napa'iloe mpapanja*, *mate mampaka'iloe ananja*, mijn kind is door zijn vader tot wees gemaakt, hij is gestorven, zijn kind tot wees makende, *napa-'iloe ndjoe'a*, door ziekte tot wees gemaakt, *wawoe mampa'iloeka manoe djole*, het varken berooft de kippen van maïs, *kita napa'iloe nTo Napoe*, *napa'iloeka pae pai pinamorja*, wij zijn door de Napoeërs beroofd, ze hebben ons van rijst en aanplant beroofd.

ilojo (vgl. 2. *djojo*, *djololo*, *tolodo* [enz.]), een worm die het merg v. kokos-, sagopalmen en rotan eet, grooter dan de *awati*.

ilongkoe, zie *longkoe*.

iloni, de pen die aan het eind v. h. koord v. e. strik zit en losschiet als er een dier in den strik loopt, *kimbaa ndailoni*, een strik die van zulk een pen is voorzien.

ima of **imama**, Str. B. (uit het Par.), voorganger bij de ritueele godsdienstoefening der Mohammedanen.

1. **imba** (Mal. enz. *timbang*; [vgl. *iwa*]), getal, aantal, *sangkoedja imbanja?* hoeveel is het aantal er van? *bare'e koeintjani imbanja*, ik weet niet hoeveel er zijn; *moimba*, tellen, *ewase'i poimba nTo Napoe: isa, doea, taloe, iba*, aldus tellen de Napoeërs: 1, 2, 3, 4, *poimba lano* „telling der dagen", de boejes rijst die men tijdens het oogsten neerlegt bij de *karanja* (zie *kara*), om daardoor den levensgeest der gesneden rijst te verzekeren (Tor. II, 279); *mampoimbaka*, tellen met, betellen met, bv. een weduw(naar) bij het eind v. d. rouw aanraken met de voorwerpen die zij (hij) weder gaat gebruiken (Tor. II, 105); *ma(nga)imba*, iets tellen, *ndipodede*, *da koepaimba komi*, gaat op een rij staan, opdat ik ulieden telle; *maimbaka* = *mampoimbaka*, betellen met, *ananggodi ndaimbaka soi*, de kinderen worden met *soi*-takken beteld.

2. **imba**, waterwormen, gelijken op bloedzuigers; bij het baden of bij het drinken krijgt men ze soms in den neus; men houdt dan een kippeveer met de punt in het vuur en brengt die onder den neus; de worm komt dan op den geur af, wordt met een haar om den kop gestrikt, en zoo uit den neus getrokken; *ke'imba engo baoela*, de buffel heeft waterwormen in den neus.

3. **imba**, PmB., n. v. e. struik, die in moerassen groeit.

imbe'i, zie *mbe'i*.

imboe (wrsch. voor *impoe*, vgl. 1. *toempoe*, *poeë* [enz.] en Minah. t. *émpoeng*, Tob. *ompoe*, Boeg. *opoe*, enz.), watergeest, die in allerlei vormen voorkomt, *imboe kajoro*, *i. wabue*, *i. konaoe*, *i. wata*, *i. nggaroe*, *i. baoela*, watergeesten die er uitzien als een touw, een steen, een suikerpalm, een boomstam, een kat, een buffel, *imboe taoe to randa oeë to'onja*, watergeesten die er uitzien als menschen heeten „waterbewoners" (Tor. I, 276); een visch die zeer groot is in zijne soort wordt wel *imboenja* gend. en beschouwd als een vorst onder de zijnen; *imboe lipoe*, de stichter, ontginner v. h. dorp, vaste bewoner, die niet weggaat, *imboe nTo Lage ri limboeë*, *kalaoe*²*njamo*, vaste bewoners van Midden-Lage, die daar steeds blijven.

impi (vgl. *pimpi*, enz.); *me'impinaka*, *meimpinaka*, zich ter zijde begeven, langs den rand loopen, om uit te wijken of plaats te maken, *pe'impinaka*, *da napolioe ntaoe monjara*, ga ter zijde, opdat de ruiters voorbijgaan; *ma-'impinaka koro*, zich zelf ter zijde plaatsen, ter zijde uitwijken.

metaimpi, om iets te ontwijken zich ter zijde begeven, *petaimpi*, *laoe ta'i baoela*, ga ter zijde, daar ligt een buffelhoop, *taoe setoe ndjo'oe metaimpi ri jopo*, *mampokaeka djoe'a ri lipoe*, zij zijn de wijk gaan nemen in 't bosch, uit vrees voor de ziekte in 't dorp; *lomboe napetaimpika*, voor 't slijk is hij uitgeweken.

impia, zie 2. *pia*.

1. **impo** (Mal. *ipoeh*, Tob. *ipoe*, Mak. Boeg. *ipo*), de boom Antiaris toxicaria, Cl. 255, het gif daarvan, dat op pijlen v. blaasroeren wordt gesmeerd, gif in het algem., *impo ndjalimo'o*, addergif, *sangadi mbo'ongo ndapokaeka impo*, alleen wanneer 't stinkt als de *ongo* is men bang voor blaaspijlgif; *krimpo*, *moimpo*, gifdragend zijn, *ngisi doeata sio ntapi*, *kono namama taoe*, *metaka*² *ngisinja*, *lairia poimponja*, de python heeft negendubbele tanden, als hij iemand bijt, blijven zijne tanden steken, daarin zit zijn gif; *lite noe impo ndaimpoka mata ntjopoe*, met sap v. d. Antiaris worden de blaasroerpijlen vergiftigd.

moroimpo, n. v. e. boom, welks bladeren op die v. d. *impo* gelijken.

2. **impo**; *pangimpoa*, Str. B. (uit het Boeg. *pangempoang*, st. *empo*), wat men tot pand geeft of neemt bij het aangaan eener schuld, *penaikoe koewai pangimpoa*, mijn zwaard geef ik als pand, *mampangimpoa*, verpanden, te pand geven.

impoe (vgl. *ipoe*, *gimpoe*, enz.); *ma'impoesaka*, *-naka*, verzamelen, bijeenbrengen in een besloten ruimte, *pinatoewoe nda'impoesaka ri dodoha*, de huisdieren worden bijeengebracht bij een alleenstaand huis, *taoe mentjili da ma'impoenaka inosanja*, iemand die duikt moet zijn adem bijeenbrengen (vgl. *ipoe*), vdr. ook: *impoe inosanja*, zijn adem is in zijn binnenste verzameld.

impoeli, zie *ampoeli*.

1. **ina** (Austron. *ina*, *inang*), oude vorm v. *ine* (moeder), in poëzie.

karoo-roo, *Inaa*, blijf maar achter, Moedèr, *jakoe da lo'oe*, *Inaa*, ik ga heen, Moedèr. (raadsel op de *ipoli*-vrucht, die van het dopje wordt afgenomen)

Tog. *ina*, moeder.

2. **ina** (Jav. *inēp*, Ponos. *inop*, Tag. *hinip*); PmB. *meina*, slapen, liggen, *peina*, tijd, wijze, plaats v. slapen, liggen; *mampapeina*, doen slapen, liggen, *meina akoe mandioe*, *koepapeina witingkoe*, *boi raome*, ik heb liggend gebaad, mijne beenen heb ik languit laten liggen, opdat ze niet zouden bevochtigd worden; *teina*, in liggende houding, *teina akoe*, *teriro rangi'i ri talikoengkoe*, ik was in liggende houding, het zand schuurde langs mijn rug.

1. **inaa**, zie *naa*.

2. **inaa**, zie 1. *ina*.

inabasi, zie *tabasi*.

inaja, zie 1. *aja*.

1. **inaloe**, PmB., n. v. e. boom, waarvan de bladeren gebruikt worden.

2. **inaloe**, zie 2. *aloe*.

inande, zie 1. *ande*.

inando, zie 1. *ando*.

[**inanganti**, pr. t., zie *anti*.]

inangoe (vgl. *inaoe*, op 2. *naoe*), Tog., groente, plantenkost.

inantjo (missch. uit *dinantjo*, *dinasa*, het met steenen vastgedrukte, vgl. *dontjo*, *daso* [enz.]), toestel om visch te vangen, in gebruik op het Meer, Tor. II, 373; op een ondiepe plaats, tusschen in den bodem opgerichte staken, worden vloeren v. rondhout gelegd, de eene

dwars over den anderen, bevestigd aan de staken en bezwaard met steenen; hiertusschen verschuilt zich de visch, die dan door vergiftiging van het water met *toewa* of met *kamande* wordt gevangen.

mo'inantjo, visch vangen met dit toestel, *booe nda'inantjo*, visch die met dit toestel is gevangen.

inao (uit *inawa*); Amp. *kainao*, de 15de dag der maan-maand. De naam duidt aan dat de maan dan vol is. Tor. II, 268*a*.

inaoe, zie 2. *naoe*.

inatoli, zie *toli*.

inawoeti, zie 2. *awoe*.

inda (Mak. *inrang*, Tag. *hiram*, Bis. *hoelam*, Bik. *hadam*, *haram*, Tob. Ngadj. *indjam*, Boes. *moedjam*, Mal. *pindjam*), schuld, verschuldigde geldsom, *sondo indanja*, hij heeft vele schulden, *inda ngkoro*, belasting; *moinda*, schuld hebben, *djoekoe² poindanja*, overal heeft hij schuld, *meroeoe poindanja*, zijn schuld maken gaat de maat te boven, *taoe poindanja*, degene aan wien hij schuld heeft, *to poinda*, een schuldenmaker; *taoe keinda*, iemand die vele schulden heeft.

mompapoinda, *mompapainda*, schuld doen maken, iemd. iets op schuld geven, *papainda*, wat men op schuld heeft gegeven, uitstaande schuld, *papaindakoe ri taoe bepa poera mesoewoe*, wat ik anderen op schuld heb gegeven is nog niet allemaal losgekomen, *re'epa papaindanja ri Saodjo*, hij heeft nog schuld uitstaan te S.

Amp. *indangi*, schuld, geleend geld, *napopasoewoe popoindangkoe*, hij heeft mijne schuld aan hem willen betaald krijgen; *manginda*, te leen vragen, *indakakoe doeangangi roejoenja*, ga eerst eene prauw voor me leenen.

inde (vgl. 1. *sinde*, 1. *sindi*); *meinde*, schitteren, blinken, *meinde kila*, de bliksem flikkert, *meinde ngisinja*, zijne tanden blinken; *mombeinde kila*, de bliksemstralen flikkeren tegen elkaar in.

pr. t. *a*) *intje'e Soegala Dolo*, dit is de rivier Ten-Halve-Rood,

b) *nto nainde² ndopo*, waar men wordt beschenen door de golven.

da inde²ka rawa, laat ze flikkeren in de lucht.

da indeka toë ndawa, laat ze flikkeren in het luchtruim.

ndaindeka tadoe langi, laat ze flikkeren op den gezichteinder.

indemo, ntja'oë woela, geef wat schijn, gij stukje maan.

mojainde ewa kila, schitterend als de bliksem (ander voorbeeld op *langi*).

a) *mame'enda² ntjanti*, om elkaar te dreigen met 't zwaard,

b) *mameinde² ndore*, en te zwaaien met den kruidenbos. (MS.)

ri ininde ngkajoe wara, daar waar de regenboog glanst. (MS.)

indja, pr. t. = B. *noendjaa*, wat?

indjoma'i, pr. t. ([vgl. Str. B.] *loma'i*), hierheen; *weindjo'oe indjoma'i*, heen en weder.

indjowele (vgl. *indjoma'i*), pr. t., gindsheen.

1. **indo** (Mal. enz. *indoeng*), moeder, in Todj. Amp. Lal. Lew. het gewone wrd., in 't B. meestal v. moederdieren en in teknonymische benamingen in de bet. „tante"; men noemt zijne eigen moeder nooit *indo*, maar spreekt wel tot iemd. v. *indomoe*, je moeder; *ana baoela mandadoe indonja*, een buffelkalf, dat zich naar zijne moeder haast; *indo poe'oe*, eene kip die reeds legt; *indo ntjoeli*, zie 2. *soeli*; *indo kole*, zie 1. *kole*; *indo ntoeki*, de eerste framboesia-wond, v. welke de later opkomende heeten af te stammen; *indo ntabaro*, een groote sagopalm, die als de moeder van de boomen in de omgeving wordt beschouwd, ook: het rechtopgaande deel v. d. stam, dat geen takken meer draagt; [*indo mpanggere*, zie *oeani*].

pompeindo „aanspraak tot iemand met *indo*", teknonymische benaming, gevormd met *Indo i* of *Ndo i*, *Papa i*, *Ine i* of *Nene i* en *Ta*, gevolgd door den eigennaam v. e. kind, stiefkind, neef of nicht (soms is die eigennaam fictief), *Indo i Datoe* of *Ndo i Datoe* „Moeder v. Datoe", hier dus in de oude bet. „moeder", verder: *Ndo i nTeno*, Tante v. T., *Papa i Woente*, Vader v. W., enz.; *i Ta Monjangke pompeindonja, maka*

to'onja i Koa'a, zijn bijnaam is „Oom v. In-de-vlucht-grijpen", want hij heet Vischarend; hier is dus de *pompeindo* een omschrijving v. d. eigenlijken naam en heet *pompeindo soa* „leege bijnaam", omdat er geen persoon mee is aangeduid; *mabangani pompeindo* „een bijnaam vullen", door hem aan een kind als naam te geven; een man heet *Meloso* „vluchten" en heeft daarom de *pompeindo Ta Meripo* „Oom van Wegloopen"; om dezen bijnaam te vullen wordt nu een kind dat nog geen naam heeft, *Meripo* genoemd.

2. **indo** (vgl. *indoli*, *sindora*, *sindori* en Bad. *indo*, Boend. *indolo*); *meindo*, schijnen, v. d. zon, *meindo, ne'e noeporo, da koepampoai dodo* (vers aan de zon), geef schijnsel, doe het niet verflauwen, dat ik de rijst kan drogen; *ma(nga)indo*, beschijnen, bestralen, *ndapoai, da napaindo ndeme*, 't wordt in de zon gelegd, opdat de zon 't bestrale.

pr. t. *soeloe inindo*, de haard zelf, het haardvuur zelf.

mampatemono inindo, het vuur aanwakkeren.

mo'i'inindo parore, het vuur vlamt.

indoe; Amp. *kaindoe²*, groot, omvangrijk zich voordoende.

indoja, ook wel *gindoja*, pr. t., slapen; vgl. Boeg. *rodja*, Mak. *roja*, waken, passen op.

a) *ba ndanale da maroento*, hun wordt niet toegestaan te slapen,

b) *da indoja mogigiwo*, te slapen als ze op reis zullen gaan.

a) *ba koenale da maroento*, ik sta ze niet toe te slapen,

b) *ba koelele da indoja*, ik geef hun geen verlof om te dutten.

a) *natolemo karoentonja*, ze zeggen dat ze gaan slapen,

b) *na'aloe ka'indojanja*, ze vragen om te gaan dutten.

meangka negi indoja (Tor. ~~II, 682, 119~~), de slapende varkens staan op.

boentena bangoe indoja, lusteloos bij 't opstaan uit den slaap.

indoli (vgl. 2. *indo*), Amp. Tog., olie.

1. **ine** (Austron. *inang*), moeder, ook gezegd tot de zusters der ouders, dus ook: tante; *inekoe!* moederlief, een gewone uitroep, ook: *ine gee, o de ine*; *Ine i Parama*, Moeder v. P., gewone vorm v. d. *pompeindo* (zie 1. *indo*); *meine*, moeder zeggen, *be meine jakoe ri maniakoe, dja koesira*, ik zeg geen moeder tot mijne schoonmoeder, ik zeg slechts HEd.; *mampoine*, tot moeder hebben, als moeder beschouwen, *anoe koepoine*, die ik tot moeder heb, als moeder beschouw, *aoe ndapoine, ntje'e ndakomi*, die men moeder noemt, die spreekt men met U aan; *patesaineka*, v. e. andere moeder, *papanja nadjoejoe, inenja patesaineka*, hun vader hebben ze gemeenschappelijk, hunne moeders zijn verschillend.

i nggaine, Moeder.

2. **ine** (vgl. *ineko*), pr. t. = B. *ne'e*, niet (verbiedend).

inebembe, zie 1. *bembe*.

ineko (Nap. *ine*), pr. t. = B. *ne'e*, niet (verbiedend); ook *neko*.

Inembo ngKila, een dorp der *woerake*-geesten.

inempa, oogstterm v. *deami*, stoppelveld, stoppels v. rijst of maïs.

Inempe Bandi, een dorp der *woerake*-geesten.

inentoe, L., zie *oementoe*.

inepasi, zie 2. *pepa*.

1. **inepe**, zie 1. *epe*.

2. **inepe**, n. v. e. boom.

inga (Boeg. Mak. *ingé*, Tob. *ingot*, Jav. *engèt*, Mal. Tag. *ingat*); *ma(nga)inga*, denken om, zorgen voor, passen op, *inga² jakoe*, denk om mij, aan mij, *be koeinga² kadjelamoe*, ik heb er niet aan gedacht dat ge komen zoudt, *anoe be ndainga², ma'i ntjoroba*, waar men niet aan had gedacht, dat komt ineens, *dja raingaka taoe djela pai rapadika mamongo*, 't is maar dat men zorgt voor gasten, dat men pinang neerzet; *mainga* (adj.), op zijne hoede, oplettend, *taoe padaso mainga² ri tana iwali*, verspieders zijn op hunne hoede in het land der vijanden.

ingga (uit *iga*, voor *liga*); PmB. *maingga*, vlug, gezwind, *maingga ma'i*, kom spoedig hier!

inggoe (vgl. *engko*, enz.); *masala inggoe*, zich anders gedragen dan goed, behoorlijk of ge-

woon is, in verkeerde stemming of houding verkeeren, *masala inggoe, sondo nakalingani ri poiwonja pai naka be madago pelindjanja*, hij was in ongewone stemming, veel vergat hij toen hij zijne toebereidselen maakte, zoodat zijne reis niet voorspoedig was, *masala inggoe Oema i Soli, ewa madjea² raja*, O. i S. was niet in de rechte stemming, alsof hij verstoord was.

kainggoe², druk in de weer, bezig met allerlei voorbereidingen.

ingi (vgl. *djingki*), pr. t., *moingi*, zich verbazen, *koemoingi mpalalonta*, ik verbaas mij, al klappende met de tong.

ingka(bi) (in P. *engka(bi)*, vgl. *engga*, *dengga*, *dengka*); *maingkabi*, in een boom, waarin reeds een hak is gegeven die van onderen schuin naar boven loopt, op eene iets hoogere plaats een hak schuin naar beneden geven; het stuk hout dat er dan uitvalt, heet *ingkabinja*; *ingkabi woto ngkadjoe se'i, towo ri wawo mbaka mpantowo, nepa makinda*, kap den stam v. dezen boom nog meer in, kap hem uit boven de reeds aanwezige inkapping, dan pas is het diep genoeg; *teingkabi, teengkabi*, met een stuk er uitgehakt, met een gapende inkapping, *teengkabi oease*, er is een stuk uit het lemmet v. d. bijl.

ingke (vgl. *tingke*, *dingge*), eene laag, die boven of onder eene andere ligt, gedeelte, afdeeling, *tana saingke*, een stuk land, *pantego togoingke, saingke sangaja*, een halsketting van 3 rijen kralen boven elkaar, elke rij een andere soort, *pataingkemo ndakita woeja, ndapeole ri pembajo*, men ziet dat de maan 4 ringen heeft, als men haar in een spiegel ziet (men beweert dat men in het spiegelbeeld der maan gedurende de eerste avonden kan zien aan de ringen hoe oud de maan is), *roeaingke batoeroenja*, hij draagt zijne nekharen in twee laagjes.

ndaingkemo woejoe mboela ri kanta rongko², de bokkenharen zijn op het versierde schild in lagen aangebracht [vgl. 2. *jowo*]; *kaingke² katoewoe ndompoe*, de *rompoe*-palm groeit in verdiepingen (uit den top groeit weer een nieuwe bladerenkroon op); *teingke*, trapsgewijze verschillend, in lagen op elkaar, *modingge pelindjanja, teingke witinja*, hij loopt mank, zijne beenen zijn ongelijk.

ingkeroe, zie *keroe*.

ingki; *moingki*, bij beetjes doen, bv. kleine hoeveelheden eten geven, bij kleine gedeelten betalen, *moingki² mantjompo indanja*, bij kleine sommen zijne schulden afdoen; *maingki*, iets bij beetjes gebruiken, weggeven, verkoopen, enz., *bemo-sondo tabako mami, dja kaingki²*, we hebben niet veel tabak meer, we gebruiken ze maar bij beetjes, *dja naingki² ada mpetoeboenaka*, hij is zuinig met zijne beleefdheden.

ingkiri, zie 2. *kiri*.

ingoe (uit *lingoe*); *maingoe raja*, in de war, de kluts kwijt; *saingoe*, ineens in de war, *ndaimba saatoe, santjowoe, sandiwoe, saingoemo*, men telt 100, 1000, 10000, en dan is men ineens den tel kwijt (dan kan men zich de hoeveelheid niet meer voorstellen).

1. **ini** (Par. id., sperma, Boeool id., pis., vgl. *rini* en *ranindi*), zweet, *toemboe inikoe*, het zweet komt bij mij op; *moini*, zweeten, *marombo poininja*, hij zweet sterk; *maini* (adj.), doorzweetende, vocht afscheidende, *boere ne'e noedika ri paoeba, da maini, da memata*, doe het zout niet in de draagsarong, dan zweet het door, dan geeft het vocht af, *maini² ri wawo ntana*, 't vocht scheidt zich af boven den grond, de grond zweet vocht uit.

mompaini, afscheiden, van zich laten gaan, aan hun lot overlaten, biz. v. kippen die hare kuikens niet meer verzorgen, *tobei napainimo noe indonja, ka'indonja matajoemo*, de kloek laat hare kuikens aan hun lot over, want de kloek legt alweer, *poesoe mampaini loka*, de pisangbloem laat de pisangs alleen (ze groeit door, laat de gevormde vruchten verder rijp worden en hangt nog maar alleen onder aan den tros).

2. **ini**, Tog.; *maini*, klein, *ana maini*, klein kind.

inia (uit het Mor., vgl. 1. *ria*, enz., Tom. *ianan*, dorp, Bob. *gianan*, huis, wdl. „het bewoonde"), bestanddeel v. sommige plaatsnamen, bv. *Bate Inia* „banier van 't dorp"; *napojoenoe we'anja ri wawo inia se'i* (uit een verhaal der To Pada), hij vergezelde zijne vrouw tot op deze wereld (wellicht verward met *doenia*).

inida (uit *pinida*, zie *pida*), pr. t., *djamo sa'inida ntjoeloe*, slechts één oogwenk.

inii, zie *ii*.

ininde, zie *inde*.

inindo, zie 2. *indo*.

iniwa, pr. t., zie *iwa*.

injole, zie *inole*.

ino (vgl. *dino*, enz.); *maino*, helder, goed klinkend, *lolowe ndatalini, nakaino*, men maakt een geluidstrechter (een opgerold blad) aan het uiteinde der fluit, opdat ze helder klinke; *maino talinganja*, zijne ooren hooren helder, hij hoort scherp.

inodo, zie 3. *dodo*.

inoe (Austron. *inoem*); *manginoe* (tr. en intr.) en *mainoe* (tr.), drinken; intr. gebruikt bet. *manginoe* ook: palmwijn drinken, *joenoekoe be manginoe, maoe noewaika baroe, be da nainoe*, mijn makker drinkt niet, al geeft ge hem palmwijn, hij zal hem niet drinken; *oe² ndainoe*, drinkwater; *panginoe*, drank, drinkvat, tijd, plaats, wijze v. drinken, *to panginoe*, drinkebroer, *to panginoe gaga*, een erge drinker; *mainoeka, mompanginoeka*, iets drinken bij, *se'i baroe da noeinoeka ate baoela*, hier is palmwijn, dien ge kunt drinken bij de buffellever, *be da lo'oe ndaomo, sangadi ndapanginoeka oe²*, het gaat niet naar beneden als men 't slikt, tenzij men er water bij drinkt; *mampanginoe*, drinken uit, *tabo mpoe²nja banja watoea mampanginoe*, een slaaf drinkt niet uit den drinknap v. zijn heer.

meinoe (intr.), *mampeinoe* (tr.), proeven v. e. drank, drinken v. iets om den smaak te onderzoeken; *mampapanginoe*, doen drinken, te drinken geven; *mampasiinoeka, mampasiinoe pai*, te zamen drinken met, *baroe momi napasiinoeka baroe mapa'i*, zoeten palmwijn drinkt hij te zamen met bitteren palmwijn, *oeani koepasiinoe pai baroe*, met den palmwijn heb ik eene bij doorgeslikt.

inoejoe, zie 2. *soejoe*.

inoende, zie *oende*.

inoko, zie *oko*.

[**inolamboe**, pr. t., zie 2. *lamboe*.]

inole (wellicht voor *tinole* „opgerold", vgl. 1. *tole*) of *injole*, eene fijne rotan-soort, gebruikt tot het vlechten van *padja's* en *pangisa's*.

inoli, zie 1. *oli*.

inombo, zie 1. *ombo*.

inondo, zie *ondo(ngi)*.

inonoesa, pr. t., *kajoe inonoesa*, n. v. e. boom, B. *soeka*.

inonta, zie *onta*.

inonto, pr. t., zie *onto*.

inorea, pr. t., in de uitdr. *inorea malapemo*, zoo is het goed, zoo is het best (vert. op gezag). Vgl. 1. *rea*.

inoro, zie 1. *roro*.

inosa, zie *osa*.

inoseaka, pr. t., volgens verklaring = *inosa*; de vorm is ontstaan door contaminatie v. *inosa* en *inowe*; *-aka* is een woordverdraaiend achtervoegsel.

a) *rompedamo ntaginepe*, we hebben het te kwaad,

b) *rongie inoseaka*, de levensadem is in slechten staat.

inowe, pr. t., zie *owe*.

1. **inta** (Minah. t. id., Sang. *inta'e*), Str. B. Amp., vooruit, komaan! *inta, poewoe baoela*, komaan, hoed de buffels, *intamo ndjo'oe*, vooruit, loop op, *inta, nemo noepatada* (vers), komaan, geef maar geen vermaningen meer.

Amp. *inta ree ndekoe, nakarosomo ree*, komaan, naar boven, laat 't flink gaan.

2. **inta** (Bad. *inta'*, Pal. *inta*); PmB. *meinta*, kijken, zien naar, *peinta*, kijk! tijd, plaats, wijze v. kijken, ook w. t. v. *mata*, oog; *sampeintanja*, met dat hij keek; *mainta*, kijken naar, bezien, beschouwen, *mainta walena ntaoe*, kijken of men ook verbodsteekenen heeft gezet, *inta, are'e re'e!* kijk, er is niets; *mampeintasaka*, ontwaren, bemerken, *naadi, napeintasaka, ndjaoemo ri raja banoeanja*, hij sprak den tooverwensch uit, en ontwaarde dat hij in zijn huis was, *napeintasaka i Ladomo² pajamo*, hij bemerkte dat L. al verdwenen was; *napeintasi, manoro ewa lipoe*

madoro, hij keek er naar en inderdaad, het was als een drukke stad.

pr. t. *rainta mposimpanoemo*, men ziet het recht voor zich.

3. **inta**, PmB., misschien, wellicht, soms, *inta are'e koekoto da ndekoe*, misschien kan ik niet naar het bovenland gaan, *paikanja inta nikoto? madodo² koekita komi*, maar is u er wel toe in staat? het komt me voor dat u ziek is.

intamoe, zie *tamoe*.

intapi, zie 2. *tapi*.

inte; *mo'inte*, wedijveren, om het hardst iets doen, *da mo'inte kita, bara i sema maliga*, laat ons wedijveren, wie het snelste is; *mombe'inte*, met elkaar wedijveren, trachten elkaar vooruit te komen.

Amp. *inte mboeja*, de gestalten der maan (naar welke de dagen der maand zijn gend.).

inti (Tontmb. *rintĕk*, Mong. *intok*, klein); *mainti*, vast, stevig, goed sluitend, *naso'omo paikanja be mainti*, hij heeft het gebonden, maar niet stevig, *maintimo nakekeni*, hij heeft het stevig vastgegrepen, *mainti pobale mami*, onze vriendschap is hecht, *mainti ombo*, de rouw is in werking, *bare'epa mainti topikoe, ketoekimo jakoe*, toen ik nog niet geregeld een sarong droeg, heb ik framboesia gehad, *eo mboeja oemapo mainti*, de eerste dag der maand is een strenge verbodsdag, *maintimo paoe*, de afspraak is vast.

kainti, vastheid, *ntongo kainti² mBaroë* (of: *inti² mB.*); toen het dorp W. nog goed en wel bestond; *mompaka'inti*, stevig maken, bevestigen, *paka'inti wiicimoe*, houd je lippen gesloten, vertel niets over, *pompaka'inti ombo*, wat de rouwgebruiken stevig bindt, boete voor het overtreden v. rouwbepalingen, *mampaka'inti posintoewoe*, de vriendschap bevestigen, *napaka'inti potoendanja*, hij bleef stijf zitten; *ma'intimaka, -baka, ma'intibi*, tegenhouden, terughouden, *na'intimaka joinja*, hij hield zijn pis in, *marika rajakoe pai koe'intimaka*, ik walgde, maar ik heb het ingehouden, *intimaka ngoedjoe, ne'e dja kantjoera²*, houd den mond, niet uitflappen, *koe'intimaka linggonakoe, karemenja da malai*, ik heb mijne gasten tegengehouden, overmorgen zullen ze gaan.

pr. t. *marointi*, vast, stevig; *mangamparointi*, vast, stevig maken.

intja, pr. t., een tusschenwerpsel, zooals B. 2. *sa*.

a) da noendjaue, desa, mbo'oe, wat nu toch weer?

b) da noe apa, intja, moeni, wat nu dan alweer?

intja(ni) (vgl. 2. *isa*, Boeg. *iséng*, Mak. *aseng*); pr. t. *maintja, oemintja*, kennen, weten; *inintja*, geleerd, onderwezen, verstandig.

a) bandia naintja rawa, zij kent de wereld nog niet,

b) bapa natonggie ando, ze heeft het daglicht nog niet gezien.

a) tanimboeloe nto magoera, de levenskracht v. e. oude,

b) bajo ngkaronja oemintja, de ziel v. e. wijze.

a) dja kawale taintjara, slechts over onze reis spreken wij [1]),

b) dja kawaleta naintja, slechts v. onze reis weten zij af.

i Wanilagi inintja (Tor. III, 682, 102), Wanilagi die verstandig is.

[In poëzie:]

a) ara tengo ntja i Papa, Vader lijkt wel niet wijs,

b) ba naintja pontoe ntana, hij weet niet waar het land ligt.

B. *maintjani, mangaintjani*, weten, kennen, van iets weet hebben, zich verantwoordelijk voelen, *bare'e koeintjani to'onja*, zijn naam weet ik niet, *bare'epa naintjani mompaoe*, hij kan nog niet spreken, *bare'epa naintjani da manto'oka siko*, hij kan het je nog niet zeggen, *ndaintjani (taintjani), lagiwa djo maila*, men weet het (we weten het allemaal), herten zijn toch maar schuw, *ane da madja'a raneo, bemo da koeintjani*, als het later verkeerd afloopt, dan ben ik er niet meer voor aansprakelijk, *katoewoemoe, kapatemoe jakoe anoe maintjani*, voor je leven of je dood ben ik verantwoordelijk.

maintjani (adj.), verstandig, bij zijn verstand, *madago bara maintjanimo siko*, als ge nu nog goed bij uw verstand waart.

[1]) Zie op *intjara*.

meintjani, op de hoogte zijn, weet hebben, *komi anoe meintjani*, gij zijt op de hoogte, zijt ingelicht; *peintjani, paintjani, pangaintjani*, kennis, wetenschap, biz. kennis v. toovermiddelen of geheime wetenschap, *peintjani ntaoe, ntje'e kantoenja*, iemands wetenschap, dat zijn zijne toovermiddelen, *gori mpeintjanikoe*, naar ik meen te weten, *taoe pangaintjani, taoe sondo pangaintjaninja*, iemand v. wetenschap, iemand met veel (geheime) kennis, *asoe setoe petondoni mpaintjani da karata mpoeënja*, die hond is een teeken om te weten dat zijn meester zal komen (de hond loopt vaak vooruit naar het dorp en als zijn meester hem een halsband v. bladeren heeft omgedaan, beduidt dit dat hij jachtbuit heeft).

mampapaintjani, kennis geven, doen weten, *ane manotomo, da koepapaintjanika siko*, als het zeker is, dan zal ik het je doen weten, *bare'epa ndapa'i intjani* (voor *ndapapaintjani*) *komi, salo'omo*, gijl. waart nog niet aangekondigd en daar zijt ge al!

mombeintjani, elkaar kennen, elkaar begrijpen, *pombeintjani*, het elkaar kennen, geschenk van wederzijdsche bekendheid, vriendschapsgeschenk, brieven die men elkaar zendt, en derg., *sampombeintjani mami*, een gemeenschappelijke kennis v. ons, iemd. die met ons van dezelfde zaak afweet.

intjara (vgl. *isara*, uit *bitjara*, Boeg.), pr. t.: *maintjara*, spreken over iets [1]).

dja kawale taintjara, slechts over onze reis spreken wij.

intjo, syn. m. *rodo*, rustig, bedaard, standvastig, *intjo raja*, beslist, rustig, zeker v. binnen, *be intjo rajanja da mampalaika siko*, hij is er niet rustig bij, gevoelt geen vrijmoedigheid, om je te verlaten, *be da intjo posikolanja*, hij zal niet geregeld schoolgaan.

[1]) Waarschijnlijk is deze beteekenis, evenals dit bij *isara* gebeurd is, te vervangen door „weten, kennen, bedenken". In een s. v. *intjaini* aangehaald voorbeeld staat *intjara* parallel met *intja*. De afleiding uit het Boeg. komt hierdoor ook minder vast te staan.]

intjoe (vgl. Mak. Boeg. Jav. Mal. *inggoe*), zuursel, iets waarmee men spijzen zuurt, *takoele ndapointjoeka inaoe*, met blimbing wordt de toespijs gezuurd, *bombo ndapointjoesika pangkoni*, amomum-vruchten, om er de spijs mee te zuren; *maintjoe*, zuur, van smaak, van geur.

into (vgl. *linto*; [Mor. id.]), wat men laat liggen of blijven, om als aas of lokmiddel te dienen, bv. een hengel met snoer, haak en aas, die men in het water laat liggen (de hengelroede op den oever) des nachts, opdat er een visch aan zal bijten; *mointo*, aldus visch trachten te vangen, *peka mpointo bangke, ndapointoka masapi*, de haak v. d. hengel waarmee men aldus vischt is groot, om er paling mee te vangen, *baloe²moe ne'e noepointoka ri banoea mami, boi dja matongko kami ane re'e anoe tetadji*, leg je koopwaar niet als lokaas in ons huis, opdat wij niet aansprakelijk zijn, als er iets verloren gaat; *mainto masapi*, palingen vangen, door hengel en al neer te leggen, *ndainto masapi, ndamboli intonja*, palingen worden met den liggenden hengel gevangen, er wordt aas aan gedaan.

intoeboe, zie 1. *toeboe*.

intonggo, zie *tonggo*.

io [vgl. 1. en 5. *ia*], goed! ja, *io kodjo*, ja, inderdaad! 't is waar ook, ja zeker! *ne'e noekalingani bakoe — io*, vergeet de proviand niet — goed (ik zal er om denken), *io kanua*, och ja, goed dan, mijnentwege! *iomo*, toe dan, vooruit dan! *ndi'iomo*, hetz. tot meerderen, in rang of aantal.

mo'io, ja zeggen, goedkeuren, bevestigen, *mo'io²*, aldoor ja zeggen, *mo'io² ngkabongo*, voor de leus maar ja, ja zeggen, *po'io² ntaoe sambu'a dja napo'io² ntaoe poera²*, het ja, ja zeggen van één mensch wordt gehouden voor het ja, ja zeggen van allen; *ma'ioka*, ja zeggen op iets, iets goed vinden, er in toestemmen, *da noe'ioka?* zult ge er ja op zeggen? *koegiwoe, na'ioka, se'i² be napodjo mosompo*, ik heb hem beboet, hij heeft er ja op gezegd, nu wil hij niet betalen; *mampo'ioka*, op iets ja zeggen, al begrijpt men

't niet, ja zeggen op iets uit naam v. anderen, die niet vooraf gehoord zijn en 't misschien niet goed vinden.

*ka'io*², steeds maar ja zeggende; *kaio*², geruisch, gezoem, geluid v. vele stemmen (hier is *io* een klank zonder beteekenis).

ma'iowaka, aansporen, aanzetten, *roomo koe'iowaka toea'ikoe da mampoapoeka kita kina'ata*, ik heb mijne jongere zuster reeds aangespoord om eten voor ons te koken; *si'io*, wederzijds ja, onderling overeenstemmend, *ane si'iomo paoe, da mewali*, als er wederzijds toestemming is, dan gaat het door.

iowe, zie *owe*.

ipa (vgl. *tipa*, dus „met wien men afspraak heeft", [of v. *tipa* „makker" (MS.)]), pr. t., makker, gezel.

a) *da madadoe ipa mami*, laat ons haastig naar onze makkers gaan,

b) *sampontjoa'eta nena*, naar hen die we bij de splitsing v. d. weg hebben achtergelaten.

ipa, pobawanakamo, makkers, geeft ons geleide.

tepoipamo soeola, de geesten zijn bij elkaar geraakt.

nta, niipamo loemele, komaan, loopt gezamenlijk er langs.

moipa ewa mabaro, we gaan als vliegend met elkaar voort.

ipaho, zie *paho*.

ipeda, zie *peda*.

1. ipi (Sang. Minah. t. Tob. *ipi*, Jav. *impi*, Mal. *mimpi*): *mangipi*, droomen, *pangipi*, droom, *pangipi mposo*, een droom die uitkomt, niet (zooals gewoonlijk) in omgekeerden zin. *bali mpangipi*, iets wat een boozen droom onschadelijk maakt, bv. het omleggen v. d. slaapmat ('t hoofdeneind op de plaats v. 't voeteneind), zijn gevoeg gaan doen en daarmee den droom wegdoen, wat vulsel uit het hoofdkussen weggooien, enz., *da koebali pangipikoe*, ik zal mijn droom onschadelijk maken.

walili ali ngkajore,
naka simbadjoe matowe,
ali ngkajore walili,
naka simbadjoe mangipi.

keer de slaapmat achterste voren,
opdat we gelijkelijk elkaar liefhebben.
keer de slaapmat 't voorste achter,
opdat we gelijkelijk droomen.

mampangipika inenja mate, droomen v. zijn gestorven moeder; *angga mampapaipi, mampapangipi taoe*, de geesten doen de menschen droomen.

2. ipi (uit het Boeg. *ipi*), Todjo = *ipoli*.

[**ipia**, zie 2. *pia*.]

ipo; *maipo, maiposi* (oorspr. bet. glad, vlak, daarom ook gebruikt zooals in Ned. glad verkeerd, vlak mis), volstrekt, absoluut, ten eenenmale, *taoe maiposi pompalinja*, iemand die zich volstrekt houdt aan de verbodsbepalingen, *maiposi adanja*, de gebruiken zijn streng, volstrekt, *maiposi, bere'e potarekenja bara kasajasanja*, 't is glad ('t is absoluut), zonder knobbeligheid of ruigheid, *bere'e kaiposinja, makawoekoe*, er is geen strenge regel in, 't is beenig (als vleesch dat vol beenderen is), *taoe maiposi, bare'e re'e katesintjajanja, bara kakewanja*, een volstrekt (betrouwbaar) iemand, die geen afwijkingen of onbehoorlijkheden doet: als antwoord op eene vraag bet. *maiposi*: volstrekt niet, geen denken aan, allerminst, *bara da ma'i i Tiridja?* – *maiposi*, zou T. nog komen? – volstrekt niet, *be da nawai moeni, maiposi*, hij zal 't niet teruggeven, geen denken aan, *kami da re'epa kina'a boeja, maiposi*, dat we nog rijst zouden krijgen, is uitgesloten; *mampakaiposi*, streng in acht nemen, zich streng houden aan, *napakaiposi oemapo*, hij houdt zich streng aan den verbodsdag, *pakaiposi mompali, noekaronga osa*, houd u streng aan de spijsverboden, dat ge spoedig herstelt.

ipoe (vgl. *impoe, gimpoe, lipoe* en Kant. *ipoe*, met moeite binnendringen, O. Jav. *ipoe*, bekommerd), grb. eng. bekneld, *ipoe raja*, argwanend, bevreesd of bezorgd voor slechte gevolgen, ongerust, achterdochtig, *ipoe rajakoe madonge kama'i nTo Loewoe*, ik was niet gerust, toen ik hoorde dat de Loewoeërs kwamen: *ipoe rajakoe* wordt ook gezegd bij het overbrengen v. e. doodsbericht en bet. dan z. v. a. „hij, zij is overleden"; *ipoe inosa*, de adem stokt, is beklemd, benauwd, *ipoe inosanja, manawoe ri panaa*, zijn adem is beklemd, hij is in een afgrond gevallen; *ka'ipoe ndaja*, of *ipoe ndaja*, wantrouwen, achterdocht, bezorgdheid over de gevolgen, *ka'ipoe ndajakoe pai koepanto'oka si'a: ne'e ndjo'oe*, uit bezorgdheid zeide ik tot hem: ga niet; *mampo'ipoe*, argwaan koesteren aangaande, bevreesd, wantrouwend omtrent, *pokantanja kapo'ipoe*, dat zij schilden bij zich hebben maakt ons ongerust, *maoe bare'emo noepo'ipoe baoelamoe*, over je buffels behoeft ge niet meer bekommerd te zijn; *popa'ipoe*² *raja*, om er argwaan, bezorgdheid, wantrouwen van te krijgen.

ma'ipoesaka, -naka inosa (vgl. *impoe*), den adem inhouden, *kasaroedjanja na'ipoesaka inosanja*, ineens hield hij zijn adem in; *teka'ipoe*, in het ademhalen beklemd geraakt, niet goed meer ademende; *mampeka'ipoesi nawoe*, voorzichtig den akker binnensluipen en niet spreken, levenmaken, enz., zich behoedzaam gedragen, zooals de leidster bij den oogst, als zij hare taak aanvangt (Tor. II, 274).

ipoeti ngkoera, de bladeren die men legt tusschen den kookpot en het deksel, om dit goed te doen sluiten, *koepoapoe ri koera, koeipoeti*, ik heb het in den pot gekookt, ik heb bladeren onder het deksel gelegd.

ipoli (vgl. 2. *ipi*), ook *oepoli*, een boom, Quercus Celebica, Cl. 2912: den bast gebruikt men soms om palmwijn te bitteren; het hout is zeer hard, maar mag voor huisbouw niet worden gebruikt, om geen vervulling te geven aan het spreekwoord *mate mpo'ipoli*, gestorven als een *ipoli*, d. w. z. plotseling gestorven: de eikels v. d. *ipoli* worden nl. gebruikt als vingertolletjes; als men ze laat draaien, zijn ze ineens uit en vallen om; een ander spreekw. is: *ewa mantosoe ipoli*, alsof men een stokje steekt door een *ipoli*-eikel, om er een vingertolletje van te maken; ook dit duidt een plotseling sterven aan; [*ipoli awoe*, boomsoort].

iposi, zie *ipo*.

ira (uit *rira*, verk. v. *ri ra jopo* of *ri ra ngkadjoe*; [vgl. *gira*]), blad, v. e. gewas, *ira ngkadjoe*, boomblad, gewl. groente, plantaardige, bij uitbreiding ook dierlijke toespijs, *baoela irangkadjoe mami*, buffelvleesch is onze toespijs; *meirangkadjoe*, op toespijs uitgaan, *mampoirangkadjoe*, of *mamporangkadjoe*, tot toespijs gebruiken.

ira ntalinga, oorlel, *ira mbose*, blad v. e. roeispaan, *ira ntaono*, de vleugels aan eene zwaardgreep, *ira joesa*, een moeraskruid, *ira ntjaeo*, een struik met groote bladeren, gebruikt om rijst in te pakken [and. naam: *lelingi*], *ira mpompadjila*, zie *djila*, *ira jali, ira lali*, zie 1. *jali*, *ira ntjambali*, dez. struik als *tawo'o*, omdat de bladeren zich in de zon half toevouwen en dus er uitzien als halve bladeren.

moira, bladeren hebben, *marombo poiranja*, de boom draagt een dicht bladerenkleed, *mampoira*, als blad, als etensbord gebruiken, *boroenja da kapoira*, we zullen de rijst op zijn regenmatje opscheppen.

meira, op bladeren uitgaan, om ze als etensborden of als paksel te gebruiken; *meira limoe* „met bladeren als nevel", n. v. d. boom *ogoeoe*, zie aldr.; *peira mbojo, peira ntjiro, peira aroeroe*, sierfiguren die gelijken op bamboe-, varen-, *aroeroe*-bladeren, Tor. II, 215 (afb.), 334, Tor. Atl. hfdst. Nijverheid; *tana napeirambojo*, zij doorkruisten het land (maakten de figuur *ira mbojo* over het land, als een laveerend schip op zee).

irambani, zie *rambani*.

ire'e, zie 2. *re'e*.

ire'i, zie *re'i*.

iri (vgl. 1. *riri, iji, ligi*, 2. *kiri, iriri* en Mak. Boeg. *iri*, Koel. *iciri*, blazen); *meiri*, verjagen, wegjagen; *mopairi*, id.; *matinga jiri*, iets wegjagen, *jale ndairi ri gola*, vliegen worden v. d. suiker weggejaagd; *mombeiri*, elkaar aanjagen, voortjagen, elkaar wederkeerig zeggen om heen te gaan, ook = *momberiri*, met elkaar wedijveren.

ngiri, gezegd v. h. hoog oplaaien eener vlam, *dja mboeroe ngiri silonja*, hunne fakkels brandden nu eens laag, dan weer hoog; *panjiri*, hetz. als *torpaki*, de kwastvormige

versierselen a. d. nok v. e. dak, die de onheilbrengende machten verjagen; *kangiri*², laaien, loeien, hoog opvlammen, van vuur, *kangiri² apoe*, het vuur loeit, *kangiri² berese, mesoewoe ri konaoe*, de bliksem slaat m. e. laaiende vlam uit den suikerpalm.

mewangiri ngojoe, de wind giert, *mewawangiri apoe*, het vuur loeit, *maliga polontjo noe njara, dja mewawangiri*, het paard loopt snel, het suist maar voorbij, *mewawangiri katoedoe noe oedja, re'e ngojoe*, de regen valt gierend neer, er is wind, *mewawangiri kila, ewa apoe*, de bliksem laait op als vuur.

Str. B. *mangiri ngojoe*, de wind blaast (vgl. Par. *poiri*, wind).

iroe of **igoe**, *poiroe* of *poigoe*, stok of lat, om de rijst mee om te roeren, als men bv. op reis kookt; tehuis doet men dit vaak met den steel v. d. lepel; *iroe londe*, platte spaan, roerspaan of spadel; *moiroe, moigoe*, de rijst in den pot omroeren, vooral langs de kanten, om ze uit den pot los te maken. Tor. II, 184. 274.

iroedjaki, zie *roedja*.

1. **isa** (vgl. 1. *sa*, 3. *si*, [1. *oesa*, 2. *joesa*], Austron.), één, onbenoemd telw., *isanja*, w. t. v. *imbanja*, de som, het geheel; *ka'isa, anoe ka'isa, ka'isanja*, de eerste; *mo'isa*, tellen, w. t. v. *moimba*; *soi nda'isaka ananggodi*, met crotonbladeren worden aan de kinderen (door de priesteres) tikjes toegeteld (waarbij de priesteres tot 7 telt).

2. **isa** (vgl. *intjani*, enz.); pr. t. *ma'isa*, weten.

a) omi, indo, da ma'isa, u, Moeder, zal 't wel weten,

b) omi, oema, maisara, u, Vader, moet 't kennen.

B. *isáni*, iemands geheime wetenschap, kennis v. toovermiddelen.

3. **isa**, Str. B. (uit het Boeg.), de 5e stonde v. d. ritueele godsdienstoefening der Mohammedanen, Tor. I. 328; *mosambaja isa*, de 5e stonde waarnemen.

isakoe, zie *sakoe*.

isambe, zie *sambe*.

isara (missch. uit *hisara*), pr. t., parall. v. 2. *isa*, *intja*, weten, kennen, bedenken. Voorbeelden op 2. *isa* en *jano*.

isi, Str. B. (uit het Par.); *isi noe lipoe*, een bizonder iemd. in het dorp (vgl. Par. *naisi*, voornaam), iemd. die een bizonder lichaamskenmerk heeft, bv. 6 vingers of teenen.

Amp. *maisi* (uit 't Boeg. *ma'isi*, vullen), w. t. v. *momola*, oogsten.

Isilámoe (uit het Gor.), Islam, Mohammedaan; *Isilamoe mpolamale*, een Mohammedaan van den kouden grond, iemd. die zijne godsdienstplichten verwaarloost, dus is als een garnaal: vuil op den kop, schoon aan het achterste, juist het omgekeerde van zooals 't behoort; *Isilamoe patoentoe*, zie *patoentoe*; *mampaka-'isilamoe*, tot Mohammedaan maken.

iso (vgl. *riso, reso, geso, eso*, [*gisosi*, en Mor. *iso, isosi*]), twist, *iso ri raja ntjombori*, huiselijke twist; *mopaiso*, twisten, *taoe to popaiso*, twistmaker; *bampaiso*, kijver, kijfster; *noendjaa ndipopaisoi?* waarover twist gijl.?

maisósi, -ti, iets vastdrukken, stevig aandrukken, *ndaisosi wailo'oe*, 't wordt naar beneden gedrukt.

isoe [vgl. *entjoe, gentjoe*]; *meisoe*, wrijven, strijken langs, niet hard langs iets schuren, *maisoe*, id. (tr.), *naisoe padja, tedoengka*, hij schuurde langs de etensmand en deze viel om, *be maja raisoe inodo, da masempa*, foeja mag men niet wrijven, dan scheurt ze, *naisoe ndini*, de dauw heeft langs hem gestreken, *madjoe'a uitinja, be naisoe tana*, zijn voet doet zeer, hij raakt den grond niet aan, *onti lei, dja paisoea, pemamanjamo*, roode mieren, als men ze maar aanraakt, bijten ze al.

pr. t. *were, were mponona'oe*, roef, roef, de trap af,

were, isoe ngkaweremo, roef, strijkelings naar beneden.

isoe'a, zie *soe'a*.

isoeari, zie 1. *sueu*.

isoegi, zie 1. *soegi*.

isoejoe, zie 1. *soejoe*.

isoepi, zie *soepi*.

isósi, zie *iso*.

ita, pr. t. = B. *kita*, wij (incl.), *ondamo ita mangande* (Tor. III, 678, 1), wij hebben reeds gegeten.

itabasi, zie *tabasi*.

itaja, zie *taja*.

iti (vgl. 1. *liti*); *loka saiti*, één kam pisangs, *oejoe itinja*, de bovenste kam pisangs v. e. tros, die het eerst rijp zijn en dus ook het eerst v. d. tros worden gehaald; *loka ndaiti*, de pisangs worden v. d. tros gehaald; *moiti loka poananja*, haar kinderen krijgen is als de groei der kammen v.e. pisang, zoo regelmatig.

maiti, volledig, ten volle, zuiver, zoo dat al het vuil of mengsel er uitgehaald is, *maitimo wea*, de rijst is schoongewand (vrij van kaf), *maitimo koerata ndaja*, ik heb het geheel begrepen (wdl. afgeknepen, zoodat ik het in de hand heb), *roeroesi manoeta maiti²*, breng onze kippen bijeen tot de laatste toe, *ane da montapi siko, pakaiti, nakane'emo laoe ota maoe sakodi*, als ge gaat wannen, doe het dan zuiver, opdat er zelfs geen beetje kaf meer in zij.

itoe (vgl. *ditoe, nggitoe*); *ma'ngajitoe*, even raken, aantikken, *naitoe noe joenoenja gantjikoe*, een andere tol heeft mijn tol even geraakt, *taoe naitoe ndjoe'a*, iemand die een tikje v. d. ziekte heeft gehad.

maitoe (adj.), geraakt, aangetikt, *maitoe, poeramo koeintjani*, ik ben geraakt (mijne herinnering is weer opgewekt), ik weet het al; *mokaitoe rajakoe, maka da monoendjoe, dja pooedja*, mijn gemoed is in de war, want ik wil het hout op mijn akker branden en 't is almaar regenweer.

itoeko, zie *toeko*.

itoempo, pr. t., zie *litoempo*.

itoewoe, PmB., hetz. als B. *atoewoe*, zie aldr.

itojoe, Lal., hetz. als B. *tojoe*, zie aldr.

itono, zie 1. *tono*.

iwa (vgl. 1. *imba*), pr. t., tellen; *bamo nta'iwa*, we kunnen ze niet meer tellen; *Moengkoe mPo'iniwa* „Berg der Telling", een dorp der *woerake*-geesten.

a) oenta nemo nta'iniwa, laat ons de schilden niet meer tellen,

b) pando nemo ntaroemete, laat ons de lansen niet meer opsommen.

loja iniwa-niwaka (Tor. III, 687, 248), gember om er mede (tot 7) te tellen.

a) ntjoeo iniwa-niwaka, ga binnen en tel daarbij (tot 7),

b) ntjali² lima mintja, ga de trap op met 5 treden,

c) ntjali popitoe mindoea, klim zeven treden op.

ewa mopaiwa², 't lijkt wel tellen (zoo vlug gaat het).

B. *poiwa* (wdl. „maat, middel om mee te tellen of te meten"), w. t. v. *tabo*, nap, meestal een groote nap, *poiwa ngkajoekoe*, kokosdop, als nap gebruikt, *boeke sampoiwa* één nap vol; eene kalebas-soort, kleiner dan *limboe*, grooter dan *takoe*, wordt in 't biz. *poiwa* genoemd.

iwali (wrsch. uit *siwali*, vgl. 1. *wali*, [*bali*] en Sa'd. *ewali*, Mak. Boeg. *bali*), vijand, *To Loindangi iwali panta mami, toewoe salapi, toewoe salapi kapo'iwalika*, de Loinans zijn onze erfvijanden, van geslacht op geslacht voeren we oorlog met hen; *mo'iwali*, oorlog voeren; *po'iwali*, oorlog; *mampo'iwalika*, bestrijden, oorlog voeren met; *mampo'iwalisi*, strijd voeren over.

iwaoeni, zie 1. *waoe*.

iwi (vgl. *uiwi*); *taoe iwi, taoe ri iwinja*, wdl. „iemand die aan den rand staat, buitenstaander", iemd. met wien men geen rekening houdt, die niet tot de groep, tot de familie, tot de dorpsbewoners behoort.

metaiwi, langs een smallen rand gaan, bv. v. e. bergwand, een afgrond of een water, juist langs de kantjes loopen.

iwo (vgl. 1. *iboe, liwo* [enz.]); *moiwo*, in beweging komen, beginnen te gaan, aanstalten maken om te vertrekken, *moiwo da malai*, in beweging komen om heen te gaan, *moiwo² ananggodi ri kompo noe inenja*, het kind beweegt zich in den schoot zijner moeder, *masala iwo, sala mpoiwo*, overhaast vertrekken, zonder behoorlijke voorbereiding, zonder 't waarnemen van voorteekens, *ponawa² ntaoe moiwo oengka ri rajanja*, de gedachten der menschen komen uit hun hart, *oengka ri Koekoe poiwo mpaoe setoe*, uit K. komt die boodschap.

mampapoiwo, iemd. voorzien v. h. noodige voor de reis, *be noepapoiwo jakoe*, ge hebt me niets gegeven voor mijne reis; *noentoe*

mpepapoiwo, een afscheidswoord, v. d. blijvenden tot de gaanden; *mekipapoiwo*, vragen om van het noodige voor de reis te worden voorzien.

monggaiwo [vgl. *gaewo*, *giwo*, *raego*, enz.], in beweging komen, beginnen zich te bewegen, aanstalten maken om heen te gaan, *monggaiwo da melindja*, zich gereed maken om op reis te gaan, *monggaiwomo kadjoe ndatowo*, *da madoengka*, de boom die wordt omgehakt begint zich te bewegen en gaat omvallen.

Str. B. *monggaiwo*, *mongganggaiwo*, zich toerusten, zich gereed maken voor een tocht. (MS.)

iwoe (vgl. *woeni*, [*towoeni*, *owoe*]); *moiwoe*, *moiwoeni*, bedekken, een opening in den grond met aarde toedekken, geheim houden; Str. B. bij de Mohammedanen: de graven bedekken met wit katoen, voordat voor de overledenen het doodenfeest wordt gevierd; *maiwoeni*, id. (tr.), *wela mpompaho bare'e ndaiwoeni*, de pootgaten v. d. rijst worden niet met aarde toegedekt; *meiwoeni*, *metaiwoeni*, zich toedekken, zich in den grond verstoppen, *toege meiwoeni ri bone*, de mierenleeuw verstopt zich in het zand.

maiwoeni (adj.), *teiwoeni*, verstopt onder de aarde, met grond bedekt.

iwomba, zie 1. *womba*.

iwombo, zie *wombo*.

iwongko, zie *wongko*.

J.

1. **jaa**, meer of minder gerekt uitgesproken, een woordje om zinnen mede te beginnen, z. v. a. nu dan, *jaa, ri kanawoenja se'e, bare'e masae, matemo*, nu dan, toen hij zoo gevallen was, duurde het niet lang, of hij stierf.

2. **jaa** (vgl. de riviernamen *Laa* en *Jaentoe*, uit *Jaa Entoe*), steile oever, afgrond, rechte neerloopende bergwand, *wobo jaa*, rand v. d. afgrond; *mojaa*, hooge randen, steile oevers hebben, *mojaa matanja*, zijne oogen liggen diep in de kassen; *mejaa*, in den afgrond loopen, zich in een ravijn of kloof begeven; *da ndapeojojaa*, gooi het maar in den afgrond (*ri ojo jaa*).

ja'a (vgl. *jada*, *jara*, *lara*, 1. *la'a* en Bim. *raa*, Bal. *lahad*), indruk, spoor, voetspoor, *ja'a baoela*, buffelsporen, *dja mampakaria ja'a*, slechts veel voetsporen maken (een vergeefschen loop doen); *moja'a*, sporen achterlaten, ook w. t. v. *melindja*, gaan, *i semu moja'a waima'i*, wie is er hierheen gegaan? *maja'a* (adj.), met een teeken of spoor v. ruw gebruik, zooals een barst, een stuk of scherf er uit, *maja'a koerakoe, majosoemo*, mijn kookpot heeft een barst, hij is al lek, *gori ngkaja'anja, madja'amo*, daar het zoo geschonden is, is 't al onbruikbaar.

ma(ng)ja'a, de hand aan iets slaan, maar het werk niet afmaken, dus slechts sporen v. werkzaamheid aanbrengen, *ane ndaja'a, ndato'o i Tare, ane ndapapoesa: i Tareka*, als het slechts ten halve wordt gezegd, zegt men Tare, als het voluit wordt gezegd: Tareka; *paja'a*, voetzool, *manggaamo paja'anja*, zijne voetzolen zijn al geel, hij is al dood.

mampeja'ai, de sporen volgen v. e. mensch of dier, om hem te bereiken.

PmB. *ja'a ngkoekoe*, *ja'a ngkoengkoe*, zie *jangkoekoe*.

Amp. *pija'a*, teeken, achtergelaten spoor, *pija'a iajoe*, eelt v. h. hanteeren v. d. rijststamper.

jabi (vgl. *labi* en W. Tor. t. Mak. Bis. Tag. *labi*, Boeg. *lèbi*, O. Jav. *lèwih*, Mal. *lebih*), rest, overschot, wat er meer is, meer, *re'e jabinja*, er is een overschot, *sampoejoe jabi*, meer dan 10, *jabi saatoe*, meer dan 100; *mojabi*, meer zijn, over zijn, een rest hebben, *nato'o be gana*, *mojabi jaoe*, hij zei dat er niet genoeg was en er is over; *mejabi*, overschieten, de maat of het getal overtreffen; *mampejabi*, overlaten, als rest laten, overslaan, *ne'e ndainoe poera*², *sa'e da ndapejabi*, niet alles moet opgedronken worden, er moet iets overgelaten worden, *pae anoe ndapejabi owi ndapoto raneonja*, de rijst die men vroeger heeft overgeslagen wordt later gesneden.

jada (vgl. *ja'a*, enz.), PmB., kuiltje in de wangen, dat men meent aan te brengen door met de navelstreng v. e. kind zijne wangen aan te stippen, *wajaa mpoese natoeladika ine noe ongaa pidinja, nakajada*, met de navelstreng geeft de moeder v. h. kleintje een druk op zijne wangen, opdat ze kuiltjes krijgen.

jadi, pr. t., verkort. v. *langajadi*, mandje; *jadi moranda pindani*, mandjes met schoteltjes er in.

jadjo (vgl. 2. *lajo*, enz.), een zwarte vogel, soort specht, met langen staart en een kring van witte veeren om den hals, pikt gaten in de boomen, om er in te nestelen.

1. **jae** (vgl. 1. *lae*, *laisi* en Sang. *laesè*, Tal. *lawasa'*, Ibn. *laurat*, Bis. *lawas*, Tontmb. *lowas*, Mal. *roeas*), het gedeelte tusschen 2 knoopen in den stengel v. rietsoorten, geleding, gedeelte v. iets dat zich in de lengte uitstrekt, tusschen de eindpunten, *ri jae ndjaja*, in 't middendeel v. d. weg (tusschen de einden), *ri jae mPoso*, in het middendeel (zeer ruim genomen) v. d. Poso, *konaoe sajae*, één bamboe-geleding met sago v. d. suikerpalm, *patana patajae*, een palmwijn-opvangkoker v. 4 geledingen; *woekoe jae*, zie *woekoe*; *tandoi jae*, zie afz.; *taoe marate jae mpa'a*, iemd. met lange bovenbeenen, iemd. die overal rondloopt om praatjes uit te strooien, den een bij den ander te belasteren, enz.

mojae, geledingen hebben, zich in de lengte uitstrekken, *pai napojae mboekoe mboejoemoe, maka jakoe mampodjamaaka*, dat je scheenen hare lengte hebben, is omdat ik er voor op 't land heb gewerkt (ik heb je grootgebracht door voor je te werken); *mampapojae*, v. geledingen voorzien, *Poeë mPalaboeroe mampapojae woekoe mboejoeta*, de Schepper heeft onze scheenbeenen v. geledingen voorzien (geformeerd).

mejae ndjaja, menschen overvallen op den weg, *taoe napejae ndjaja noe iwali*, de vijanden hebben de menschen op den weg overvallen.

2. **jae**, PmB. (missch. uit 6. *lai*), *jae woero*, des morgens, in de vroegte, *jae wengi*, des avonds, des nachts.

jaga (vgl. 1. *laga*, enz.); *mojaga*², *kajaga*², voortdurend af en aan loopen, druk en woelig zich bewegen, zich onrustig gedragen, *pindoea meoko, pindoea motoenda, pindoea malai, pindoea mewalili, kajaga*², nu eens staat hij op, dan weer gaat hij zitten, nu gaat hij heen, dan weer komt hij terug, hij is onrustig, *be nasoesoe ada, be natoeboe banoea, dja mojaga*², hij doet niet zooals het hoort, doet ongepast in andermans huis en is maar aan het druktemaken.

jágasi en *majagasi*, overgaar, smoorgaar, *ne'e jagasi gaga pinoapoe*, laat het kooksel niet al te gaar zijn, *masaemo kajagasinja*, 't is allang smoorgaar.

jai (vgl. 4. *lai*); PmB. *majai*, heengaan, weggaan, *pajai rindjoi etoe*, ga daarginds heen.

B. *mopajai*, zich terugtrekken, v. dieren en v. menschen, bv. om coitus te bedrijven in het bosch, soms om op die wijze de familie te dwingen hen met elkaar te laten trouwen, *mopajai ndjai jopo, ewa To Pakambia mejapi*, ze trekken zich terug, als Pakambiaërs die zich in het bosch versteken. Tor. II, 17.

Amp. *mijai*, weggaan, *pijai*, ga heen! *simpijai* „een geheele gang" (den heelen nacht lang), benaming v. d. 13den [nacht en] dag der maan-maand. Volle Maan (Tor. II, 26Sa).

jainde, pr. t., zie *inde*. Vgl. *jinde*.

jaja (vgl. 1. *rara*, *lada*, enz.); *majaja*, scherp, bijtend, heet, v. kruiderijen, *jonto ngkajaja*, terdege scherp v. smaak.

montajaja, *montajajasi*, een schertsende uitdr. voor: coitus uitoefenen, *rimbe'i kandjo'oe mpontajajasimoe?* wat zijt ge gaan uitvoeren? (scherts v. mannen onder elkaar)

jajo (vgl. *lalo* [enz., *raro*]), geheel rijp, volgroeid, *jajomo baboeno*, de lansats zijn geheel rijp, *da jajomo jakoe, mawila mpopea*, ik zal nog heelemaal gaar worden, verveeld van 't wachten, *jajomo oro ngkompo*, mijn honger is zoo groot mogelijk.

Amp. *tawa jajo katusanja*, het is nog niet geheel rijp.

jajoara, P., hetz. als *laloara*, zie aldr.

jajono (vgl. *jano*), pr. t., zwevende.
a) *me'olo ngkoendo melonto*, gaande tusschen de drijvende wolken,
b) *megea gawoe jajono*, scheidende de zwevende wolken.
a) *noebora langi ngkoendongi*, doorboor de wolken,
b) *noegea gawoe jajono*, scheid vaneen de zwevende wolken.

jákasi (vgl. 1. *djangka*, 1. *langka*, *jongko*, *jogo*), groote mand van gespleten rotan, waarin men de sago met de voeten uitperst. Tor. II, 205.

jakera (uit het Boeg. *ahera'*), het toekomende leven, de eeuwigheid, een term der Mohammedanen, door de Christenen overgenomen. Tor. I, 325, 338, II, 115.

1. jako (vgl. 2. *lako*); *kajako*², onrustig heen en weer loopende, zonder bedaardheid of geregeldheid optreden, nu zitten, dan opstaan, *kajako*² *ananggodi setoe*, *ndasongka*, *malai sambakanja*, dat kind is onberekenbaar, men geeft het een bevel en het loopt elders heen.

2. jako (id. met 1. *jako*, vgl. Par. *lako*, syn. m. B. 1. *oengka*), Amp., *jako imba siko*, *gete*, vanwaar komt ge, vriend? *rimbe'i kijako*, tot waar gaat ge? *jakosi* (vgl. B. 1. *ako*), komaan, vooruit, *jakosi*, *jaoe wakamoe*, vooruit, naar je plaats!

jakoe, zie *akoe*.

jale (Mal. *lalat*, Jav. *lalèr*, Austron.), vlieg, *jale nto torate* „vliegen uit de Onderwereld", soort wespen, niet grooter dan een vlieg, die 's avonds gonzend in huis komen, om een haar v. iemd. mee te nemen en daarmede hun tempel te wijden; degene v. wien 't haar afkomstig is, zal sterven; Tor. II, 86; Measa 75, 95; men beijvert zich zulk een insect te verjagen, maar als het even wordt aangeraakt, steekt het, vdr. de tweede naam *bentjengere*, zie *kere*; *jale woa*, zie *woa*, en vgl. *lale mboa*.
maila mpojale, *mamaja mpojale*, zoo schuw, zoo tam als een vlieg, gezegd bv. v. e. buffel, die een mensch tot vlak bij laat naderen, maar toch weer vlucht als men hem aanraakt, evenals een vlieg, die ook zoo lang mogelijk blijft zitten.

1. jali (vgl. *lale*, [*gali*, *galisi*] en Par. *lali*, Mak. Boeg. *laling*); *ma(nga)jali*, afhalen, uithalen, af- of uitnemen, *najali laoembe ri salapakoe*, hij heeft sirih uit mijne pinang-doos gehaald, *mapari naepe moana*, *pai napajalimo toganja pai gongganja*, - zij had het moeilijk bij de bevalling en deed daarom hare armbanden en haar halssnoer af, *paworenja jakoe*, *sako lioso poera*² *najalisi*, toen hij me luisde, heeft hij zelfs alle neten er uitgehaald, *ne'e noejali tapoe ri welamoe*, haal de korst niet v. uwe wond af; *jalika sa'e*, haal er een gedeelte af, neem er het een en ander van af; *jali saogoe*, *dika saogoe*, haal er één af, laat er één liggen (een spelletje, Tor. II, 92), *mojali saogoe*, dit spel spelen.
majali (adj.), er uitgehaald, er afgegaan, *majalimo pelanja*, *narara ndeme*, zijne huid is er afgegaan, door de zon verbrand, *majalimo togo mbengi*, er zijn 3 nachten afgehaald (van het bepaalde getal of van de knoopjes in het touw dat 't aantal bepaalde), *majalimo ananggodi*, het kind is te vroeg geboren; *ndawoeso'i majali*², het wordt geheel schoongewasschen, *djilati majali*², lik het schoon af; *impia kajali noe oentjaninja*, wanneer is de prop er uit, er afgegaan? *impia pajali oentjaninja*, wanneer is de prop er uitgenomen?
ira jali of *ira lali*, de bladeren der rijstplant die groeien vlak boven de plaats waar de halm wordt afgesneden; ze worden later van den halm afgetrokken.
pojali lenge, geneesmiddel tegen matheid, opwekkend middel.
mampojali, natte of droge waren v. d. eene bewaarplaats in de andere overstorten, overgieten, *oengka ri doekoe wea ndapojali ri bingka*, uit de wan wordt de rijst overgestort in het mandje, *rimbe'i da pampojalikoe baroe se'i*, waarin zal ik dezen palmwijn overschenken? *ananggodi mampojali lio noe inenja*, het kind heeft zijn uiterlijk v. zijne moeder overgenomen, *pandiri mpapanja najojali*, het voorbeeld v. zijn vader heeft hij overgenomen.
mampapojali banganinja, den inhoud laten overstorten, overschenken; *saboe popajali*²

onoe, zeep, genoeg om er al het lichaamsvuil mee af te halen.
mejali, zich zelf ergens uithalen of uittrekken, *mejalimo i Ta nTeka ri lantinja*, T. nT. heeft afstand gedaan v. zijn ambt, *mejalimo baoela oengka ri tomba*, de buffel trekt zich uit den poel, *doeata mejali ri wontjoenja*, de python kruipt uit zijne huid, *naratamo taoe mosalara nepa pejalinja oengka ndjai we'a*, hij betrapte een overspeler, die zich juist had losgemaakt v. d. vrouw, *da rajanja da modjamaa pai napejalimo ri kapasoelenja*, hij wilde zich aan den landbouw wijden en heeft zich daarom onttrokken aan zijn onderhoofdschap.
bare'e tejali, het wil er niet uit, laat zich er niet uithalen, *bare'e tepojali*, het laat zich niet overstorten, overgieten, *baoela bare'e tepejali ri tomba*, de buffel kan zich niet uit den poel halen.
mbojali, waar telkens iets afgenomen wordt, *mbojali kina'a*, *dja najali*² *nto poapoe*, *da mangkita kanananja*, van de rijst is telkens wat afgenomen, de kookster heeft er telkens afgenomen, om te zien of ze gaar was; *mbopojali*, telkens overgestort, overgeschonken.

2. jali (vgl. *tadali*); *woekoe jali*, enkelknobbel (Bent. id., Mal. *boekoe lali*, Leb. *boelali*, Mong. *bokoe lali*; *lali*, gevoelloos).

jalo (vgl. *jale* [enz.]), Tog., vlieg.

jama (Boeg. *lama*, Tag. *lamak*, Sang. Tal. *lama'*, etensbord), w. t. v. *ira*, blad v. e. plant. *jama woente*, w. t. v. *tambokoe*, zie aldr.; *mojama*, bladeren hebben, *be marombo pojamanja*, het draagt geen dicht gebladerte; *mejama*, op bladeren uitgaan; *pejama mbojo*, dez. sierfiguur als *peira mbojo*, zie *ira*.

jambi (vgl. *lambi*), oogstt., *majambi*, lang v. duur, *majambipa da pomotu mami*, wij hebben nog lang te oogsten.

jambo, gebr. door de To Watoe (Bente), syn. m. *ma'i*; ook in poëzie gebruikt: *jambomo du koepinto'o*, kom hier, dan zal ik je iets zeggen.

jamboeoe, een boom waarvan de bast wordt uitgekookt, om er de foeja mede te bewerken. Tor. II, 319.

jambo-jambo (vgl. Boeg. *djambo*², kwast), bamboekokers, met gaten, die aan een boomtak worden opgehangen, opdat de wind er op fluiten zal, srt. Aeolus-harp.

*da beremo jambo*²,
oni mpaende pajamo,
*jambo*² *dja da bere*,
pajamo oni mpaende.

de windharp wordt schor v. klank,
't geluid v. d. zang is verdwenen;
de Aeolus-harp wordt dof,
verstomd is de klank van 't gezang.

jampi, oogstt., *majampi* = *poera*, op, gedaan, af, ten einde, *majampimo pesale'oe*, het overbrengen der rijst (van den akker naar 't dorp) is afgeloopen.

jana, PmB. = B. *lana*, olie.

janda (vgl. [1. *landa*], *danda*, enz.); *mojanda*, het sagomerg treden uit de vezels v. d. suikerpalm of v. d. sagopalm, ook in 't algem. treden, trappen, *ndajandagi (-ki) tamboeto*, de sago-houdende vezels worden uitgetreden (Tor. II, 205), *ne'e kandaro*², *boi noejandagi (-ki) taoe jore*, loop niet onbedachtzaam, opdat ge niet op de slapenden trapt, *djoia mpojanda*, de vloer of vlonder waarop het vat staat waarin men trapt; *jandaka*, de wijde goot of bak, uitgeholde boomstam of prauw waarin men de vezels uittrapt.

janga (vgl. 1. *langa*), een rek of juk v. 2 rechtopstaande paaltjes, met een dwarsstaak, die er horizontaal op rust; men laat er de bamboes tegenaan leunen waarin eten wordt gekookt, in dat geval is er vuur onder aangelegd; dient het juk tot steun voor bamboes met reeds gekookte spijs, met water of met palmwijn, dan is er geen vuur onder: *janga mpebeko roeampole*, *janga mpo'atoeroe sampole*, een juk voor het koken in een pot is van twee rijen (met dwarsliggende houten, zoodat er een soort vliering op ligt), een rak voor het koken in bamboe is maar van eene rij; *janga ndjio*, het rakje dat bij een wildstrik behoort (afb. Tor. II, 367).
majangapaka, in groote hoeveelheid opstapelen, *dja najanga*²*paka kina'a ri tabo*, ze hebben de rijst maar opgestapeld op de borden.

ma(nga)jangani, v. zulk een rek voorzien, *ndajangani atoeroe mbinaloe*, voor de bamboekokers waarin pakjes rijst worden gekookt heeft men een rek gemaakt; *pajangani*, een toestel van drie of meer lage, evenwijdig loopende jukken, waarop men een vaartuig zet, dat een tijd lang niet wordt gebruikt, *doeanga ndapajangani*, *ndalangga ri lore*, de prauw wordt op jukken gezet, geschraagd op den wal; *pajanga* of *pajangani* is ook w. t. v. *doeanga*, prauw; vgl. Boan. Tom. *peangan*, Petap. Saoes. Baria *pajangani*, Oem. Tinomb. Kasimb. *pajangan* „prauw".

jangga (vgl. 2. *langga*); *kajangga*², golvende, in deinende beweging, zooals eene menschenmassa, onrustig op en neer, heen en weer gaande, *kajangga*² *oeë ri tabo*, het water golft heen en weer in den nap, *kajangga*² *matanja*, zijne oogen gaan onrustig heen en weer.

janggo, doorvochtigd, kletsnat, doorweekt, van kleeren of omhulsels, *taoe janggomo*, *nadjoemoe noe oedja*, *djoekoemo ri koro silo'oe*, de menschen zijn kletsnat, de regen heeft hen nat gemaakt over hun heele lichaam heen, *janggomo ajapa naweoe ri witinja*, *ka'ai mpenana mbelanja*, de zwachtel dien hij om zijn been heeft gewonden is doorweekt, zoo hevig ettert zijne wond, *janggo bontje*, de pap is verwaterd.

sajanggo oeë mebete, in groote hoeveelheid kwam het water uit den grond; *oeë ndajanggoka lida*, water om er de rijstvelden mee te bevloeien; *oedja pajanggo*² *taoe*, regen waarvan de menschen doornat worden.

jangi (Mal. *langit*, Austron.), uitspansel, hemel, *betoe'e ndati jangi*, de sterren daarboven aan den hemel, *i Lai ri wawo jangi*, god Lai boven het hemelgewelf; *kajangi*², met wijd geopende oogen starende, *gogomoe dja kajangi*², je oogen staren maar in de ruimte; *mampajangi*, open en bloot laten staan, ongedekt laten, *bare'e noeboeboe oeëmoe*, *dja mampajangi ri tabo*, ge gooit uw water niet weg, ge laat het maar zoo als 't is in den drinknap staan; *tepajangi baroe ri pingkoe*, de palmwijn staat daar maar open en bloot in vele nappen.

jangkoekoe (vgl. *ja'a ngkoekoe*, *ja'a ngkoengkoe*, op *ja'a*), een weinig gewilde rotan-soort met dikke knoopen en vruchten die eetbaar zijn, maar vooral door de apen worden gegeten, Zalacca edulis, Cl. 3546. Wellicht bet. *ja'a ngkoekoe* „indruksels v. nagels", omdat de schil der vrucht die schijnt te hebben.

jangoe (W. Tor. t. Nap. Tontmb. Mong. *langoe*); *majangoe*, duizelig, dronken, *majangoe ntasi*, zeeziek; *kajangoe*, dronkenschap, bedwelmd, bewusteloos, *kajangoe ntambata*, bedwelmd, vergiftigd door paddenstoelen, *taoe kajangoe mangkoni impo*, *mate kajangoe*, iemand die bedwelmd is door 't eten v. gif, gestorven in vergiftigden toestand; *mampomajangoe baroe*, dronken zijn v. palmwijn, *mampokajangoe impo*, bedwelmd, bezwijmd, vergiftigd door gif.

*mojangoe*², zich geregeld bedrinken, zich als dronken aanstellen; *bajangoe*, *to pojangoe*², dronkaard, drinkebroer, *ma'ai kabajangoenja*, *katopojangoe*²*nja*, hij is een erge dronkaard.

Amp. *kijangoe*, dronken, bedwelmd.

jangoea, zie *njaoea*.

jano (vgl. *lano*); *mojano*, *mojano*², zweven, vliegen, hard loopen; *kajano*², zwevende; *mampapojano*, doen zweven, bv. een tamme duif (*lebago*), die men op een kruk houdt aan een lijn en even aan het touwtje laat vliegen, om andere vogels te lokken, *wembeka*, *papojano*, schud (met de kruk), laat (den lokvogel) even vliegen.

pr. t. *jano*, gaan, loopen.

a) *kawale ri doindomoe*, loop naar je moeder,
b) *kajano ri doemamoe*, ga naar je vader.
c) *ne mowale woeë randa*, loop niet met ontstemd hart,
d) *ine jano sowalo nawo*, ga niet met verstoord gemoed.
e) *mowale ngkora randoja*, loop met een vroolijk hart,
f) *mojano gio-gioni*, ga met verheugd gemoed. (Tor. III, 686, 226—231)
a) *wale*, *ne ka'anta*², loop door, houd niet op,
b) *jano*, *ne kantjoendo*², ga voort, houd niet stil. (Tor. III, 668, 10, 11)

a) *djamo kawale kaintja*, we weten alleen van voortloopen,
b) *ka'iano kaisara*, we denken alleen aan voortgaan.

loeikoe ngka'i'iano, mijn gezel bij het reizen.

jantji (vgl. *jasi*, *lantji*), open, schoon, kaalgebrand, v. e. terrein waar al het geboomte en struikgewas door 't vuur is verteerd, *jantji*² *pekoni apoe*, het vuur heeft het terrein schoongebrand.

Amp. *mijantji*, kaal, glad.

jaoe (vgl. *laoe*, *ndjaoe*, wrvn. het een verzwakte vorm is), aanw. bijwoord v. d. 3den pers., z. v. a. er, d'r, thans niet meer dan een woord dat aan 't onmiddellijk voorafgaande nadruk verleent, *setoemo jaoe*, dat is het, *sikomo jaoe anoe ndapaoe*, gij zijt het over wien men spreekt, *ewase'e jaoe*, zóó is het! *be mosisala*, *siria*² *jaoe*, er is geen onderscheid, 't is hetzelfde, *banja mosintoeroe*, *mepoeë jaoe*, dat is geen bondgenoot zijn, het is afhankelijk zijn, *bara roomo eromi?* – *bara roomo jaoe*, *sa!* is je onkruid al uitgewied? – of het uitgewied is, zeg! (m. a. w. nog heelemaal niet); *koepokono jaoe*, ik wil wel (maar niet graag).

majaoesaka, soms voor *maja'oesaka*, zie *ja'oe*.

Amp. *jaoe* = B. *jaoe*, *laoe*, *lo'oe*; *jaoemo sira*, daar is hij, *tajaoemo kita*, laat ons gaan, *sii oele*, *pate jaoe*, hier is een slang, dood ze! *jaoe pasoeli*, naar huis gaan.

Tog. *jaoe woero*, 's morgens vroeg, *jaoe wengi*, 's avonds laat.

ja'oe (vgl. *la'oe*), aan zijn lot overgelaten, alleen gelaten, verlaten, vdr. ook: verouderd, verwaarloosd, *jopo ja'oe*, bosch dat in vroegere tijden wel gerooid is, maar bij menschenheugenis niet meer, *ja'oemo baoela setoe*, *bara impia koepakita polioenja*, die buffel is aan zijn lot overgelaten, wie weet wanneer heb ik hem in de verte gezien, *ja'oemo podjamaamoe*, *bemo noclinga*, *majopo ja'oemo*, je akker is verwaarloosd, je kijkt er niet meer naar om, hij is al oud bosch geworden, *ja'oemo inii*, *nepa ndapomoeja*, de zaairijst was al oud toen ze werd geplant, *ja'oemo kaoro ngkompokoe*, mijn honger is al over, ik voel mijn honger al niet meer, hij is vanzelf verflauwd, *ja'oe*²*mo karoo*² *mami ri lipoe se'i*, we wonen al vrij lang in dit dorp.

maja'oesi, *maja'oesaka*, *maja'oentjaka*, verwaarloozen, aan zijn lot overlaten, ter zijde stellen, niet meer van iets willen weten, *be da koeja'oesaka makoempoekoe*, ik zal mijne kleinkinderen niet aan hun lot overlaten, *pai nakaja'oe mpodjamaanja*, *maka toempoenja maja'oentjaka*, dat zijn akker verwaarloosd is, komt doordat de eigenaar hem aan zijn lot overlaat, *taoe da naroempa baoela*, *naja'oesaka*, *ja'oemo baoela*, de buffel wilde op iemand inloopen, maar deze liet hem ter zijde (door bv. op zij te springen), de buffel liep in zijn eentje door, *maria taoe mampakoelisi anakoe*, *be osa*, *wawase'e koeja'oesakamo*, velen hebben mijn kind behandeld, 't herstelt niet, nu laat ik het er maar bij, *wawoe nasoemoelaka*, *naja'oesaka*, hij heeft het varken afgewezen, hij wilde er niet van weten.

meja'oesaka, zich zelf verwaarloozen, zooals een zieke, die denkt toch niet meer te herstellen en niets meer tot herstel doet.

japi (vgl. *lampi*, 1. *lapi*, 1. *api*, enz.), laag, voering, ruimte tusschen 2 afscheidingen, *japi ndindi*, de binnenwand, *japi oeë*, de vruchtwaterblaas, die bij buffelkoeien vóór het jongen breekt en uit de vagina hangt, *mojapi oeë*, er zit vruchtwater.

mojapi, lagen hebben, zich met lagen vertoonen, *mojapi lemba nTo Napoe*, de jakjes der Napoesche vrouwen zijn gevoerd, *pela ngkoese mojapi ri komponja*, de huid v. d. buidelbeer is dubbel op zijn buik, *tamboeë pai madoeë mojapi*, erten en doerians hebben tusschenschotten, *ane we'a mangkoni lada ri katisnanja*, *da mojapi oeë daanja*, als eene vrouw Sp. peper eet tijdens hare zwangerschap, dan scheidt zich v. haar bloed een laag water af.

ma(nga)jjapi, in schijven snijden, in lagen verdeelen, *ndajapi sowi*, de komkommer wordt in schijven gesneden, *majapi toialo*, bamboe verdeelen in buiten- en binnenbast (*oeba*), om deze als vlechtmateriaal te kunnen gebruiken; ook intr.: *mojapi oeba*; *ndajapi*

djaja, ndjai jopo da pajapi, men baant zich een pad (door het bosch, evenwijdig aan het bestaande pad, om niet te verdwalen, terwijl men dat pad toch niet wil betreden, om niet ontdekt te worden), door het bosch baant men zich een tweede pad.

pompeindonja ndapapojapika, banja bara kono to'onja mpodago, dja pojapinja, zijn tweede naam wordt als een parallel-benaming gebruikt, want die noemt zijn eigenlijken naam niet, het is slechts een bij-benaming.

mejapi, zich verbergen, achter iets schuil gaan, *mejapimo eo, dja sakodi takita pejapinja,* de zon verbergt zich, we zien slechts weinig, doordat ze zich heeft verborgen, *nato'o nTo Pakambia ovi da mejapi, bare'e mewali,* de Pakambiaërs hebben vroeger gezegd dat zij zich onzichtbaar zouden maken [1]), maar het is niet gelukt; *mejapisaka,* zich verbergen, zich onzichtbaar maken; *majapisaka,* iets verbergen, onzichtbaar maken, *japisaka retoe ndjo'oe,* verberg het daarginds; *tejapisaka,* komen verborgen te worden.

mampapejapi ento, den *ento*-zang doen ophouden.

mosajapi raja, onzeker zijn, het mis hebben, het bij 't verkeerde eind hebben, *mosajapi rajakoe, korto'o mate, ntanoka toewoe,* ik had het mis, ik dacht dat hij dood was, intusschen leeft hij nog. *da meari ri oene ntana pai napokono wo'oe ri wiwi ntasi, mosajapi rajanja,* hij wil wel in 't binnenland wonen, maar wil ook aan de zeekust zijn, hij is in onzekerheid, *mosajapi rajakoe, boi be ndate,* ik ben in twijfel, hij mocht eens niet thuis zijn.

oejapi, po'oejapi, uitzetting der milt; *mo'oejapi, ke'oejapi,* een gezwollen, uitgezette milt hebben.

Amp. *japi,* milt, *japi kombo,* uitgezette milt.

jara (vgl. *ja'a,* enz. [en Mor. *lora*]), glad, effen, plat ter neder liggend, overal even kort, zoodat van boven een glad oppervlak wordt gevormd, *jaramo ewo maande baoela,* de buffels hebben het grasveld plat getrapt en kaal gegraasd, *sewoki jara*², kap het gras en de struiken gelijk af, *jara kadjoe ri wana nTo Napoe,* de boomen v. h. bosch op de bergen v. Napoe zien er (op een afstand) uit als een vlakke massa, *-jaramo ri tana koronja,* hij ligt met zijn lichaam plat op den grond, *ajapa paka jara ri tana,* het goed ligt allemaal plat op den grond, *jaramo pagi,* de vijl (huid v. d. rog) is kaal gesleten, *da jara wela,* de wond zal vlak, glad worden (geen groeven nalaten), *ane dja jara, sintoewoe pai wiwi ntabo, be da gana sakati,* als 't oppervlak is gladgestreken, gelijk met de randen v. d. nap, dan is 't niet ten volle een kati (bv. zout of rijst), *are'emo totaka witingkoe ri sentja ngkajoekoe, jaramo* (PmB.), mijne voeten blijven niet meer vastzitten in de inkepingen in den stam v. d. kokospalm, die zijn al glad (uitgesleten).

kajara, vlakheid, gladheid. *madago kajara ntasi,* de zee is mooi effen, *sewoki soma, nakajara,* kap het gras op het erf, opdat het glad zij; *mampakajara,* glad, vlak, gelijk maken; *tojara,* w. t. v. *toaja, tongawa,* duidelijk zichtbaar.

jaro, Amp., *mijaro,* rood, *lokajaro,* roode pisang.

jasa (vgl. 2. *asa, bajasa,* 3. *lasa,* [*mbalasa*] en Boeg. *lasa,* ziekte); *majasa, manjajasa taoe,* de menschen ziek maken, *anitoe ri lobo pai ri kolowo majasa to'onja,* de geesten in den tempel en in de smidse heeten *majasa*; *pajasa ndaja,* dood of bezwijmd door verbloeding, *pajasa ndaja, natambo daa si'a,* het is verbloeding, zijn bloed heeft hem verlaten.

jase (vgl. *lase,* [2. *ase*]), de onderste of kleinste kam v. e. tros pisangs, waarvan de vruchten klein blijven en vaak niet rijp worden.

jasi (vgl. *jantji,* [*lantji*]), geheel schoon, v. grond waarop het vuur alles heeft weggebrand, *jasi²mo wawo ntana, nakoni noe apoe,* de grond is door het vuur geheel schoongebrand; *ne'e dja ndatawa'ani, da ndawoeso'i majasi²,* het moet niet maar afgespoeld worden, het moet geheel schoon gewasschen worden; *majasimo gambe,* de gambir is schoon op; *tana ndapajasi, ndapakajasi,* de grond is schoongebrand.

[1]) Zie: De godsdienstig-politieke beweging „Mejapi" op Celebes, B. K. I., Dl. 67.]

1. **jaso** (vgl. *daso,* enz.), in groote hoeveelheid, opgehoopt veel, *lada dja jaso ri wojo,* de Sp. peper zit opgehoopt in den bamboe.

ma(nga)jaso, veel in iets ophoopen, *noendjaa noejaso² ri basomoe?* wat stop je toch allemaal in je mand? *taoe ndajaso nggiwoe,* iemand die overladen is met boeten, *basonja najasoka kadjoe,* hare mand heeft ze volgepropt met hout.

2. **jaso** (vgl. *laso*), in de uitdr. *pangki jaso* of *pangki laso,* zie 1. *pangki.*

jato, bros, onsterk, niet taai, zoodat het spoedig scheurt of afbreekt, *laoero jato,* onsterke rotan, *ajapa jato,* stof die spoedig scheurt.

taoe nasoko jato, iemand die is aangegrepen door ongesteldheid der ingewanden.

jawa (Tontmb. *lawat,* Mal. *lawan,* Tag. *laban*; [vgl. 2. *lawa*]); *mejawa* (intr.), tegenhouden, belemmeringen scheppen; *ma(nga)jawati, majawataka,* iets tegenhouden, verhinderen door te gaan, *jawati oele ri ngojo* (soms verkort tot *jawati jojo*), houd de slang (die met de levenskracht uit den neus is gekropen) tegen in het ravijn (wensch bij het niezen, Tor. I, 249), *ane molioe i Lagiwa, jawati,* als het Hert voorbijgaat, houd het tegen, *molontjomo i Lagiwa, najawataka noe Nggasi samba'a,* het Hert snelde voort, maar een andere Spookaap hield het tegen.

mopajawa, tegenhouden, in den weg treden, *lo'oemo To Parigi, da molontjo ri tasi, se'i To Pebato mopajawa,* de Parigiërs gingen heen en wilden vluchten naar de zeekust, daar traden de Pebatoërs in den weg.

jawoe (vgl. *ilawoe, rawoe*), PmB., *jawoe²,* onduidelijk zichtbaar, slechts schemerachtig te zien, bv. door den grooten afstand, *dja jawoe² rakita, ri oengka mata kare'enja,* 't is slechts flauwtjes te zien, het bevindt zich op de grens van 't gezichtsvermogen.

jawoéangi, een boom met hard hout, daarom gebruikt als rooverkruid bij den oogst; de bladeren zijn groot.

jawoejoe: *majawoewoe,* zie 1. *woejoe.*

jee, roepklank voor varkens, *pidje, jee, jee, jee,* of *poedi, jee, jee!*

jemboe, n. v. e. boom.

jinde, pr. t., zie *inde.*

joa (vgl. *djoa*) en *kajoa,* het recht, het rechte, het ware, wat recht en billijk is, *dja joakoe koepepali,* ik zoek slechts mijn recht, *taoe napere noe joanja,* iemand op wien zijn recht is gevallen (als een boom die hem heeft verpletterd), iemand die zijne zaak heeft verloren, hoewel hij gelijk had, *joanja,* het ware, het rechte, om kort te gaan, *joanja: be napodjo,* om kort te gaan: hij wil niet, *naewa jakoe, joanja,* het komt er op neer, dat hij mij tegenwerkt, *maoe be marate paoemoe, to'oka kami gori ngkajoanja,* al doet ge geen lang verhaal, zeg het ons naar waarheid.

majoa, recht, eerlijk, oprecht, *taoe majoa,* een eerlijk man, *majoa rajanja,* hij is oprecht, hij is goed bij zijn verstand, goed bij zijn bewustzijn, *sa'e taoe ane nepa membangoe, sangadi mamongo, nepa majoa rajanja,* sommige menschen, als ze pas zijn opgestaan, zijn pas goed te spreken als ze eerst sirih gepruimd hebben, *malimpoe taoe setoe, masae nepa majoa moeni rajanja,* hij viel flauw en het duurde lang eer hij weer bij zinnen was, *majoamo,* 't is in orde, 't is klaar, afgedaan, *majoamo tompo ntjebe,* de grens van het te bewerken stuk is in orde, we zijn gekomen tot de grens (met wieden bv.), *majoa pompaoenja,* hij spreekt goed, hij zegt de waarheid, hij gebruikt goede taal, *basa majoa,* de goede taal, de moedertaal, *paoe nTo Parigi majoa², paoe nTo Bada be majoa,* het Parigisch is eene min of meer verstaanbare taal, het Bada'sch is onverstaanbaar, *djaja majoa,* de rechte weg, de goede weg, *majoa mpopeka, mpowaloegai, mpowoeriri,* zoo recht als een hengelhaak, als de bochtige liaan *waloegai,* als een alikruik, aardigheden voor „krom".

mampakajoa, mampajoa, recht maken, in orde brengen, verbeteren, duidelijk maken, *pakajoakakoe paoenja,* verklaar, vertaal voor mij wat hij zegt, *mapajoa noe njara talinganja,* het paard zette zijne ooren op, *bara sangkoedja mboeja, da koepajoamo santa'oe,* hoeveel maanden zou het wel zijn, laat ik kortweg zeggen: een jaar, *pajoamo santja-*

woe, maoe be gana, zeg maar rond duizend, al is het ook niet precies, *ndapajoa taoe matemo i Pajowi, maka bemo mewalili,* men maakte maar uit dat P. dood was, want hij kwam niet weerom, *likoe bangke, tapajoa rano,* een groote plas, laat ons zeggen: een meer, *ndapajoakamo watoea anoe melima, banja poeënja,* ze hebben er van gemaakt dat de slaaf gestolen had, niet zijn heer; *mompajoa, mompapajoa,* zich recht uitstrekken, zooals bv. een doode.

sampinejoa, sangkajoaka, sangkajoasa, een recht gedeelte v. d. weg, v. d. loop eener rivier, *sangkajoaka maja mokoende,* in één recht gedeelte kan men opvaren, *djaja ri Boejoe mPondoli roea ngkajoasa, sampowingkosoe dja ri ojonja,* de weg nr. B. mP. heeft twee rechte gedeelten en slechts één krom stuk in het midden.

joba, spaander, houtkrul, lapje hout, vaak gegeven als teeken v. 't geen men nog heeft te voldoen v. e. groot bedrag, bv. v. e. bruidschat, *oli mporongo bepa ndawai sa'e, dja joba ndadikaka,* een deel v. d. bruidschat is nog niet gegeven, er zijn slechts spaanders voor in de plaats gelegd. *opimo manoe, napere joba ntaoe monowo,* de kippen sterven in menigte, daar de spaanders v. degenen die boomen rooien op hen vallen (verklaring v. d. oorzaak der kippenziekte tijdens 't boomen rooien), *se'i pakoeli boegisimoe, ane ntje'e noepopakoeli, da maronta joba mbose,* hier is medicijn voor je schubziekte, als ge die gebruikt, dan vallen de spaanders v. d. roeispaan (die bekapt wordt, m. a. w. dan vallen de schubben v. je huid).

paoekoe dja napojoba, hij heeft mijne woorden maar als spaanders beschouwd (niet ernstig opgenomen); *mampejoba,* een overschot laten, niet alles opmaken, *se'i pangkoni napejoba,* dit is het eten dat hij heeft overgelaten; *majobaki,* ergens de spaanders afhalen, *doa ngkonaoe ndawakati, ndajobaki, ndatampoli,* in de bloeikolf v. d. suikerpalm wordt een snede gemaakt, het losgesneden stukje wordt er uitgenomen en het gaatje wordt dichtgestopt.

kejoba, met spaanders, vol spaanders; *mongkejoba,* veel spaanders geven, zooals sommige houtsoorten bij 't bewerken.

1. **joda** (vgl. *loda*), pr. t., venster.

a) mosambe ntoembale joda, ze springen uit het venster,

b) bamo kana loi wamba, ze gaan niet meer door de deur.

2. **joda,** Amp., *rijoda djole pai watanja,* de maïs wordt uitgerukt met stengel en al.

jodjo (vgl. *jogo, jongko*); *majodjo, majodjosi, ma(nga)jodjoki,* vertrappen, vertreden, *pae najodjoki noe baoela,* de buffels hebben de rijst vertrapt, *ane poeë madjoe'a wo'o, watoea da majodjosi, madjoe'a wo'o mbatoea, poeë da majodjosi, naka'osa,* als een heer hoofdpijn heeft, moet een slaaf hem op 't hoofd trappen, als een slaaf hoofdpijn heeft, moet een heer hem op 't hoofd trappen, opdat hij beter worde, *mate najodjoki baoela,* dood getrapt door een buffel, gezegd v. iemand die betrapt is op heeterdaad op een misdrijf waarop de doodstraf staat, bv. overspel, waarbij het vonnis terstond door den ontdekker is uitgevoerd, zoodat de schuldige is gestorven, als iemd. die op den weg is doodgetrapt door een buffel, *taoe majodjoki raja nganga mpoeënja,* iemand die den mond v. zijn heer vertrapt, bv. een slaaf die ongehoorzaam is aan een bevel, of op andere wijze uit den band springt.

majodjosi „trappen geven", w. t. v. *mangore,* vgl. *todoe* en *semba*; vóór het eten der nieuwe rijst worden nl. de honden en katten eerst weggejaagd; naar dit onderdeel wordt dan de geheele handeling genoemd.

ijodjoni of *ilodjoni,* dat onderdeel v. e. val of strik, waarop het wild moet trappen, opdat de val zal losschieten, zie Tor. II, 367, bovenste fig. *b.*

1. **joë** [vgl. *woë* enz.], zijne kracht of uitwerking verloren hebbende, *joëmo teoela,* de kalk heeft haar bijtenden smaak verloren, *ne'e mogele², da joë impa,* ge moet niet lachen, dan verliest het pijlgif zijne kracht, *joëmo djoe'anja koeole²,* me dunkt, zijne ziekte heeft hare hevigheid verloren, *ane tepoedjaamo ri*

rajamoe pakoeli, da joëmo karamoenja, als het geneesmiddel door uw binnenste heen is verspreid, dan verflauwt de heete smaak, *taoe joë pesajoenja,* iemand wiens houwen niet krachtig neerkomen, *joëmo polengko mbitinja,* zijne beenen bewegen zich slap, *taoe joë raja,* een slaphartig man.

kajoë, slapte, verflauwing, *koelantoe eo, nakajoë,* ik wacht totdat de zonnehitte flauw is; *mompakajoë,* flauw, slap laten worden, in kracht doen afnemen, *da tapakajoëmo rioenja perara ndeme,* laat ons eerst wachten totdat de gloed der zon is afgenomen, *ne'e ndapakajoë kakodjekoe,* men moet niet wachten totdat mijn moed is verflauwd.

me'ajoëni (wel voor *mekajoëni*), verlichten, helpen, *ane be noepodjo me'ajoëni, palaimo,* als je niet wilt helpen, ga dan weg; *te'ajoëni,* in hevigheid verminderd, niet zoo erg meer. *ma'ajoëni,* iemand in eene moeilijkheid helpen, het iemand gemakkelijker maken, *ane re'emo manianja, da te'ajoëni sakodi rajanja, maka da re'e ma'ajoëni,* als ze een schoonzoon heeft, dan zal haar gemoed een beetje verlicht zijn, want dan is er een die haar helpt, *nakate'ajoëni kanee ngkinojo ri awaa, pai ndapasa'oepaka pangkiro samba'a ri tongo ndo'oe,* opdat de zwaarte v. d. draaglast op de schouders verlicht worde, legt men nog een draagzeel over 't hoofd.

[2. **joë,** PmB. = 2. *jae*; *joë wengi,* des nachts, in den nacht. (MS.)]

joea (vgl. *loea* [en Pad. *loeloeë*, koken]), overkokend, bv. suikersap, *karesakamo apoe, joeamo gola,* haal het vuur uit elkaar, de suiker kookt over, *kola ndawoentja ri gola, ndaikoka, nakabali ngkalekenja, loi joea,* men steekt een lepel in het suikersap en roert het daarmee om, opdat het opborrelen worde tegengegaan en het niet overkoke, *joeamo tojoe manoe, ndasoewe apoe, ma'i meoentoetaka,* het ei kookt over, men heeft er vuur onder gehouden, de inhoud komt opborrelen, *dja joea² rajakoe,* mijn gemoed kookt over, *joeanja,* het overkokende sap met het schuim, *ane ndaowe maiko gola, sia mpajali kola, sia ngkajoeanja,* als men ophoudt het suikersap om te roeren, kookt het over, zoodra men den lepel er uithaalt, *ane nabentesi ntaoe rajakoe, da nakitamo kajoea² noe atekoe,* als men mijn binnenste openspleet, zou men zien dat ik van binnen overkook.

majoeapaka, door overkoken over den rand v. het kookvat drijven, afschuimen, het overkooksel afscheppen, *najoeapakamo wea, nakeni ngkajoea,* met het schuim schept zij de rijstkorrels af, die door het overkoken zijn meegevoerd, *najoeapaka noe apoe, pembau noe apoe pai nakajoea,* het vuur doet het overkoken, door het gloeien van het vuur kookt het over.

Amp. 1) *joeamo koera,* 't water in den pot kookt, *joea toele, sakali, boeke ntoe'oe, pakatao riika, boi medja'ati jaoe,* de palmwijn gist, hij komt over den rand, 't vat is overvol, laat er voorzichtig mee worden omgegaan, opdat hij niet verloren ga; *mampojoeawi pae,* de rijst afschuimen.

2) *joea,* spuwen, *rajoeawi nontjoe,* men heeft op 't rijstblok gespuwd.

joe'a (Kant. *loea,* Par. *doeroeka,* Tomb. Tons. *roeroekan*; *joe'a* kan dus uit *roeka* zijn ontstaan), steel, schacht v. e. lans, *joe'a ntawala,* lansschacht, *toë tapojoe'a,* ebbenhout gebruiken we voor lansschachten; *mejoe'a² ntawala,* als een lansschacht zoo recht, *mejoe'a² ngkajai,* als de schacht v. e. jachtspriet, zoo vol bochten (het hout voor zulk een schacht zoekt men niet zorgvuldig uit).

Amp. *joe'a,* lans.

joebi, pr. t. (bet. onzeker), *da moloeja tapajoebi* (Tor. III, 690, 5), laat ons tabak gebruiken bij het pinang kauwen.

joeboe (vgl. *joemboe, iboeki*), pr. t. en w. t., vol; *mejoeboe²,* braken (MS.).

joeë (vgl. *loeë* [enz.]); *majoeë,* zoo zitten, dat de beenen naar beneden hangen, ook gebr. v. zitten op een bank of stoel, al komen de beenen op den grond of op den vloer, *sa'e ice'a majoeë ane malamba,* sommige vrouwen laten de beenen hangen (aan één kant) als zij op een buffel of te paard rijden, *majoeë ntake,* gezegd v. d. jonge rijst en maïs te velde, als de blaadjes met de onderste helft

zich al naar beneden buigen, *ioemo kawaro-ngajoenja, pojoeë ntakemo*, als het stadium „door den wind bewogen" voorbij is, komt „het hangen der bladeren" (Tor. II, 253, 254), *pojoeë ntompo*, wat de eene echtgenoot aan de andere geeft, als de eene wil scheiden, om de andere daartoe genegen te maken, *pojoeë ntompo nawai, napompasambali poga'a*, hij heeft een geschenk gegeven om scheiding te verkrijgen, hij heeft de scheiding op de andere partij overgebracht; *mampojoeë*, zitten op iets, met hangende beenen, *mampojoeë wata*, op een boomstam zitten, terwijl de beenen nederhangen; *mampapojoeë*, aldus doen zitten.

pr. t. *pojajajoeë mpodeli*, het nederhangen der beenen.

joegi, pr. t., verkort. v. *wajoegi* (tabak).

joego, pr. t., *nakajoego ngginawonja*, opdat hun binnenste verward worde.

joei (vgl. 1. *loei, loeiti*); *majoei*, taai, langgerekt, rekbaar, *masapi pai koese majoei inosanja*, palingen en buideldieren zijn taai v. leven, *majoei pompao nja, tekodo²*, zijn gepraat is taai, het is langgerekt; *mampakajoei*, rekken, lang maken, *pakajoei inosamoe mebao, nakajoei ngkatoewoemoe*, rek je adem bij het aanroepen der goden, opdat ge een lang leven moogt hebben.

joeiti, verlengstuk, iets wat langer maakt, *joeiti ajapa*, toegift op den bruidschat, om de stukken katoen langer te maken (Tor. II, 27), *siga joeiti ngoedjoe*, een hoofddoek om den mond (het verzoek) langer te maken, de overredende kracht te vermeerderen; *majoeiti*, rekken, verlengen, toegift geven, *siga sampole najoeitika ngoedjoe, ma'i masinta baoelakoe*, met een hoofddoek heeft hij zijn verzoek dringender gemaakt, toen hij kwam om een buffel van mij te leenen, *natima laboekoe, nato'o da nawai moeni, pai sangadi najoeiti, nepa koepokono*, hij heeft mijn mes genomen, hij zei dat hij het zou terug geven, maar alleen als hij er iets bij geeft wil ik het weer hebben.

montejoei, rekken, gerekt maken, *To Onda'e montejoei ane mompaoe*, de Onda'eërs rekken als zij spreken; *mantejoei inosa*, den adem lang maken, bv. bij het duiken; *mampakatejoei*, langgerekt maken, = *mantejoei, mampatejoei*.

joeja (vgl. *kaloela* [enz.]); *mejoeja*, wentelen, omrollen, omdraaien; *ma(nga)joeja*, omrollen, omwentelen, omdraaien, *poeramo nadoengkalaka taoe setoe, ma'i mejoeja baoela, anoe tedoengka, ntje'e najoeja*, nadat hij dien man omvergegooid had, kwam de buffel omwentelen, den man die gevallen was, dien rolde hij om, *podo kami radoea anoe monjampa, kajoeja² baoela, mapari kaepe*, slechts wij beiden verrichtten het slachtwerk, we rolden den buffel telkens om, het was zwaar werk voor ons, *teriara paoenja, najoeja mpaoe noe joenoenja*, hij is de minste geweest in 't spreken, door de woorden van zijn tegenspreker is hij omgerold (als door een buffel, die iemand die op den grond ligt op de horens wil nemen), *najoeja mbawoe asoekoe*, het varken heeft mijn hond over den grond gerold.

mombejoeja, elkaar over den grond rollen, *randja² mpombejoeja taoe radoea setoe*, die twee zijn druk bezig met elkaar te stoeien; *meknjoeja, metajoeja*, zich wentelen, zich rollen, zich laten rollen.

joejoe, rol, opgerold ding, *pela ngkadjoe sajoejoe*, één rol boombast; *mejoejoe*, zich rollen, *mejoejoe lai koeli*, zich rollen in den boombast; *tejoejoe*, komen te rollen, *tejoejoe mata mpenai*, de snede v. h. zwaard is omgerold, omgekruld.

ma(nga)joejoe, iets oprollen, *ali ndajoejoe*, de mat wordt opgerold, *siko da koejoejoe mpoali*, ik zal je oprollen als een mat, *djoia wojo madago ndajoejoe*, een vloer v. bamboelatten kan men oprollen, *najoejoe noe baoela, natoempapaki*, de buffel heeft hem omgerold, hem voortgestooten; *ndajoejoe bala* „men rolt ze in gespleten bamboe", een straf die vroeger werd toegepast bij bloedschande: het schuldige paar werd te zamen gewikkeld in bamboelatten, deze werden vastgebonden en zoo werd het paar verdronken: de lijken werden daarna uit 't water gehaald en begraven.

mengkojoejoe, mekojoejoe, zich oprollen of omrollen, *mengkojoejoe pela baoela, narara ndeme*, de buffelhuid krult zich om, als de zon er op brandt, *mengkojoejoemo ale*, de buikband rolt zich (boven- en onderrand trekken krom, omdat de buik er op drukt), *mengkojoejoesimo ira nggoa, ane oedja, da membini moeni*, de maïsbladeren krullen om, als het regent, worden ze weer vlak, *oengka ri Rano melimba kosa ri limbo, mampobangke poananja, dja mengkojoejoe mopatapi*, uit het Meer verhuizen de baarzen naar een plas, omdat ze graag willen kuitschieten, dan rollen ze zich voort, over elkaar heen (over de strook land die den plas v. h. Meer scheidt); *tekojoejoe*, opgerold, omgekruld, omgebogen.

mangkojoejoe, oprollen, *nakojoejoe i nTa Datoe watoetoenja*, T. D. rolde zijn sirih-zak op; *mombekojoejoe*, elkaar oprollen, zich in elkaar rollen (v. twee), *gori mpombeloekoe ntaoe setoe, dja mombekojoejoe*, ze waren zoo met elkaar aan 't stoeien, dat ze zich in elkander rolden; *singkojorjoe*, ineengerold, samen opgerold, *singkojoejoe santake pai anoe santake*, het eene blad is met het andere samengerold.

pajoejoe, rijstvat, v. e. groot stuk boomschors dat is opgerold en met de randen [over elkaar geslagen en] samengehecht, *koeli andolia ndapopajoejoe*, bast v. d. boom *and.* wordt voor rijstvaten gebruikt.

Amp. *mijoejoe, pijoejoe* = B. *majoejoe, pajoejoe*.

1. **joekoe** (vgl. *loekoe* en Nap. *lockoe*, Tontmb. *loekoet*, Sob. *loekoei*, Mont. *koeddoe*, Mal. *doedoek*); *mojoekoe*, op den buik liggen, met gevouwen of gestrekte pooten, zooals honden of buffels, *baoela mongajo mpojoekoe*, buffels herkauwen terwijl ze op den buik liggen; *pojoekoe nggei* „de ligplaats v. d. kat", *naidjakimo pojoekoe nggei* „hij heeft getrapt op de ligplaats v. d. kat", aanduiding v. d. slaapmat der huisheeren; met deze uitdrukking werd boete gevraagd v. d. heer v. e. slaaf, die uit het huis v. zijn meester was gevlucht naar dat v. e. ander (*mepone*); deze leverde hem dan niet uit dan tegen vergoeding voor de beleediging hem aangedaan, doordat de slaaf (werkelijk of niet) op zijne slaapmat had getrapt.

2. **joekoe** (Nap. *loekoe*, Sang. *doekoe'*, Mak. *roekoe'*, Tomb. *roekoet*, Soend. *djoekoet*, Pamp. *dikoet*), een epiphyt, met lange, gladde, zeer taaie bladeren, met zwarte middennerf, die op pisangbladeren gelijken, groeit veel op suikerpalmen en ficussen; wordt gebruikt als tooverkruid bij den oogst, gestoken in de rijststapels (*dongko*), *da napojoekoe dongko*, opdat de rijststapel rustig blijve liggen. Tor. II, 278.

joeli (vgl. *doeli*, 2. *loeli*, [*joli*, enz.] en Nap. *loeli*); *ma(nga)joeli*, rollen, wentelen, *najoeli ma'i jakoe*, hij heeft het naar me toegerold, *salamoe ne'e noejoelika jakoe*, schuif je schuld niet op mij, *kami najoelika mbe'a watoe*, de meisjes hebben steenen naar ons toegerold, *majoeli* of *mantadoeli ananggodi*, ook *mopajoeli*, een gebruik om te voorkomen dat de menschen ongesteld worden door het eten v. nieuwe rijst en te bevorderen dat zij er dik van worden: een balletje gekookte nieuwe rijst en een stukje ei worden aan eene Inl. naald (*idjaoe*) geregen, en in den mond v. e. kind gestoken, nadat er eerst 4 maal mede op den mond van 't kind is getikt; het kind zit op een mat en heeft de oogen dicht; als het de spijs in den mond heeft, wordt het omgeduwd en heen en weer gerold; eerst als het de rijst en het ei heeft gegeten, mag het de oogen weer openen; Tor. II, 283.

majoeli wata, boomstammen voortrollen, zooals een zware regen, *oedja mpajoeli wata*, een regen die de liggende boomstammen voortrolt, *marombo oedja, popajoeli² wata*, een hevige regen, om de boomstammen weg te rollen; *mampajoeli wata*, een dik, rolrond lichaam krijgen: *kajoeli²*, aldoor rollende, rolrond, kort en dik v. gestalte.

mokajoeli, neerrollen, zich maar ergens heen wentelen, bv. als men op den vloer gaat slapen of gewond neerrolt; *metingkajoeli*, id.

joeli wawa, stand v. h. sterrenbeeld *Tamangkapa* ongev. 20° boven den gezichteinder; wanneer men er naar wijst met de hand,

zou een pinangnoot er afrollen; Tor. II, 235; *joeli ta'i* of *doeli ta'i*, een mestkever, die buffeldrek tot balletjes kneedt en deze voortrolt.

PmB. *majoeli*, rondbuigend, rolrond.

joemai (L. *loemai*, met inf. *-oem-* uit *lai*, Niass. *lai*, Mënt. *laibi*), het dunne, omkrullende uiteinde v. e. rotan-tak, dat met zijne dorens in de huid haakt, als men door 't bosch loopt, *taoe natangka joemai*, men wordt door rotan-ranken vastgehaakt, *setoe joemai!* daar zijn rotan-ranken! uitroep waarmee men de *oo'oo* bang maakt.

joemba (vgl. *loembari* [en Mor. *loemba*]); *majoemba*, snel, voordeelig opgroeiend, v. menschen, dieren, planten.

joembe, hetz. als *loembe*, zie aldr.

joemboe (vgl. *joeboe*, l. *loeboe*, *loemboe*, [*oemboe*]), het hoogtepunt of het middelpunt v. iets, *i Datoe ri joemboe ntaoe mopawawa*, de Prins was in het midden van den bruiloftsstoet, *joemboe ntjaki*, het maximum der boete, *joemboe ngkalo'e*, *joemboe ngkatengo*, het hoogste v. knapheid, v. domheid; bij het spelletje *mojali saogoe* (Tor. II, 92), waarbij maïspitten worden neergelegd in den vorm v. e. gelijkzijdigen driehoek, eerst 1, dan 2, dan 3 pitten, enz., heet de basis v. d. driehoek, die het grootste aantal pitten telt, *joemboenja*.

joemoe (vgl. *djoemoe*, enz. en Nap. *loemoe*, Tontmb. *roemoen*), doodkist, van een uitgeholden boomstam gemaakt, afb. Kaud. Cel. Ob. I, 320; *manta'a joemoe*, een doodkist hakken (Tor. II, 90); *joemoe mpanagoentoe*, de lade van 't geweer, waarin de loop ligt.

joempi (vgl. *loepi* [enz.]), vetkwab op den buik v. buikige menschen [zie *ajoempi*]; Meerstr. syn. met *dongko*, opgestapelde hoop rijst; *mojoempi*, een vetkwab op den buik hebben; hout, rijst tot een hoop opstapelen, *pae ndajoempi*, rijst die tot een ronden hoop is opgestapeld; *pae ndapokajoempi ri ala*, de rijst wordt opgestapeld in de schuur; *pae, ajoeta sajoempi*, een stapel rijst, brandhout.

joena (vgl. Par. *loena*, uit *oeloena*), Amp., hoofdkussen.

joendoe, w. t. v. *tambangoni*, hoofdkussen; *mojoendoe*, een hoofdkussen gebruiken, *mojoendoe ri woentjoea*, met 't hoofd op den drempel liggen, *jore mampojoendoe pale*, slapen met 't hoofd in de hand gesteund; *pajoendoe* is w. t. v. *panamba*, de balk a. d. lengtezijde van het huis, die op de uiteinden der vloerbalken ligt en gaten heeft waarin de wandstijlen staan.

joenga (Sig. *loenga*), ruim, genoegzaam groot, tijd en gelegenheid hebbend, *palai retoe, be joenga ire'i*, ga weg, er is hier geen plaats, *ane joengamo raneo, da koepeboetoeka*, als ik later tijd heb, zal ik het beproeven; *kajoenga*, ruimte, gelegenheid, *i Risa da ma'i, ane re'e kajoenganja*, R. zal hier komen, als ze gelegenheid, tijd heeft; *mampakajoenga*, ruimte, gelegenheid maken, *mampakajoenga raja*, zijn hart, zijne gezindheid ruimte geven, zich in de gelegenheid stellen.

joenggi (vgl. *loenggi*) en *ajoenggi*, *ojoenggi*, *gajoenggi*, *lojoenggi*, *wajoenggi*, *winajoenggi*, pr. t., steken, insteken, zich insteken, zich nestelen, zich vestigen.

joenggi ri napi ngkiwaloe, zitten op den rand der mat.

dantoe ntepoajoenggimo (Tor. III, 684, 182), aangekomen, komen we te zitten.

oemontjoera, *oemajoenggi* (Tor. III, 690, 4), gaan zitten, zich nederzetten.

samposirondu ajoenggi, die zich met mij nederzetten.

oemajoenggi da moloeja, zitten sirih te pruimen.

bangoe, lamba oemojoenggi, sta op en ga terstond zitten.

waka mpogajoenggi mpando, de plaats waar de lans was ingestoken.

menanto pando gajoenggi, de scherpe (gladde, blinkende) lansen rammelen.

pemoni pando gajoenggi, vraag om een scherpe lans.

rompia gajoenggi bago, verbergt wat in den grond gestoken wordt (tooverkruid).

bara dogajoenggi mpando, misschien zullen we ze doorsteken met de lansen.

a) gajoenggi mpando boelawa, steek er door met de gouden lansen,

b) gajoenggi ntjanti oelande, steek er door met de lange zwaarden.

malojoenggimo songkani, (het geneesmiddel) is geheel werkzaam.

santi bamo malojoenggi, het zwaard is niet scherp meer, niet meer werkzaam, ingaand.

lojoenggi boto linoeja, de stam van den pinang is glad (gevaarlijk).

wajoenggi, *winajoenggi* „wat men (in den mond) steekt", tabak (ook wel *wajoegi*, [*winajoegi*]).

djamo santampa wajoenggi (Tor. III, 670, 56), slechts een weinig tabak.

wajoenggi paporeanja (ibid. 60), tabak is het opwekkingsmiddel.

ntjinde, *ntjinde mbinajoenggi* (ibid. 59), laat (de tanden) blinken, met tabak (gewreven).

ndoëmo mowinajoenggi (ibid. 682, 124), gereed met tabakpruimen.

mewawajoenggi ri loda, tabak pruimen aan 't venster.

joenoe (vgl. *loeloe*, enz.), makker, gezel, medemensch, een ander exemplaar van dezelfde soort, *be da melindja jakoe, joenoekoe bere'e*, ik ga niet op weg, ik heb geen metgezel, *nasale jakoe da joenoenja*, hij heeft me gevraagd met hem mee te gaan, *waikakoe tali, joenoe noe anoe tetadji*, geef me een hoofddoek, juist zoo een als ik verloren heb, *banja intje'e tawalakoe, joenoenja silaoe*, dit is mijne lans niet, die andere daar, *asoe namama joenoenja*, een hond die door een anderen hond is gebeten, *taoe masii ri joenoe*, iemand die bits is tegen anderen, *be napodjo joenoe*, andere menschen willen het niet; *joenoe* is ook w. t. v. *rongo*, vrouw (echtgenoot); *joenoe ngkoro*, w. t. v. d. naam v. eenig kleedingstuk: *topi*, *karaba*, *tali*, *gompoe*, enz.

mojoenoe, een gezel hebben, *da mojoenoe kita*, laat ons te zamen gaan, *mojoenoe² Ta Datoe pai Ndo i Datoe masaemo pojoenoe²nja*, T. D. en Nd. i D. waren getrouwd, ze waren al lang getrouwd; *mampojoenoe(ki)*, tot gezel nemen, zich laten vergezellen door, *tatogo taoe napojoenoeki*, drie man nam hij mee, *da ndipojoenoe jakoe*, neemt mij mede; *mepojoenoe(ki)*, gezellen, volgelingen hebben, voorganger zijn, *mepojoenoeki ri agama*, voorganger zijn in den godsdienst.

simpojoenoe, gezamenlijk, te zamen met, *kami simpojoenoe pai to posikola*, wij vormen één gezelschap met de schoolkinderen, *da ndekoe simpojoenoe kita*, laat ons gezamenlijk oploopen; *sampojoenoe*, die met een ander te zamen loopt, *sampojoenoe mami*, die met ons samengaat, *jakoe sampojoenoe nto posikola*, ik ga mede met de schoolkinderen; *totokesi, poa pai wawoe dja kasajoenoe²nja*, katuilen, nachtuilen en wilde varkens zijn steeds met elkaar in gezelschap.

majoenoe, in de uitdr. *ana majoenoe*, soms syn. m. *ananggodi*, kind, *da ndapapalaimo wa'a ana majoenoe*, men moet de kinderen gelasten weg te gaan; gewl. is *ana majoenoe* een zachter woord voor *watoea*, slaaf, slavin, oorspr. volgeling; daar de slaven ook *ananggodi* werden gend., is *majoenoe* soms syn. m. *kodi*.

Amp. *mijoenoe*, klein, *pasoeli mijoenoe*, klein huis, *ngana mijoenoe*, kind, onderhoorige, slaaf; *mejoenoe*, een bezoek maken, *jaoe mejoenoe sangkodi*, ik ga eens een bezoek maken.

joeo (vgl. *loeo*, *loeobi*); *majoeo*, gewoon, gewend, *majoeo mompaoe*, gewoon te spreken, *to'onja i Mo'i pai be majoeo, dja i Tomenga kajoeonja*, haar naam is Mo'i, maar die is niet gewoon, slechts „kleine meid" is het gewone, *koepapekakore i kede, nakajoeo mbitinja melindja*, ik laat het ventje staan, opdat zijne beenen gewoon worden te loopen.

mompakajoeo, *mampajoeoni*, gewennen, gewoon maken, *be ndapajoeoni ndano'o baoela se'i*, deze buffel is er niet aan gewoon gemaakt om voortgetrokken te worden, *be napajoeoni nTo Lage manto'o djangko, kajoeonja ri Pebato*, de Lageërs zijn niet gewend den haan *djangko* te noemen, dat is het gewone in Pebato.

joe'o, Lal. = B. *joeo*.

joe'oe (vgl. *ajoe'oe*, [*loeloe*]); *majoe'oe*, zacht, buigzaam, lenig, *ira leboni da noepoedjoeka tabakonoe, nakajoe'oe*, pak je tabak in *l.*-bla-

deren, opdat ze zacht worde, *kami da ronga malai, kimbanja majoe'oe² dja reme,* we gaan vroeg op weg, terwijl de zon nog zacht is, *ane ndalanai oea, da joe'oe, da osa kasingkombinja,* als de spieren met olie behandeld worden, dan worden ze lenig, dan herstellen ze van het in elkaar verward zijn, *welakoe majoe'oe sakodi, madago ndapelindjaka,* mijne wond is al een beetje meegevend, ik kan er al mee loopen, *taoe majoe'oe rajanja, be mopapagiwoe,* iemand met een buigzaam gemoed, die niet telkens beboet, *paoe majoe'oe,* toegevende woorden, *majoe'oe dasi sambira,* de weegschaal slaat door aan den eenen kant; *mampakajoe'oe raja ntaoe,* iemand tot toegevendheid stemmen.

Amp. *loka joe'oe,* wilde pisang (de schijnstam is bizonder week), *mijoe'oe,* Tog. *majoe'oe,* zwak, moe, slap, *mijoe'oe lingkai etoe, ta majanja,* die man is zwak, hij kan het niet doen.

joero, mos, dat op steenen, enz. groeit, of in beddingen v. stilstaand water, *joero ndakangai, ndapesorparika taoe mawela,* mos wordt gekauwd om er gewonde menschen mee te bespuwen; *kejoero,* met mos of kroos begroeid.

1. **joeroe** (Da'a-t. *loeroe*), wdl. recht nr. beneden gaande, gezegd v. d. oogleden, die zich sluiten en het gezicht vlak maken, *joeroe mata,* slaperig, *joeroe matakoe,* ik ben slaperig (mijne oogleden gaan recht nr. beneden), *anoe ewa ta'amoe setoe, santjowoe sangkani ngkama'i, be joeroe woejoe matakoe,* al komen er van dat slag van jou duizend opeens op me af, dan gaan mijne oogharen nog niet naar beneden, *be sako joeroe lawembe matakoe mampeole taoe setoe,* mijne oogharen gaan nog niet eens naar beneden, als ik dien vent aankijk, *joeroe baloekari,* de haren waarmee de lans of 't schild zijn versierd slaan naar beneden.

ma'ai kajoeroe matakoe, ik ben erg slaperig; *kejoeroe mata,* door slaperigheid bevangen.

mojoeroepi, iemand slaperigheid bezorgen (dit wordt gezegd v. gasten, die onverwacht komen, nadat de gastheer overdag heeft geslapen, want iemand die overdag slaapt, is gasten te wachten, daar dezen hem den slaap toezenden, opdat hij van hunne komst zal droomen); *komi ntano anoe majoeroepi matakoe,* gijl. zijt het dus, die mij hebt slaperig gemaakt, *ndajoeroepi ana we'a,* men doet het meisje slaap krijgen (om haar dan te besluipen); *mampakajoeroe mata,* iemand slaperig maken, *komi anoe mampakajoeroe matakoe, anoe koepojoeroe-mata,* gijl. hebt mij slaperig gemaakt, door ul. heb ik slaap gekregen.

moboejoeroe, met kleine oogjes kijken; *maboejoeroesi, mampoboejoeroeka,* met kleine oogjes aankijken, *taoe napoboejoeroeka,* hij kijkt de menschen met kleine oogjes aan; *tekaboejoeroe,* klein geworden, v. d. oogen v. e. slaperig mensch, *nepa tekaboejoeroe matakoe, nalike ntaoe jakoe,* ik had juist de oogen geloken, toen men mij kwam wekken.

kadjoe joeroe, zie *kadjoe.*

2. **joeroe** (vgl. *joro*), in de uitdr. *gantji pajoeroe,* een tol die lang blijft draaien.

Amp. *joeroe* = B. *joro,* draaien, wrijven.

1. **joesa** (vgl. *loesa,* [1. *loentja*], en [Mor. *majoesa,* zacht, slap], Gor. *joehoe,* jong); *majoesa,* zacht, week, malsch, *wawoe majoesa,* malsch varkensvleesch, *baroe majoesa,* slijmerige, strooperige palmwijn; *kajoesa,* zachtheid, malschheid, *dja sani ngkajoesa (nepa sangkajoesa) nakonimo,* zoodra het zacht was, at hij het op.

2. **joesa** (vgl. 1. *isa,* 1. *oesa,* 3. *si,* 1. *sa*), Amp., *joesanja,* een ander, alleen, uitgezonderd, behalve, *salelemo paka momadi, joesanja Balantaki,* zij spreken allen Madi (Loinansch), behalve die van Balantak.

joga (Mong. *jogang, rogang,* Ponos. *hohang,* dorst), uitgehongerd, *mate joga,* v. honger sterven, *joga ngkina'a, laloara, joga oeē, mate mela,* wie geen eten heeft sterft v. honger, wie geen water heeft sterft v. dorst; *mojoga²,* honger lijden, omdat men van het voorhanden voedsel niet eten wil; *majogasi, mompakajoga,* laten honger lijden, *manongo siko, mampakajoga joenoe, sako asoemoe noejogasi,* je beest gierig, zoodat je anderen laat omkomen v. honger, zelfs je honden laat je hongeren.

jogo (vgl. *jongko,* [*jodjo*] enz.); *mejogo,* treden, stappen; *majogo,* betreden, stappen op, *mariamo tana ntaoe koejogosi,* al vele vreemde landen heb ik betreden.

joi (vgl. 2. *loi* en Bim. Par. *loi,* Mong. *toi*), pis, ook wel gezegd v. andere sappen v. menschen, dieren en planten, *da ndasasa, makoeni joinja,* hij moet fijngehakt worden tot een gele, vloeibare massa, *woesoe joikoe,* ik moet pissen; *tojoi, motojoi,* pissen, *molipo, ewa taoe totojoi ri wengi, be naepe,* bewusteloos, zooals iemd. die 's nachts telkens pist, zonder het te bemerken; *mantojoisi,* bepissen, *alinja natojoisi,* hij heeft op zijn slaapmat gepist; *pojoika,* pisblaas.

bajoi, pisser, iemand die zijne kleeren of zijne mat bepist; *timboro ngkajoi²,* een Zuidenwind (die den drogen tijd brengt) met regenbuien.

Totojoi ri mata ngkonaoe „die in 't hart v. d. suikerpalm pist", een geest die genoemd wordt in een tooverformulier (Tor. II, 208), dat dient om meer palmwijn v. d. suikerpalm te krijgen.

Amp. *ma'i joingkoe,* ik moet pissen; *tijoi* = B. *tojoi.*

jo'i (vgl. *o'i, joli, loli* [enz.]); *mojo'i,* draaien, v. e. been in de gewrichtsholte, *pojo'i mboekoe,* gewricht, *jo'i mpoesoeka baoe,* de nek v. e. visch; *majo'i,* uit 't gewricht draaien, *najo'i witi noe lagiwa,* hij draaide den achterpoot van het hert uit de gewrichtskom (bij het slachten); *mombejo'i² woekoe,* de beenderen draaien aan weerszijden in het gewricht, *pombejo'i mboekoe,* gewricht; *majo'i* (adj.), uit het gewricht gedraaid; *kasijo'i mboekoe,* de plaats waar de beenderen kunnen draaien, de gewrichten.

kajo'i, een in 't wild groeiend knolgewas, aldus gend. naar zijn ronden vorm, komt voor op moerassige plekken, heeft kleine, jeukverwekkende bladeren; ook de knollen zijn jeukverwekkend, ze worden door de varkens gegeten en alleen in hongersnood ook door de menschen; de stengel is bont.

joja (vgl. 1. *lola,* [*kalwela* enz.] en Tontmb. *kaloela,* Sang. *kaloela'*), een schelpdier van platteren vorm dan dat uit welks schelp de *jokoe* wordt gemaakt; de armbanden v. d. *joja* zijn niet zoo wit als de *jokoe*; er loopen kleuren door, maar men beweert dat ze sterker zijn.

jojo (vgl. 1. *lolo, lodjo,* enz. en Gor. *lolo*), spits uiteinde, top, *jojo ntowoe,* 't topeind v. het suikerriet, *jojo ngkomboeno,* jonge, nog toegevouwen bladeren v. d. woka-palm, *jojo ngkatedo,* de uitloopers, de ranken v. d. pompoenplant, *taoe jojo,* iemands tweede vrouw (bij bigamie); had iemand meer dan 2 vrouwen, dan was de laatstgetrouwde *taoe jojo,* de oudste *taoe poe'oe,* de middelste *taoe tongo*; *toea'ikoe napotaoejojo,* hij heeft mijne jongere zuster tot 2de vrouw genomen; *to jojo mpada pompeindo noe lagiwa, maka jojo ewo nakoni,* de bijnaam van het hert is „die op de toppen van 't gras aast", want het eet de toppen van het gras; *silo sajojo,* één harsfakkel, *podo sajojo² silonja,* hij heeft maar ééne enkele fakkel (bespotting v. e. éénoog).

mojojo silo, kleverige hars in een worstvorm brengen en rollen in bladeren, *ira ntole, ira ntabaro pai ira ngkonaoe ndajojoka silo,* in bladeren van pandanen, v. sagopalmen, v. suikerpalmen worden harsfakkels gewikkeld.

porojojo, dik aan het eene eind, steeds smaller wordende en eindigende in een punt; *mobajojo djole,* gezegd v. d. maïs, als ze hare hoogte heeft bereikt en met een punt omhoog steekt, waaruit het haar gaat tevoorschijn komen.

jokaa of *lokaa.* Amp. = B. *lokaja,* wilde framboos.

1. **joko** (vgl. *loko* en Leb. *melēka*); *mojoko,* vliegen, *to majoko,* vlieger, w. t. v. *tontji,* vogel; *mampapojoko,* doen opvliegen; *mampojokoka,* wegvliegen met; *mokajoko,* dwalen, zwerven, v. d. oogen, *matamoe dja mokajoko ntaninja, anoe mosoe be noekita,* je oogen dwalen maar naar elders, wat vlak bij is, ziet ge niet.

Amp. *mijoko* = B. *mojoko.*

2. **joko**: Tog. *majoko,* lui.

jokoe (Kant. *lokoe,* Boes. *lēkoe',* Mal. *lengkoeng*), armring, uit eene witte schelp gebikt en door

mannen en vrouwen aan den pols gedragen, *ane nasii nggelata jokoe, da melata, nepa da maposo*, als de schelparmband door een brandnetel wordt getroffen, dan komt er een barst in en daarna breekt hij; *mojokoe ntimali²*, aan beide polsen een schelparmband dragen; *maboeja mpojokoe*, zoo wit als een schelparmband. Tor. II, 227; Tor. Atl. N°. 11, 13, 14, 17, 21, 25, 52, 54, enz.

1. **jole**, pr. t. 1) = B. *jore*, slapen, verblijven.

omi bara ntekajole (Tor. III, 690, 1), misschien zijt ge in slaap geraakt.

sampodompiakoe jole, die naast mij ligt te slapen.

a) *jolekoe mobabalili*, ik lig verkeerd om te slapen,

b) *koepodelisi poloda*, ik lig met de voeten naar 't venster,

c) *koepobalengga parore*, ik lig met mijn hoofd naar het vuur.

ligoe mojole manoka, de geesten slapen allen.

nakajolemo mboële, dat de geiten slapen.

poloemele boeja jole, loop langs de slaapsarong.

pe'onake boeja jole, klim op langs de slaapsarong.

rawante rapotinaloe, omgehakt om er te kunnen akkeren.

rawante rapojolea, omgehakt om er te kunnen wonen. (Tor. III, 688, 282 v.)

rajole ngkoendongi oge, bij wien groote wolken liggen.

2) = B. *tabo*, nap, schotel.

jole pingga mpomamata (Tor. III, 693, 90), de borden van aardewerk waaruit wij tabak pruimen.

samoea ri jole pingga (Tor. III, 695, 174), noem op wat op de borden v. aardewerk is.

salogoe polindo jole, één (mand) is de bergplaats der borden.

3) = B. *ole*, kijken, zien; ook = B. 1. *mata*, in *pitoe mpojole ri Nanggi*, zeven maanden in de Onderwereld.

a) *intje'e batoe rointi*, dit zijn harde steenen.

b) *tokajole nggiri²*, ze zien er uit als belletjes.

mojole ri Tara'ani, ziende naar het Westen.

to tonga mpada ndajole, de boomen in 't veld zijn zichtbaar.

4) = B. *ali*, mat.

mo'antjoera lai jole, zittende op de mat.

2. **jole** (vgl. *lole*, doorboren; de buffels worden tam, als hun neusschot is doorboord), Amp., tam, *tawa jole, owo kamajanja*, hij is nog niet tam, hij is pas gevangen.

joli (vgl. *o'i, jo'i, loli*, [*doli*, enz.]); *ma(nga)joli*, rollen, rondwentelen, *najoli woekoe joenoe*, hij heeft de beenderen van zijn makker (door drukken en wrijven) gerold, *ndajoli tana, nakaliogoe*, de klei wordt gerold, opdat ze rond worde, *dja najolika matanja*, zij heeft er maar bij met de oogen gerold, *najoli polinganja*, hij maakt rollers bij het zingen; *kajoli²*, heen en weer rollende, *kajoli² matanja*, hij rolde aldoor met zijne oogen, *kajoli² woekoe ndaondjoe*, de beenderen rollen heen en weer, als men ze wrijft; *majolipaka matanja*, zijne oogen laten rollen.

boemboejoli, zie afz.

jombe (vgl. *lombe*, [*ombe*]), inzinking tusschen twee bodemverheffingen, dal, bocht die naar beneden gaat, *se'i sampongkoe, laoe sampongkoe, ri tongonja jombe*, hier is een heuvel, daar is een heuvel, in het midden is een dal, *jombe ntinampa*, de kromming der armringen, *mojombe tana, silaoe pojombenja*, de grond vormt eene inzinking, daarginds is de kom er van, *mojombe ngoedjoenja*, zijn mond is ingevallen; *ma(nga)jombe*, uithollen, iets met eene inzinking maken, *lenda manoe nasompi ri tongonja, najombe*, hij heeft den kam v. d. haan afgesneden in het midden, heeft er een bocht naar beneden in gemaakt.

tejombe(naka), ingezakt in het midden, *tejombenaka djaja, laoe kundatekanja mpotimali²*, *nepa re'e katejombenja*, de weg loopt met eene inzinking, aan weerskanten is een hooger gedeelte, en dan is er een ingezonken stuk.

jombo (vgl. 3. *lemba, lombo*, [*lembo*]), dal, laagte, vallei, vlakte, *modjamaa ri jombo*, akkerbouwen in de vlakte; *mojombo*, een dal, een vlakte vormen, *pojombo ntana*, een vlak gedeelte v. d. bodem.

jomboe (Mal. *lombong*; [vgl. 1. *lamboe*]); *majomboe*, diep, laag, *majomboe tasi ri tongonja*, in het midden is de zee diep, *majomboe nganga ntoeama, nganga mbe'a madino*, de stemmen der mannen zijn laag, die der vrouwen helder, *majomboe rajanja*, hij heeft een diep gemoed, hij denkt na, kan zijn tijd afwachten, denkt om de toekomst, *nakeni ngkajomboe ndajanja pai nakabare'e ronga nagiwoe taoe masala*, door zijn geduld, door zijn nadenken, heeft hij den schuldige niet dadelijk beboet.

jombonga, zie *bonga*.

1. **jómbori** (Par. *lambori*), eene pandanacee, v. welker bladeren men in de strandstreken fijne matjes vlecht; v. het hout maakt men sago-klophamers; *mejombori*, op de bladeren v. dezen pandaan uitgaan.

2. **jómbori**, in de Meerstr. w. t. v. *djole kodjo, tolo'oelape* of *to'oelape*, Coix agrestis, Inl. maïs, wrsch. omdat *lo'oe* herinnert aan *jombo* (dal).

jome (vgl. *ome, lome*, [*eme*]), verzadigd v. vocht, goed nat, voldoende v. vocht doortrokken, *be sako jome pandioekoe*, ik ben niet eens goed nat geworden bij het baden, *toedoe jome oedja*, de regen viel ineens in groote hoeveelheid neer, *jomemo taoe nujora noe oedja*, de menschen zijn kletsnat, door den regen begoten, *liae jome oeë nainoe*, hij heeft ineens een groote hoeveelheid water gedronken.

jomoe; L. *majomoe*, welgevormd, regelmatig v. trekken en lichaamsbouw, *majomoe i Montjila, maoe bare'e mendaki, ndakita jaoe kajomoenja*. M. is welgevormd, al heeft ze zich niet opgeknapt, men ziet wel dat ze welgevormd is; *koeni jomoe*, zie *koeni*; *koedoe jomoe*, zie 1. *koedoe*.

jompo (Mak. *lompo*, groot) en *majompo*, lang v. lichaam, met langen rug en lange zijden, vooral v. dieren en vruchten, *jompo taripa setoe*, die mangga is lang, *langgoë majompo woetongonja*, de marter heeft een langen rug, *jompo ntaoe, jompo ntanangka*, een groot exemplaar onder de menschen, onder de doerians; *jompoti*, het middelstuk, zooals het middellijf, dat tusschen schouder en bekken ligt; *mejompoti*, zich voegen tusschen; *tejompo²ti gongga*, in den halsketting zijn anders gekleurde gedeelten tusschengevoegd; *mejompo kodjo koro ntaoe se'e*, het lichaam v. dien man doet zich groot voor.

pajompo, tak v. d. suikerpalm, ontdaan v. d. bladeren, aldus gend., omdat men daarvan vlechtmateriaal maakt, dat tusschen de bamboereepen waarvan men wannen vlecht wordt aangebracht ter afwisseling, *pajompo ndapoëna doekoe, ndapapombeojo pai wojo, nakalora doekoe*, v. reepen uit een tak v. d. suikerpalm vlecht men wannen, men gebruikt ze tusschen de bamboe-reepen in, opdat de wan bont worde; *pajompo jangi* (Saoes. *padjompo langi*), de lengtezijden der zonnebaan, de N.lijke en de Z.lijke hemelstreek, *ri pajompo jangi mpotimali²*, in het N. en in 't Z.

[PmB. *jompo² ri lemba*, opnaaisels op een vrouwenbaadje. (MS.)]

jona, pr. t., in *pineporagia jona*, als een regenboog vrij versierd (vgl. *lona*).

jondo (vgl. *danda*, enz., Da'a-t. *londo*), brug, vlonder en al wat als zood, dienst doet (afb. Grub. Streifz. pl. 16), ook de gave die men voor een feest medebrengt, als de brug waarover men tot de gastheeren komt, *melele ri jondo*, over een brug loopen; *mojondo*, een brug maken, zich als een brug voordoen, gezegd v. e. bot mes, *mojondomo mata ntjowi*, het rijstmesje is bot; *mampojondo*, als brug gebruiken, *samba'a laki kapojondo*, een buffelstier hebben we als feestbijdrage gegeven; *pajondo*, een opgerichte tak, waaraan men stokjes met vogellijm bevestigt.

moeajondo, L. *majondomo, majondo'mo reme*, het is morgenschemering, de lichtstreep doet zich voor als een lange brug of vlonder, *ewa dopi sangkomba poeawajondo ndeme sindjaoe*, als een plank vertoont zich het aanbreken v. h. daglicht daarginds.

mokajondo, zich uitstrekken over een oppervlak, zooals een striem op de huid, *taoe ndatabasi ngkoloro mokakajondo*, bij iemand

die met een touw geslagen wordt loopen de striemen over de huid.

jondoe (vgl. *londoe*), de dikke druppels v. d. morgendauw, *jondoe ntje'e joi mboeja*, morgendauw is pis van de maan, *bere'e jondoe totaka ri pae, dja tedoeli nalengko ngojoe*, er kleeft heelemaal geen dauw aan de rijst, hij rolt er af, door den wind geschud; *jondoe* is ook wel w. t. v. *rini*; *ma(nga)jondoe*, v. iets dat als een knobbel werkt, indruk maken op dat waar het tegenaan komt, *najondoe*[2] *nggoema lompekoe*, de scheede v. mijn mes drukt telkens in mijne zijde; *tejondoe*, ingedrukt door iets knobbelvormigs, *tejondoe*[2] *woekoe oesoekoe jore ri djoia*, mijne ribben zijn ingedrukt van het slapen op den vloer, *tejondoe ri woentjoea*, een deuk, een indruk hebben gekregen v. d. drempel.

jonga, met een gat er in, zooals bv. een bamboe met spijs, waarin een gat is gebrand, *jonga nompemoe, be noelinga*, je bamboe met spijs is doorgebrand, je hebt er niet op gelet; *mejonga*, een gat maken in den stam v. e. suikerpalm, om te zien of er sago in zit (syn. *melowo*); *konaoe ndajonga*, een suikerpalm waarin een gat is gemaakt.

jonggoe (vgl. *jongkoe, longkoe* en Sob. *jongkoe*, wippen); *mojonggoe*[2], schommelen, door opgewipt te worden, v. e. bewegelijk oppervlak, *mojonggoe*[2] *oeē ri tabo*, het water schommelt in den nap, *mojonggoe*[2] *tasi, keropo*, de zee golft, ze is onstuimig; *kajonggoe*[2], aldoor schuddend, golvend, *polindoegi owi, dja kajonggoe*[2] *tana ewa oeē ndakeni ri tabo*, bij de vorige aardbeving schudde de grond zooals water dat in een nap wordt gedragen.

jongko (vgl. *jogo*, [*jakasi, jodjo*] en Mal. *langkah*, Nap. *langka*); *mojongko*, treden, trappen, *ma(nga)jongko*, trappen op, *ne'e noejongkosi ali noe maniamoe*, trap niet op de slaapmat v. je schoonmoeder, *majongko ja'a ntaoe*, een ander volgen (ook fig.), in zijne voetstappen treden.

jongkoe (vgl. *longkoe*), in de Meerstr. w. t. v. *janga*, rak, juk waartegen men iets te leunen zet, *jongkoe mbineloa podo ndapampatinombo wojo atoewoe, jongkoe mpobeko ndapampaoenda koera, maka roeampole*, een enkelvoudig rek dient alleen om bamboes waarin spijs wordt gekookt, te stutten, een dubbel rek dient om er den kookpot op te zetten, want het heeft twee dwarsstaken; *winaloe ndajongkoeni*, de bamboes met pakjes rijst worden tegen een juk gestut.

Amp. *jongkoe*, steunblok, steunhout.

jongo (Boeool *mopokojongo*, vrede sluiten); *majongo*, doorzichtig, niet dicht begroeid en dus toegankelijk, *maroepoe*[2] *lionja, be majongo*, zijn gezicht is grimmig, niet helder, *majongo jopo*, het bosch is toegankelijk, niet dicht begroeid; deze uitdr. is vaak in gebruik, om beeldsprakig aan te duiden dat een huwelijksaanzoek is aangenomen, [zie ook op *oesoe*]; *kami ma'i mampeoasi jopo, bara majongo*, we komen vragen naar het bosch, of het toegankelijk is (aanzoek om de dochter der aangesprokenen); *makoemba, kepepoe jopo, bere'e kajongonja*, dicht begroeid, vol ruigte is het bosch, nergens doorzichtig (de zaak is onmogelijk).

Amp. Tog. *jongo*, schoon, v. vuil bevrijd, netjes, *sai jaoe ara ndjoeja, nakijongo*, veeg daar onder het huis, opdat het schoon zij; *rapakijongosi tana*, de grond wordt schoongemaakt.

jonoe, de klieren in de okselholten v. d. *koese*, waarvan *timpaoesoe* wordt verkregen [zie ald.].

jonti, Tog., oplossing v. e. raadsel, *wainto'oe wailo'oe, masae rapendo'oe, jontinja: pongkape, watoe rapangasa bangko*, op en neer, na een poosje wascht men hem 't gezicht, de oplossing is: een slijpsteen, de steen waarop men een mes slijpt (en die telkens begoten wordt).

jontji, in *mbojontji*, zie aldr.

jontjo; *ma(nga)jontjo*, met een rechten houw doorkappen, zoodat de snede een niet hellend vlak vertoont, *wojo ndajontjo*, een bamboe met recht afgesneden bovenrand, *kajoepa ndajontjo*, de nagels worden recht afgesneden, *wobo ngkajoekoe ndajontjo*, van de kokosnoot wordt bovenaan een recht schijfje afgesneden; *masapi sajontjo*, een moot paling.

majontjo (adj.), recht afgesneden, ook gebruikt als versterkend woord: vast en zeker, ongetwijfeld, *malempo, majontjo, be koepodjo*, eens voor al, ik wil niet!

jonto (vgl. *lonto*), door en door, blijkbaar, duidelijk, *jontomo kamasinja*, het is door en door zout, *bepa jonto kanananja*, het is nog niet door en door gaar, *jontomo nana, sowamo ri wawo mpombewesi*, de etter is doorgelekt, hij is tot boven op den zwachtel gekomen, *jontomo padaso ri tana iwali*, de verspieders zijn doorgedrongen tot in het vijandelijk land.

jontoe (vgl. *lontoe*), het juiste midden, de juiste maat, *ajapa ndaloepi ri tongonja, jontoenjamo se'e loepi*, als een stuk katoen in het midden gevouwen wordt, dan is de vouw het juiste midden, *ri jontoe ntaoe modede*, in het midden v. d. menschen die op eene rij staan, *konomo jontoenja katejombe*[2] *ngkoronja, maka jontoe ndapoēnderieoka*, de buigingen v. hunne lichamen geschieden in de juiste maat, want op de maat wordt de namiddagdans uitgevoerd; *sajontoe ganamo ndaposalana*, eene helft is genoeg voor een broek.

pa'oa anoe da wo'oe,
da koeledemo sajontoe.

v. e. nieuw wiegelied
zal ik een stukje voorzingen (zal ik een
baan openslaan, als bij een stuk katoen).

ma(nga)jontoe, dubbel vouwen, 't juiste midden bepalen, de maat aangeven, *ajapa ndajontoe*, het stuk katoen wordt dubbelgevouwen; *majontoeka taoe mokaratoe, roeasii mangkaii, roeasii mangkana ane moēnde ngkaratoe*, in de maat blijven met degenen die de trom slaan, twee passen links, twee passen rechts, als men bij de trom danst; *mampejontoeka oni ngkaratoe*, in de maat blijven v. d. trommelslag.

pejontoe ale, pejontoe ngkamagi, het vlechtpatroon v. e. lijfband, dat v. e. van zilverdraad gevlochten halssnoer volgend.

mokajontoe pelanja, zijne huid is gerimpeld, met vouwen en plooien.

salajontoe, uit de maat, niet van of in de juiste maat.

jo'o (vgl. 1. *rojo*, [3. *roga*]), vochtig, nat, *jontomo oedja, jo'omo taoe*, de regen is doordringend geweest, de menschen zijn nat, *jo'ojo'o*, min of meer vochtig; *mojo'o*, groente of and. toespijs koken, ook syn. m. *molimbi*, zie *limbi*; *pojo'o*, syn. m. *polimbi*; *majo'o*, id. (tr.), *manoe ndatandondo ri kadjoe, nepa ndajo'o*, de kip wordt gehakt op een stuk hout en daarna gekookt, *koemoe bare'e ndajo'o*, een foeja-sarong die niet met plantensap is bewerkt; *ma(nga)jo'osi*, bevochtigen, invochten; *oedja popajo'o*[2] *taoe*, een regen die de menschen nat maakt.

jooe (vgl. *looe*, [1. *djooe* enz., *wooe*]); *mejooe*, aarzelend optreden, uit vrees, bescheidenheid, eerbied of onbeslistheid, *mejooe paoenja, pai napejooe, maka metoeboe*, zijne woorden zijn omzichtig en ze zijn omzichtig, omdat hij beleefd is, *be mejooe paoenja, djo ndjo'oe*, zijne woorden zijn onbeschroomd, ze komen er maar uit, *mejooe ri taoe toe'a*, eerbiedig tegenover oude lieden; *paoe pejooe*[2], opsnijderij, bluffende taal; *ma(nga)jooe*, met aarzeling, onzekerheid, weifelend iets doen, in onzekerheid brengen, bedreigen, *ane mewali soesata, ne'e ndajooe, ane be mewali, ne'e ndajooe*, als ons feest doorgaat, laat het dan niet onzeker blijven, als het niet doorgaat, laat het dan evenmin onzeker blijven, *ne'e noejooe*[2], opper er geen bezwaren, twijfelingen, bedenkingen tegen, *taoe najooe noe awinja*, iemand dien zijne kinderen met schroom behandelen, *mombedoedoekimo baoela, bare'emo najooe taoe*, de buffels zitten elkaar reeds achterna, zij bedreigen de menschen niet meer, *pinoraa najooe noe laboenja, nato'o: jooe, jooe, kapara, nakapate mpinoraa*, hij dreigde den regenboog met zijn kapmes, hij zeide: dreig, dreig (door op- en neergaan), kapmes, dat de regenboog sterve (middel om den regenboog te doen verdwijnen), *ndajooe pompare'ea mpengaja*[2], *ane sangajanja ndajooe, da ndajooe poera*[2], *aginja da ndapasiwia raja*, met het zorgen voor allerlei moet men omzichtig zijn, als men ten opzichte van het eene omzichtigheid betracht, moet men het in alles doen, men moet dus zich zelf gelijk blijven.

mampojooe ojo, of *mampolõoe ojo*, er van in de knieën doorzakken boven de ruimte tusschen de vloerlatten (waar men poept, dus: er van moeten poepen, in boosheid gebruikt v. iemd. die eens anders voedsel heeft opgegeten, waarop deze vraagt: *i sema mampojooe ojo kina'akoe?* wie gaat er poepen v. mijne rijst? (toespeling op den buikloop, dien men hem toewenscht)

majooe²ka, bedreigen met woorden of gebaren, bedenkingen of onheilspellende voorstellingen maken, *be naaja ndajooe²ka*, hij geeft er niet om of men hem bedreigt, tot omzichtigheid, twijfel wil brengen, *palenja napejooeka ri taoe*, met zijne hand heeft hij de menschen bedreigd, *noendjaa da koepepejooeka?* waartoe zal ik er omzichtig mee zijn? *da ndapepejooeka mompaoe, ne'e woro gaga*, het moet met omzichtigheid gezegd worden, niet al te regelrecht.

kajooe², aarzelend, schroomvallig, omzichtig, onzeker, *kajooe² moapoe, be lo'e*, met onzekerheid koken, omdat men 't niet goed kan, *melindja kajooe², ewa taoe boeta*, omzichtig loopen, zooals een blinde, *kajooe² raja*, ongerust, in twijfel omtrent iets; *mombejooe*, tegenover elkaar onzeker, omzichtig, weifelend zijn, *napombejooeka*, zij zijn tegenover elkaar weifelend, onbetrouwbaar, onstandvastig.

tejooe, vermoed wordende, verondersteld wordende, *ndjairia katejooe ngkoronja, ndjairia katejooe wa'a mpaoe ntaoe*, waar men vermoedt dat hij is, daarheen gaan ook de vermoedens in het spreken der menschen (bv. wanneer men iemd. wil gevangen nemen en men roept elkaar toe dat hij daar of daar moet zijn): *tejooeka ... tejooeka*, nu eens ... dan weer, *tejooeka madago, tejooeka madjoe'a koronja*, nu eens is hij gezond, dan weer ziek.

tekoejooe, syn. m. *tejooe*; *tekoejooe woo ntaoe: toendjo'oe anoe madoko*, onderstellenderwijze riepen de menschen: daar gaat de dief!

tepoejooe ... tepoejooe, nu eens ... dan eens, *tepoejooe maboeja rajanja, tepoejooe natalikoesi joenoe*, nu eens is hij vriendelijk gezind, dan weer draait hij anderen den rug toe.

jo'oe (vgl. *lo'oe*); *mampejo'oe*, probeeren hoe het met iemds. gezindheid staat, zooals men op iets drukt, om te weten of het meegeeft, *napejo'oe raja ntaoe, bara maboeja* [*bara*] *bare'e*, hij probeert de gezindheid der menschen, of die goed is of niet, *ne'e noepejo'oe rajakoe*, prikkel mijne stemming niet.

pr. t. *tepajo'oe boemboengani*, de nokbalk gaat naar omlaag.

Amp. Tog. *majo'oe rajangkoe*, ik ben ontstemd, verdrietig.

jope (vgl. *lope, ope*), in *toko mpojope* [of *mpajope*], mast, die wordt opgericht bij het *mopasangke*; het zijn twee masten, gewl. bamboestaken, behangen met goederen, één van de mannen voor de vrouwen, één v. d. vrouwen voor de mannen; de goederen worden geruild of verkocht; in de gezongen verzen wordt de prijs genoemd, verder wordt daarin ook onderhandeld en afgedongen; deze plechtigheid wijdt o. m. ook in het verkoopen van de nieuwe rijst voor handelsartikelen; and. naam: *ambarale*.

De eig. bet. v. *toko mpojope* is wrsch. „paal der nederhaling", omdat de goederen die er aan zijn gehangen, er af worden gehaald.

jopo (vgl. *paropo* en Leb. Nap. Saoes. *lopo*, Boeg. *ropo*, Mak. *rompo*), bosch, doch niet van de zwaarste soort, gewl. v. woud dat al eens is ontgonnen geweest, *jopo ngoera*, kreupelhout, jong bosch, dat op verlaten akkers opschiet, *jopo bose, j. bangke*, oud bosch, *jopo ja'oe*, zeer oud bosch, doch geen oerwoud; *pemekenja sandaja jopo*, hij hoest zoo geweldig, dat men het in het heele bosch kan hooren, *tambata sajopo*, een groote vracht paddenstoelen, *kina'a sajopo*, een portie rijst als een berg; *mopajopo²* of *popajopo²* *wa'a ngkina'a najanga²paka ri tabo*, in groote hoeveelheden hebben zij de rijst op de borden gestapeld; *jopo mpopajopo²*, 't eene bosch na 't andere.

rajopo (uit *ira jopo*, uit *ri raja jopo*, vgl. *ira ngkadjoe*, op *ira*), w. t. v. *ira ngkadjoe*, groente, plantenkost, ook: geneesmiddel; *ndarajoposi*, geneeskundig behandeld worden.

mampapejopontjiwoe, behandelen als kreupelhout *(jopo-ntjiwoe)*, meedoogenloos behandelen, *ane matemo taoe topopagiwoe setoe, da tapapejopontjiwoe ananja*, als die beboeter gestorven is, dan zullen we zijne kinderen als hakhout behandelen (hen ook eens meedoogenloos beboeten).

1. **jora** (Tag. *ligas*, Bis. *logas*, Sang. *lĕhasĕ*), kernhout, 't binnenste van het hout; *mojora*, hard, ontoegankelijk; *kejora, be nadonge ndapompaoeka*, hij is hard, ontoegankelijk van binnen, hij hoort niet wat men tot hem zegt.

2. **jora** (vgl. *lora*); *ma(nga)jora*, in groote hoeveelheid op iemd. neerkomen, zoodat veel er van hem treft, in gunstigen of ongunstigen zin, *jakoe dja najora² noe oedja sandeme se'i*, den heelen dag heeft de regen op mij neergeplast, *doeanga dja najora² noe ngojoe*, de wind heeft het vaartuig aldoor geteisterd, *taoe najora nggiwoe*, iemd. op wien de boeten neerregenen, *taoe najora² noe bosoe, maria bosoe nale'o maliliwoeki wa'a mposoesa*, iemd. die onophoudelijk zijn buik vol krijgt, die veel verzadiging oploopt, met alle feesten te bezoeken; *mombejora*, elkaar teisteren, elkaar wederzijds afbreuk doen, *mombejora pai sampotadanja*, wederzijds aan zijne tegenstanders afbreuk doen, *masae pombejora² nTo Napoe pai To Onda'e*, de Napoeërs en de Onda'eërs hebben elkaar lang bestookt, *najora² noe dago pai dja'a, dago pai dja'a mampombejora²*, goed en kwaad hebben hem ruimschoots getroffen, goed en kwaad hebben elkaar in hem telkens wederzijds getroffen.

jore (vgl. 1. *jole* en Leb. *lole*, Bim. *ndore*), slapen, liggen, ook w. t. v. *pangipi*, droom, *be lo'oe jorekoe*, ik kan den slaap niet vatten, *lintoe jore, mate jore*, vast, diep in slaap, *lana jore*, gestolde olie, *jore gantjikoe*, mijn tol staat onbewegelijk te draaien, *i wengi re'e jorekoe* (of *djaja jorekoe*), *da koepetoemboeka siko anoe koepodjajajoreka*, van nacht heb ik gedroomd, ik zal je vertellen waarvan ik gedroomd heb; *jore²*, liggen, zonder te slapen, *be toa motoenda, dja jore²*, er is ~~geen ruimte~~ om te zitten, 't gaat maar liggende.

kajore, slaap! tijd, plaats, wijze v. slapen, *kajoremo, anakoe*, ga slapen, kind! *imbe'i kajoremoe?* waar hebt ge geslapen? *tekajore*, in slaap geraakt.

mojore², telkens gaan liggen, om te slapen, *nepa se'i napaepe ananja, pai napojore²*, ze begint zich nu pas zwanger te gevoelen en gaat daarom telkens liggen.

mampapajore, te slapen leggen, *mampapajore toea'inja pai napamperooeka*, om haar zusje in slaap te brengen is ze naast haar gaan liggen; *mangkajoreka*, slapen ter wille van, door, wegens, *mangkajoreka joeroe matanja, kalengenja melindja*, gaan slapen omdat men vaak heeft, omdat men vermoeid is van het loopen; *mampakajore taoe*, wachten totdat de menschen slapen.

jori (vgl. *woringi*, [*o'oli*] en Par. *ijori* [enz.]), Amp., mondharp.

kajori, liedje v. 4 (soms meer) rijmende regels, dat voorgedragen of gezongen wordt: Tor. III, 464—498; *mokajori*, zulke liedjes zingen, voordragen, maken; *mangkajori*, zulk een liedje op iemand zingen, *ana we'a nakajori ntoeama*, de mannen bezingen de jonge meisjes.

joro (vgl. 2. *loro*, [2. *joeroe*]); *joro²*, heen en weer gaande, bevende v. vrees, *joro² koronja mangkita angga*, hij beeft van schrik als hij spoken ziet, *dja joro² koronja, nawembe*, zijn lichaam beeft, hij heeft de koorts, *joro² wo'o*[1], hoofdschudden, *dja joro² wo'o*[1] *mesapae*, hoofdschuddend ontkent hij, *joro² wo'o*[1] *molontjo*, zijn hoofd gaat heen en weer bij het draven.

mejoro, zich draaien, zich wenden, *mejoro sowonja, nakeni mpekopamaka mompaoe*, haar kropgezwel draait (schiet op zijde) door de heftigheid v. haar spreken, *be napodjo manto'o polo mbailonja, mejoromo kami ri joenoenja*, hij wilde de oplossing v. zijn raadsel niet zeggen, toen hebben we ons gewend tot zijn kameraad, *taoe mejoro ri iwali*, iemand die overloopt naar den vijand, *mejoro²* *ee*, de zon declineert nr. N. of nr. Z., *mejoro² mesidoe*, rondgaan om bezoeken te maken.

mamanga joro, ronddraaien, omwenden, om

[1] Naar alle waarschijnlijkheid is *joro-wo'o* te lezen i. pl. v. *joro² wo'o*.